PROIECT
DE RESTAURARE A ICONOSTASULUI DIN BISERICA „SCHIMBAREA LA FAȚĂ”, MĂNĂSTIREA VĂRATEC, JUDEȚUL NEAMȚ

Constantin Mirela,
Restaurator pictură pe lemn,
Specialist componente artistice - monumente istorice
Expert patrimoniu mobil

Întocmit,

Brânză Doinița
Budu Ana – Maria
Popa Loredana
Popa Mihaela
Restauratori pictură pe lemn
Experți patrimoniu mobil

LISTA DE SEMNĂTURI

- **Mirela Constantin, restaurator pictură pe lemn**
  Specialist componente artistice – monumente istorice
  Expert patrimoniu mobil

- **Doinița Brînză, restaurator**
  Expert conservare - restaurare pictură pe suport de lemn

- **Dr. Ana-Maria Budu, restaurator**
  Expert restaurare pictură pe panou de lemn

- **Oana – Mihaela Călin**
  Restaurator pictură pe lemn

- **Loredana Popa, restaurator**
  Expert conservare - restaurare pictură pe panou de lemn, lemn și lemn policrom

- **Mihaela Popa, restaurator**
  Expert conservare – restaurare pictură

ROMÂNIA
Arh. Ovidiu
D. ALEXIEVICI
SPECIALIST
MINISTERUL CULTURII
ORDINUL ARHITECȚILOR DIN ROMÂNIA
Ovidiu-Dorin
ALEXIEVICI
Arhitect cu drept de semnătură

CUPRINS

ROMÂNIA
MINISTERUL CULTURII
Arh. Ovidiu D. ALEXIEVICI
SPECIALIST
Nr. 0045
Ovidiu-Dorin ALEXIEVICI

I. SCURT ISTORIC

Mănăstirea Văratec este una dintre cele mai mari si mai vizitate mănăstiri ortodoxe din judetul Neamt şi din Romania. Aşezământul monahal se află la o distanţă de 12 kilometri de oraşul Târgu Neamt si la 40 de kilometri de municipiul Piatra-Neamt, fiind amplasată intr-un cadru natural de excepţie. Este suficient de amintit faptul că locurile cu denumirea „Codrii de aramă" si „Pădurea de argint" – sunt situate la numai câţiva km nord de staţiune şi de vatra mănăstirii. „Codrii de aramă", după arhicunoscuta expresie a poetului Mihai Eminescu, se regăsesc cu uşurinţa pe partea dreaptă a drumului ce conduce către mănăstirea Văratec, pe dealul Filiorul. Minunata pădure, în suprafaţa de 9 ha, dominată de arbori de gorun de peste 130 de ani, a fost cutreierata si de Veronica Micle, în vizitele dese făcute aici călugăriţei Anca Câmpeanu, mama sa. La fel, „Pădurea de argint", constituită din mesteceni de peste 100 de ani, se afla spre sud-est de masivul Filiorul, în apropierea Mănăstirii.

Mănăstirea Văratec este situată într-o mică depresiune, la o altitudine de 460, metri fiind plasată într-un cadru geografic fermecător, cu puternice impresii lăsate celor care l-au traversat. Pădurile ce o înconjoară au fost declarate rezervaţie naturală împreuna cu întreaga zona în care se găseşte şi mănăstirea Agapia (noua si veche) din vecinătate, totalizând o suprafaţa de peste 1000 hectare. Mănăstirea Văratic se află în sectorul de climă continental-temperată, cu specific subcarpatic. Temperatura, umiditatea şi presiunea atmosferică au valori lunare medii moderate şi nebulozitate scăzută în timpul verii. Acesta este şi motivul pentru care localitatea ca şi mănăstirea au primit numele de Văratic, denumire apropiată condiţiilor meteorologice specifice verii ce se instalează parca mai repede aici. De altfel, o ipoteză plauzibilă legată de denumirea locului

este legată de faptul că aici erau aduse în vechime vitele la vărat, adică pe timpul verii.

Vânturile sufla periodic şi slab din sectorul nord-vestic şi vestic cu o frecvenţă mai scăzută decât în sectorul estic. Climatul local tonifiant, exploatat în special prin staţiunea Bălţăteşti din apropiere, cu ierni blânde, în contextul unei altitudini de 460 m, nu supune organismul la eforturi de adaptare deosebite, indiferent din ce zonă a ţării vine turistul sau pelerinul. Aerul curat si ozonat, clima blândă si liniştea din jur, atmosferă specifică mănăstirii influenţează favorabil starea de sănătate sufletească şi trupească, contribuind la o generală stare de bine şi odihnă reconfortantă.

Mănăstirea Văratic este întemeiată ca rod binecuvântat al curentului general de reînnoire spirituală adus de stareţul Paisie Velicicovschi, originar din Ucraina, cu ani de experienţă athonită, stareţ al mănăstirii Dragomirna, iar după ocuparea Bucovinei de către austrieci (1775), stareţ la mănăstirile Neamţu şi Secu.

Maica Olimpiada (1757 – 1842), originară din Iaşi, ucenica Sf. Paisie se retrage în munţii Neamţului, acolo unde se afla şi schimonahul Iosif, care au înfiinţat mănăstirea la îndemnul stareţului Paisie şi cu binecuvântarea mitropoliţilor Moldovei, Gavriil Calimachi şi Veniamin Costachi. Pentru conducerea obştii este adusă de la mănăstirea Durău maica Nazaria Braşoveanca (1797 – 1814), persoană cu autoritate morală şi spirituală de excepţie dar şi cu un spirit organizator vrednic de admiraţia contemporanilor şi a tuturor acelora care au citit despre ea.

Începuturile noului aşezământ monahal sunt puse între anii 1780 şi 1785.

Deoarece după înfiinţarea schitului, obştea mănăstirii sporeşte într-un timp destul de scurt, bisericuţa de lemn devine neîncăpătoare şi este mărită. Acest fapt a creat premizele ridicării unui nou edificiu. Astfel, în anul 1808 obştea mănăstirii începe construirea unei biserici de zid, sfinţită de mitropolitul Veniamin Costachi în 1812.

În plină sporire a vieţii de obşte se creaza premizele ridicarii bisericii cu hramul Schimbarea la Faţă, construită de vrednica de pomenire stareţa Eufrosina Lazu (1844 – 1887) la anul 1847[1]. Lucrările de construire au început între anii 1830 – 1840 şi a fost terminată între anii 1845 – 1847. Însemnarea de pe placa de piatră menţionează faptul că noul locaş a fost sfinţit în anul 1847 pe data de 27 noiembrie, în vremea Eufrosinei Lazu[1].

În însemnarea bisericii se arată faptul că „sub păstorirea IPS Iustin, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, s-a fost împodobită cu pictură în frescă de către pictorul Eremia Profeta, prin osârdia şi cu jertfa Preacuvioasei Maici Pelaghia Amilcar (1942 – 1946, 1954 – 1972), Stareţa M-rii Văratic, a maicilor şi a binecredincioşilor închinători. Anul 1965, octombrie 31".

Este important de menţionat faptul că stareţa Eufrosina Lazu este prima stareţă care a fost cinstită cu distincţia de arhimandrită, având o activitate de păstorire a vieţii de obşte de aproape de 44 de ani.

---

[1] Iosefina Giosanu, Stavrofora, *Duhovnicie – filantropie la Mănăstiea Varatic traditie , continuitate şi înnoire,* Paideia, pg. 77

II. DESCRIEREA MONUMENTULUI

Biserica ”Schimbarea la Față”, Văratec, figurează pe Lista Monumentelor Istorice la NT II m-A-10732.04.

Arhitectura bisericii se înscrie în stilul bisericilor moldovenești din prima jumătate a secolului al XIX, aflându-se sub curentul de înnoire a vieții bisericești adus de Sf. Cv. Paisie Velicicovschi dar și al neoclasicismului.

Din punct de vedere architectural, biserica este o copie la scară redusă a bisericii mari cu hramul ”Adormirea Maicii Domnului”. Ca și biserica mare noul locaș este construit ”de mâini de femei”, din piatră de râu și cărămidă. Zidurile sunt din construite din cărămidă pe o fundație din piatră.

Biserica are plan dreptunghiular, având atașat un pridvor de lemn în colțul sud-vestic. De asemenea, pe partea de sud a altarului a fost construit un antreu pentru uzul liturgic al slujitorilor.

Pe acoperişul lăcaşului de cult se află trei turle înalte, din lemn.

Inițial era compartimentată în pronaos, naos și altar, iar ulterior a fost construit un pridvor de lemn pentru a proteja intrarea situată la sud-vest.

Biserica are un plan mixt. La exterior, elevaţia sa sugerează o construcţie rectangulară, cu o absidă estică semicirculară decroşată. Aspectul interior este însă diferit acestei simplităţi exterioare. La nivelul naosului, în grosimea pereţilor de nord şi de sud, au fost construite abside semicirculare, cu rază mică, acoperite cu semicupole similare celei din absida mult mai amplă a altarului.

Deasupra zonei centrale a naosului se ridică o boltă peste un rând de arcuri și un rând de pandantivi. Deasupra acestei zone vestice a naosului se întinde un arc lat adosat peretelui vestic al încăperii. Naosului amplu îi urmează

un pronaos mult mai îngust.

III. DESCRIEREA ICONOSTASULUI

3.1. Fişă obiectiv

Deţinător: M-rea "Adormirea Maicii Domnului", Biserica "Schimbarea la Faţă", Judeţul Neamţ.

Clasare: Biserica "Schimbarea la Faţă", figurează pe lista Monumentelor Istorice, cod NT II m-A-10732.04, datare sec. XIX..

Reprezintă: Iconostas, sec. XIX

Tehnica: ulei pe lemn cu strat subţire de grund.

Autor: necunoscut .

An: necunoscut

Dimensiuni: Suprafaţa 48 mp

3.2. Tipologia iconostasului

Iconostasul este o structura arhitecturală autoportantă din lemn, ce desparte absida altarului de naos. Structura construcţiei iconostasului formează un ansamblu alcătuit din 4 registre orizontale, despărţite fiecare de un registru decorativ alcătuit din elemente de lemn policrom, cu motive florale, precum şi din registre verticale, cuprinse într-un câmp cromatic uniform.

Ornamentaţia catapetesmei preia din barocul clasic, ornamentaţia vegetală la nivelul coloanelor, se păstrează atât pe lungimea lor cât şi la nivelul capitelurilor (reprezentat prin frunze, vrejuri, etc).

Catapeteasma, frântă, la nivelul registrului împărătesc păstrează lungimea

coloanelor, la celelalte registre acestea se scurtează, fiind doar jumătate .Sunt grupate câte 3 coloane de o parte şi cealaltă a uşilor împărăteşti, câte 2 la nivelul uşilor diaconeşti şi o coloană la nivelul icoaelor de hram. Ornamentaţia dintre registrul împărătesc şi cel al apostolilor este mai puţin bogată comparativ cu barocul clasic, elementele decorative sunt stilizate, reprezentând forme geometrice şi vegetale.

Uşile împărăteşti sunt puţin deosebite ca formă, rezultând prin închiderea lor prefigurarea potirului. Este reluat motivul soarelui în ornamentaţia uşilor împărăteşti şi deasupra acestora, motiv ce se întâlneşte la mai toate bisericile în stil baroc.

Icoanele împărăteşti au aureole metalice, fixate de panou în cuie.

Iconostasul este alcătuit din 6 panouri ce compun registrul împărătesc şi 7 panouri în care sunt încastrate icoanele din registrul Sfinţilor Apostoli. Fiecare icoană de poală, icoană împărătească şi icoană prăznicară sunt amplasate pe un singur panou, limitat în partea superioară de o cornişă.

Ramele icoanelor împărăteşti şi prăznicare sunt bogat ornamentate, diferenţiindu-se de ramele icoanelor Apostolilor care sunt simple. În registrul Prorocilor se reia bogăţia ornamentaţiei.

Iconostasul prezintă pe verso un sistem de susţinere format din bârne care urmăresc structura acestuia şi îl susține, respectiv o grindă orizontală cu rol de rigidizare şi fixare, încastrata în perete, situată deasupra registrului împărătesc, peste care se ridică un cadru dreptunghiular format din două grinzi verticale şi una orizontală care susţine registrele superioare. De asemenea un sistem de grinzi mai subţiri, care din direcţii diferite (orizontală şi oblică) susţin si rigidizează partea central superioară a catapetesmei, respectiv panoul cu icoana Deisis şi cele două icoane ale apostolilor situate lateral, stânga şi dreapta.

Versoul prezintă un strat de culoare (vopsea) pe toată suprafaţă sa, atât pe versoul icoanelor, cât şi pe versoul catapetesmei, crucea şi moleniile din coronament nefăcând excepţie.

Nu au fost observate inscripţii pe stratul pictural al icoanelor, al lemnului policrom sau pe verso.

3.3. Tehnica de lucru

Panourile icoanelor au fost grunduite cu un grund de culoare albă pe bază de gips şi clei animal, pensulat în strat subţire de ≤ 1mm. Pictura s-a realizat în tehnica ulei pe suport de lemn de tei (conform buletinului de analize), pelicula de culoare lisă a fost aplicată direct cu pensula, şi protejată cu un strat de vernis. Nu se observă incizia desenului.

Decoraţiunile sculptate policromate prezintă un strat de preparaţie mai gros, 1-2 mm, conform observaţiilor făcute *in situ* la nivelul lacunelor prezente la uşile diaconeşti şi a decoraţiunilor icoanei „Sfânta Mahramă". Aceste elemente decorative sunt poleite cu foiţă de aur sau argint. Atât foiţa de aur, cât şi cea de argint sunt aplicate cu clei animal pe un strat de bolus de nuanţă roşu vermillon sau galben, ulterior fiind sclivisite pentru a da strălucire suprafeţei. Peste foiţa de argint s-au aplicat glasiuri de culoare roşie şi albastră. Policromia volumetrică a fost protejată cu un strat de vernis.

Suportul icoanelor

Suportul icoanelor este din lemn de tei, alcătuit din mai multe blaturi, debitate şi prelucrate manual, cu o grosime de aproximativ 3 cm, formând panouri prin încleiere pe cant, aşezate vertical faţă de compoziţia pictată, excepţie făcând icoanele prăznicare, ale căror panouri sunt aşezate orizontal faţă de suprafaţa pictată. Panourile prezintă pe verso 1-2 traverse, în funcţie de dimensiunea icoanei. Acestea sunt montate vertical sau orizontal, în funcţie de direcţia fibrei panoului. Deoarece icoanele au pe verso un strat de grund peste care s-au aplicat două straturi de vopsea (conform testelor de curăţire), nu se pot observa următoarele aspecte:

- defectele lemnului (noduri, anomalii de fibră)

- defectele de prelucrare (urme de unelte, finisaj)
- tipul de debitare (în plan radial, tangențial)

Structura de rezistență

Iconostasul prezintă pe verso un sistem de susținere alcătuit din grinzi şi stâlpi din lemn de brad, ce urmăreşte desfăşurarea registrelor, panourile sau elementele policrome fiind fixate pe structura originală, nemodificată ulterior.

3.4. Inventarul elementelor componente

Structura autoportantă, suprafețe:

H. 5,60, L. 6,30 m

Suprafață policromă plană, sculptată, traforată şi poleită	48 m^2
Suprafață suport verso	38 m^2
Suprafață icoane iconostas	17 2

3.5. Amplasamentul icoanelor pe registre

3.5.1. Icoanele din registrul primar : icoanele împărăteşti centrale:

În dreapta uşilor împărăteşti - icoana împărătească "Iisus Hristos Învățător", 95 x 60 cm si medalion 22 / 17,5 cm

În stânga uşilor împărăteşti - icoana împărătească "Maica Domnului cu Pruncul", Hodoghitria, 94 x 60 cm cu medalion 21/17 cm

3.5.2. Icoanele laterale:

În dreapta - icoana împărătească "Schimbarea la Față", 94 x 59 cm, cu medalion 21,5x 17 cm

În stânga - icoana împărătească "Sf. Cuvioasă Eufrosina", 93x 59 cm, cu medalion 21/17 cm

3.5.3. Icoane de poală:

De la stânga la dreapta:

- Icoana 'Adormirea Sf. Eufrosina", 45 x 43 cm
- Icoana ”Scara lui Iacob”, 41,5 x 47 cm,
- Icoana "Iisus Hristos în Templu” (parabola banii văduvei), 48 x 42,5 cm
- Icoana ”Mântuitorul slăvit de îngeri”, 46 x 42 cm

3.5.4. Uşile împărăteşti

Uşile împărăteşti sunt formate din două canaturi pictate cu scena Bunei Vestiri. Canatele de dimensiunile H1:190 cm, H2:160 c, l:96 cm, prezintă pe marginea o dantelă decorativă sculptată cu motive florale şi vegetale, poleită, care se continuă în partea superioară cu o cruce sculptată, cu raze ce înconjoară un triunghi echilateral reprezentând ”Ochiul cel a toate văzător”.

Dimensiuni icoana cu scena Buna Vestire/ Sf. Arh. Gavriil : h1: 52, h2:40, l: 22,5 cm

Dimensiuni icoana cu scena Buna Vestire / Maica Domnului: h1: 52, h2:40, l: 22,5 cm

Diametru soare: 48 cm

Ancadramentul uşilor împărăteşti prezintă în partea superioară un element policrom decorativ compozit, sculptură şi pictură, ce încadrează un medalion reprezentând scena ”Cina cea de Taina”, pe axul registrului superior care prezintă icoana ”Sf. Mahramă”.

3.5.5. Uşile diaconeşti

Ușa din stânga, dimensiuni 190 / 70 cm cu icoana 121 x 37 cm îl reprezintă pe Sfântul Arhanghel Gabriel, iar cea din dreapta, 190 / 71 cm cu icoana 121 x 37 cm îl reprezintă pe Sfântul Arhanghel Mihail, cu însemnele specifice: crinul şi toiagul stilizat cu cruce.

3.5.6. Al doilea registru - Icoanele prăznicare, câte două pe fiecare suport

Sunt în numar de douăsprezece, și de la stânga la dreapta sunt:

- Naşterea Maicii Domnului,
- Intrarea Maicii Domnului în Biserică,
- Buna Vestire cu Naşterea Domnului, 28x 35 cm
- Botezul Domnului,Tăierea împrejur, 28 x 34 cm
- Întâmpinarea Domnului,
- Învierea lui Lazăr cu Intrarea în Ierusalim, 28 x 34 cm
- Învierea Domnului cu Încredințarea lui Toma, 28 x 34 cm,
- Înălţarea Domnului cu Pogorârea Sfântului Duh, 28,5 x 34 cm
- Schimbarea la Faţă cu Adormirea Maicii Domnului, 28 x 35 cm

În registrul central este reprezentată Sfânta Mahramă.

3.5.7. Al treilea registru - Icoanele Sfinţilor Apostoli

De la stânga la dreapta, sunt reprezentaţi:

- Sf.Ap. Bartolomeu şi Sf. Ap. Toma,63 x 53
- Sf. Ap. Andrei și Sf. Ap.Marcu, 62 x45 cm
- Sf. Ap. Petru şi Sf. Ap. Ioan, 82x 54 cm
- Iisus Hristos înconjurat de îngeri, 88 x 60 cm
- Sf. Ap. Filip şi Sf. Ap. Simon, 63 x 53 cm
- Sf. Ap. Matei şi Sf. Ap. Pavel, 82 x 54 cm
- Sf. Ap. Luca şi Sf. Ap. Iacob, 62 x 45 cm

3.5.8. Al patrulea registru - icoanele Sfinţilor Proroci

De la nord la sud sunt reprezentați proorocii:

- Sf. Proroc Ghedeon cu Sf. Proroc Isaia, diametru 40 cm
- Sf. Proroc Iacov, diametru 40 cm
- Sf. Proroc David, diametru 40 cm

- Sf. Proroc Moise, diametru 40 cm
- Sf. Proroc Zaharia 46 x 60 cm
- Maica Domnului Oranta 24 x 45 cm
- Sf. Proroc Aron, 46 x 40 cm
- Sf. Proroc Ilie, diametru 46 cm
- Sf. Proroc Solomon, diametru 40 cm
- Sf. Proroc Iezechiel, diametru 40 cm
- Sf. Proroc Daniel şi Sf. Proroc Avacum, 40 cm diametru

3.5.9. Coronamentul

În ultimul registru din partea superioară a iconostasului se află Crucea Rastignirii 90 x 70 cm şi cele două molenii cu reprezentarea Sf. Ap. Ioan (50 x 15 cm) şi a Maicii Domnului (50x 15cm), piese care prezintă elemente de sculptură perimetrală policromă.

IV. ICONOSTASUL MIC DE ÎNCHINARE

Iconostasul de închinare, aflat pe peretele de nord al naosului, este poziţionat în prelungirea iconostasului mare şi susţine icoana ”Sf. Iosif de la Văratic”, precum şi o casetă în care sunt aşezate spre închinare părticele de sfinte moaşte.

Iconostasul este o structura din lemn cu soluție compoziţională dominant verticală; aliniamentul iconostasului la sol este articulat, ancorat de paviment printr-un eşafodaj ce nu prezintă interes artistic.

Construcţia iconostasului este simplă, fiind alcătuită dintr-un registru vertical, cu dimensiunea de 98 x 67 cm, cu ornamentație simplă, cel din partea superioară fiind încadrat în lateral de coloane monocrome.

În partea superioară a iconostasului de închinare este asamblată icoana sfântului Iosif de la Văratic dar nu prezintă valoare artistică. Deasupra acesteia se află într-un medalion sculptat şi policromat scena ”Sfintei Treimi”, cu dimensiunile de 20 x 24 cm. Deasupra acestui medalion central se află două medalioane policromate mai mici, pictate cu Sf. Proroci, poziţionate orizontal. În partea inferioară, se află grupate pe verticală, alte patru medalioane mici policromate (6,5 x 7cm – două în partea stângă şi două în partea dreaptă) pictate cu Sf.Proroci.

Toate elementele sculptate au fost poleite cu foiţă de aur (tehnica de poleire – foiţă de aur pe strat de bolus, cu suprafeţele lustruite ulterior) , în prezent fiind acoperite cu un strat de depuneri aderente.

V. STAREA DE CONSERVARE A ICONOSTASULUI

Structura complexă a iconostasului, icoane și policromie, este afectată de îmbătrânirea firească a materialelor şi de influenţele externe la care a fost supus în timp (microclimat defectuos, fum, intervenţii necorespunzătoare etc.).

5.1. Tipuri de degradări întâlnite la nivelul iconostasului

5.1.1. Degradări la nivelul suportului policromiei plane, sculptate, traforate:

1. Depuneri aderente şi neaderente
2. Deplasări ale panourilor (fragmentelor de suport) din îmbinări
3. Fisuri/fracturi ale elementelor ornamentale (coronament, frize)
4. Distanţări între elemente constitutive (frize, ancadramente)
5. Degradări biologice cu pierderi fragmentare de suport şi atac activ ale insectelor xilofage
6. Modificări dimensionale ale suportului unor frize, cu pierderea planeităţii
7. Intervenţii necorespunzătoare – fixări improprii cu cuie, piroane
8. Fragmente ornamentale desprinse sau pierdute definitiv
9. Repictări masive cu mai multe straturi de vopsea
10. Lacune în suport datorate fragilizării sau şocurilor mecanice

5.1.2. Degradări la nivelul suportului icoanelor

1. Depuneri aderente şi neaderente
2. Lacune superficiale şi profunde în suport datorate fragilizării şi şocurilor mecanice
3. Degradări biologice – atac activ al insectelor xilofage
4. Tendinţe de descleiere între elementele constitutive ale unor panouri

5. Uşoare modificări ale planeităţii suporturilor
6. Pete de ceară şi parafină
7. Repictări cu vopsea (mai multe straturi de vopsea suprapuse)

5.1.3. Degradări la nivelul stratului pictural policrom

1. Depuneri neaderente şi aderente ancrasate
2. Verni îmbrunat, neuniform
3. Lacune produse de atacul insectelor xilofage (orificii de zbor) şi strat pictural policrom fragilizat
4. Tendinţă generalizată de desprindere până la grund şi până la lemn
5. Desprinderi oarbe şi în acoperiş, fisuri multiple cu tendinţă de desprindere
6. Repictarea masivă cu mai multe straturi de bronz
7. Desprinderi până la grund, cu zone lacunare superficiale şi profunde
8. Desprinderi până la lemn cu pierderea definitivă a stratului policrom
9. Pete de ceară şi parafină, vopsea (scursuri)
10. Abraziuni şi fixări improprii (cuie, scotch)
11. Exfolieri ale glasiurilor colorate de pe foiţa metalică

5.1.4. Degradări la nivelul stratului pictural – icoane (suprafeţe pictate)

1. Depuneri neaderente şi aderente ancrasate
2. Lacune produse de activitatea insectelor xilofage (orificii de zbor) şi strat pictural fragilizat
3. Verni inegal, îmbătrânit, degradat, opacizat şi îmbrunat
4. Strat pictural carbonizat
5. Tendinţe locale de desprindere ale peliculei de culoare
6. Desprinderi oarbe şi în acoperiş, fisuri cu tendinţă de desprindere
7. Abraziuni ale peliculei de culoare
8. Repictări masive pe unele suprafeţe de strat pictural
9. Completări neadecvate ale stratului pictural cu materiale incompatibile cu originalul

10. Pete de ceară şi parafină, vopsea (scursuri), zgârieturi
11. Lacune în stratul pictural datorate fragilizării sau şocurilor mecanice

5.2. Descrierea deteriorărilor şi degradărilor

5.2.1. STRAT PICTURAL POLICROM
Iconostasul mare al bisericii

1. Depuneri aderente şi neaderente

Iconostasul nefiind protejat, s-au depus în timp pe suprafaţa lui, atât pe verso cât şi pe avers, particule de praf (aluminosilicaţi, funingine, fibre textile, vegetale sau fragmente de insecte, celule epidermice, fire de păr). O parte din particulele de praf au fost aduse din exterior, pe haine şi încălţăminte, de către persoanele care au intrat în biserică, altele au fost generate în biserică, prin arderea de cărbune şi tămâie. Particulele organice sunt o sursă de hrană pentru microorganisme, care produc, la rândul lor, un strat lipicios de exopolimeri în care se înglobează praful. Astfel, în timp, s-a format pe suprafaţa iconostasului o peliculă de murdărie aderentă, pe suprafaţa căreia s-au depus noi particule de praf, ceea ce a condus la o alterare a percepţiei cromaticii la nivelul policromiei, din cauza filmului de verni îmbătrânit şi a depunerilor, în special la nivelul primelor registre, de poală şi împărăteşti.

2. Verni îmbrunat, neuniform

Oxidarea răşinii/răşinilor folosite la prepararea verniului a dus la îmbrunarea acestuia. Alţi factori care au accelerat degradarea verniului sunt bacteriile şi fungii. Lipsa de uniformitate a verniului se datorează unor tentative nereuşite de curăţire sau a amplasării stratului pictural policrom lângă o sursă de căldură.

3. Lemn şi strat pictural policrom carbonizat

Prezenţa sfeşnicelor cu lumânări aprinse în apropierea iconostaselor au dus la carbonizarea suportului, dar şi a stratului pictural policrom pe anumite zone (icoanele de poală şi o parte din cele împărăteşti).

4. Abraziuni - curăţiri improprii

Intervențiile de îndepărtare a murdăriei aderente și superficiale prin mijloace și cu materiale necorespunzătoare au produs degradări ireversibile: uzuri, slăbirea coeziunii și adeziunii stratului pictural policrom cu pierderi de materie, în detrimentul aspectului estetic și al integrității picturii (friza decorativă ce desparte registrul icoanelor praznicare de registrul Sf.Apostoli – deasupra scenelor Botezul Domnului și Întâmpinarea Domnului; decorația policromă și traforată a ușilor împărătești ale iconostasului; decorația de deasupra ușilor împărătești – icoanele Mahrama Domnului și Cina cea de taină împreună cu elementul decorativ policrom bogat – draperie și vrej sinuos cu frunze și flori).

5. Repictări cu vopsea

Printre intervențiile necorespunzătoare realizate la nivelul stratului pictural policrom sunt și repictările cu vopsea, aplicate în timp, în straturi succesive, de nuanțe diferite, dorindu-se o diminuare a aspectului creat de atacul insectelor xilofage și o reîmprospătare de nuanță a suprafețelor plane ale iconostasului.

Suprafețele panourilor policromiei plane, zonele inferioare ale coloanelor bogat ornamentate ale iconostasului mare și zonele cu policromie plană a ușilor împărătești și diaconești sunt acoperite cu straturi de vopsea albă. În urma sondajelor efectuate-n aceste zone (o coloană și la ușa împărătească – zona cu policromie plană) s-ar părea că policromia plană originară este de culoare verde închis peste același strat de grund de preparație (pe bază de gips – conform buletinului de analiză 100/06.06.2018) folosit pentru toate piesele componente ale iconostasului.

Unele frize simple, situate orizontal și unii stâlpi verticali ce mărginesc pe cele două laturi, ușile împărătești, cât și cei care despart în zona inferioară icoanele de poală de ușile diaconești au fost repictate, în timp, cu straturi succesive de vopsea maro-roșcat (intervenție necorespunzătoare).

Sondajul stratigrafic efectuat în această zonă a evidențiat următoarele straturi de intervenție necorespunzătoare (repictări): 1-2- două straturi de vopsea de culoare maro-roșcat, urmate de 3-4- două straturi de vopsea alb și gri. De sub aceste straturi au ieșit în evidență 5- stratul de preparație (grund) al elementelor policromiei plane și sculptate, cu urme ale peliculei de bolus roșu-vermillion sau ocru-galben (în funcție de suprafața poleită) și foița folosită (aur sau argint).

Pe balustrada ce desparte orizontal registrul icoanelor împărătești de cel al

icoanelor de poală, în zona coloanelor ornamentale grupate câte trei, sondajul stratigrafic efectuat a evidenţiat următoarele straturi de repictare: 1-2 două straturi de vopsea de culoare maro-roşcat; 3- un strat de vopsea ocru-roşcat; 4- un strat de vopsea de culoare verde-gri; 5- urme ale unui strat mai închis la culoare; 6- strat presupus original al policromiei iniţiale a iconostasului de culoare asemănătoare oxidului roşu de fier, cu vizualizarea 7- stratului de preparaţie (grund).

6. Repictări şi stropi de bronz

În dorinţa de a reda aspectul uniform al foiţei de aur sau de a îl împrospăta, pe suprafaţa policromiei s-au efectuat intervenţii ulterioare necorespunzătoare, aplicându-se prin pensulare o peliculă de bronz. Aplicarea nu s-a limitat la zona dorită, ci a atins şi suprafeţe din stratul pictural al icoanelor.

Din grupul celor trei coloane bogat ornamentate (aflate central, lângă icoanele împărăteşti a lui Iisus Hristos şi cea a Maicii Domnului cu Pruncul), cea situată mai în faţă este repictată cu un strat de bronz peste suprafaţa stratului pictural policrom, posibil să fi avut un grad de uzură mai ridicat sau o decizie de a interveni "estetic" a schimbat cromatica iniţială.

Pe coloanele ornamentale ce încadrează icoanele împărăteşti "Sf. Cuvioasă Eufrosina" (în stânga, cu prelungire până la icoanele prăznicare "Buna Vestire"/"Naşterea Domnului") şi "Schimbarea la faţă a Domnului"(în dreapta – icoana de hram, incluzând icoanele prăznicare "Schimbarea la faţă a Domnului"/"Adormirea Maicii Domnului") suprafeţele policrome cu imitaţie de marmură au fost repictate în timp, fiind schimbate cromatic faţă de celelalte din iconostas. Sondajul stratigrafic a evidenţiat următoarele straturi: 1- strat de culoare maro cu picuri albi; 2- strat de bronz auriu şi 3- stratul pictural policrom original, de culoare alb-roşie, ce imită marmura. Această imitaţie o întâlnim şi pe două panouri dreptunghiulare pictate frontal, la nivelul registrului cu icoane de poală, sub cele trei coloane bogat ornamentate aşezate grupat, ale iconostasului mare.

Ramele icoanelor cu strat pictural policrom ce aparţin următoarelor registre: icoanele de poală, icoanele împărăteşti şi icoanele praznicare au fost repictate cu straturi succesive de bronz acoperindu-le în totalitate; iar parţial s-a intervenit, în acelaşi mod, asupra anumitor suprafeţe cu strat pictural policrom ce aparţin uşilor împărăteşti sau diaconeşti. Testele de îndepărtare etapizată a acestui strat de repictare a evidenţiat un strat pictural policrom

destul de uzat: foiţa de aur prezintă un procent mic de păstrare, stratul de bolus roşu-vermillion şi stratul de preparaţie (grund) sunt mai evidente. Poate de aceea s-a intervenit în timp pe aceste suprafeţe, repictându-le necorespunzător.

7. Desprinderi "oarbe" şi "în acoperiş"

Materialele care intră în alcătuirea unui strat pictural policrom reacţionează diferit la modificările de microclimat (variaţii diurne şi sezoniere de temperatură şi umiditate), creându-se, astfel, tensiuni care duc la desprinderi ale acestuia de suport sau numai de stratul de preparaţie (grund). Alte cauze ale apariţiei desprinderilor sunt îmbătrânirea liantului (clei) ce duce la scăderea aderenţei la suport sau la straturile subiacente (exfolieri ale glasiurilor colorate de pe foiţa metalizată - decoraţia policromă şi traforată a uşilor diaconeşti ale iconostasului; decoraţia de deasupra uşilor împărăteşti – Mahrama Domnului împreună cu elementul decorativ policrom bogat – draperie şi vrej sinuos cu frunze şi flori).

8. Lacune superficiale şi profunde

Desprinderile de strat pictural policrom, neconsolidate la timp, au evoluat în lacune superficiale (pierderea peliculei de culoare până la grund) sau profunde (pierderea stratului pictural până la suport).

9. Pete de ceară şi parafină

O altă consecinţă a lipsei de protecţie a iconostasului este acumularea pe suprafaţa stratului pictural policrom a picăturilor de ceară şi parafină. Pe lângă modificarea aspectului estetic, aceste depozite de ceară şi parafină afectează verniul, dar favorizează şi atacul fungic.

5.2.2. STRATUL PICTURAL AL ICOANELOR

Iconostasul mare al bisericii

Iconostasul bisericii "Schimbarea la faţă" totalizează un număr de 47 de icoane, de mărimi şi forme diferite, a căror stare de conservare este în ansamblu relativ bună.

1. Depuneri neaderente şi aderente ancrasate

S-au depus în timp, pe suprafaţa stratului pictural particule aderente de fum şi praf. Particulele organice sunt o sursă de hrană pentru microorganisme, care produc, la rândul lor, un strat lipicios de exopolimeri în care se înglobează praful. Astfel, în timp, s-a format pe suprafaţa iconostasului o peliculă de murdărie aderentă, pe suprafaţa căreia s-au depus noi particule de praf, ceea ce a condus la o alterare a percepţiei cromaticii la nivelul stratului pictural al icoanelor, din cauza filmului de verni îmbătrânit şi a depunerilor, în special la nivelul primelor registre, de poală şi împărăteşti.

2. Verni inegal, craclat, îngălbenit şi îmbrunat

Oxidarea răşinii/răşinilor folosite la prepararea verniului a dus la îmbrunarea acestuia. Lipsa de uniformitate a verniului se datorează unor tentative nereuşite de "curăţire" sau a amplasării icoanelor lângă o sursă de căldură. Registrul I- icoane de poală, registrul II- icoanele împărăteşti prezintă un strat de verni îmbrunat care a înglobat în timp murdărie aderentă şi ancrasată. Registrul VI – Sf. Prooroci, Sf. Cruce şi cele două molenii (Maica Domnului şi Sf. Ioan Evanghelistul) prezintă verniul uşor îngălbenit, înglobând în el murdărie aderentă.

3. Lacune produse de activitatea insectelor xilofage şi strat pictural fragilizat

Microclimatul a favorizat atacul insectelor xilofage, lemnul pierzându-şi rezistenţa mecanică. Activitatea insectelor xilofage se observă mai frecvent pe registrul icoanelor de poală, a icoanelor împărăteşti şi parţial pe registrul icoanelor prăznicare (III), pe registrele Sf. Apostoli (V) şi Sf. Proroci (VI), datorită microclimatului favorabil dezvoltării şi reproducerii insectelor. Lacunele profunde produse de activitatea insectelor xilofage, fragilizând stratul pictural sunt prezente la nivelul registrului icoanelor de poală - icoanele Adormirea Sf. Cuv. Eufrosina şi Slujba îngerilor.

4. Strat pictural carbonizat

Prezenţa sfeşnicelor cu lumânări aprinse în apropierea iconostaselor au dus la carbonizarea stratului pictural al icoanelor pe anumite zone (registrul I-icoanele de poală şi registrul II- o parte din icoanele împărăteşti).

5. Desprinderi "oarbe" şi "în acoperiş"

Materialele care intră în alcătuirea unui strat pictural al unei icoane reacţionează diferit la modificările de microclimat creându-se tensiuni care duc la desprinderi ale acestuia de suport sau numai de stratul de preparaţie (grund). Pierderea aderenţei peliculei de culoare şi a preparaţiei la suport se datorează proprietăţilor fizico-chimice ale lianţilor, desprinderile " în acoperiş" fiind vizibile în urma analizei în lumină razantă a stratului pictural, iar desprinderile „oarbe" s-au depistat în urma examinării tactile (registrul icoanelor de poală (I) şi registrul icoanelor împărăteşti (II) - stratul pictural prezintă mici desprinderi "în acoperiş").

6. **Lacune de strat pictural datorate fragilizării sau şocurilor mecanice**

Desprinderile stratului pictural al icoanelor, neconsolidate la timp, au evoluat în lacune superficiale (pierderea peliculei de culoare până la grund) sau profunde (pierderea stratului pictural până la suport, antrenând şi stratul de preparaţie). Lacune superficiale de strat pictural întâlnim la registrul III – icoane praznicare, registrul V – Sf. Apostoli şi registrul VI Sf. Cruce şi moleniile. Icoana Sf. Arhanghel Gavriil – uşa diaconească dreaptă prezintă lacune profunde de strat pictural, iar la registrul icoanelor de poală - Adormirea Sf. Cuv. Eufrosina şi Slujba îngerilor, lacunele profunde de suport au antrenat şi stratul pictural.

7. **Completări neadecvate ale stratului pictural cu materiale incompatibile cu originalul**

Unele pierderi definitive a unor fragmente din stratul pictural, în cazul câtorva icoane cu tot cu suport, au dus la "completarea lor estetică" neadecvată cu materiale incompatibile cu originalul în graba de a astupa cât mai repede lipsa. La registrul icoanelor de poală (I) - icoana Adormirea Sf. Cuv. Eufrosina – în zona inferioară a câmpului pictural s-a "chituit" suprafaţa lipsă peste nivelul original al picturii cu un chit dur, industrial. Peste el s-a intervenind cromatic, în grabă pentru "a se asemăna" cu pictura originală. La icoana Slujba îngerilor lacunele profunde de strat pictural au fost ascunse-n grabă în spatele unei bucăţi de hârtie lipită de icoană (zona inferioară a stratului pictural) uşor colorată în culori de apă.

8. **Repictări masive pe unele suprafeţe de strat pictural – icoane**

Printre intervenţiile necorespunzătoare realizate la nivelul stratului pictural al icoanelor sunt şi repictările, aplicate în timp, în straturi succesive, de nuanţe diferite, dorindu-se o diminuare a aspectului creat de lacunele produse de activitatea insectelor xilofage sau de eventualele erodări ale stratului pictural în urma "igienizărilor" cu soluţii neadecvate, repetate cu ocazia hramului. La registrul I - icoanele de poală - Adormirea Sf. Cuv. Eufrosina şi Slujba îngerilor întâlnim intervenţii de repictare în zona fondului şi a veşmintelor, la registrul II - icoanele împărăteşti - Iisus Hristos Învăţător şi Maica Domnului cu Pruncul se observă intervenţii în zona chipurilor, veşmintelor şi fondului, iar la icoanele cu Sf.Îngeri de deasupra uşilor împărăteşti fondul icoanelor este repictat împăstat într-o cromatică schimbată faţă de cea a stratului pictural original. Surprinzător, registrul VI – Sf.Proroci prezintă cea mai extinsă suprafaţă repictată a stratului pictural al icoanelor, fiind schimbată cromatica iniţială a acestor icoane (dându-i un aspect de proaspăt pictat). Din această cauză acest registru nu se încadrează cromatic cu restul icoanelor din iconostas.

9. Pete de ceară şi parafină, vopsea (scursuri), zgârieturi

O altă consecinţă a lipsei de protecţie a iconostasului este acumularea pe suprafaţa stratului pictural al icoanelor a picăturilor de ceară şi parafină de la lumânările aprinse în timpul actului liturgic. Pe lângă modificarea aspectului estetic, aceste depozite de ceară şi parafină afectează verniul, dar favorizează şi atacul fungic.

Aceste pete alături de scursurile de vopsea (provenite de la repictările elementelor policromiei plane) şi zgârieturile existente pe suprafaţa stratului pictural (apărute accidental) schimbă evident lizibilitatea picturii - registrul I – icoanele de poală.

5.2.3. SUPORTUL POLICROMIEI PLANE, SCULPTATE, TRAFORATE
SUPORTUL ICOANELOR – Iconostasul mare al bisericii

1. Deplasări ale panourilor şi fragmentelor de suport din îmbinări

Modificările dimensionale ale panourilor şi grinzilor de lemn determinate de îmbătrânirea lemnului şi de variaţiile microclimatului (temperatură, umiditate) au dus la deplasarea acestora din îmbinări şi din locaşurile în care au fost montate. Pierderea proprietăţilor adezive ale cleiului folosit la îmbinările suporturilor, unele modificări ale structurii fibrei lemnoase au dus, în timp, la fisurarea panourilor.

2. Fisuri/fracturi

Variaţiile de microclimat au dus la modificări ale conţinutului de umiditate al lemnului şi la modificări ale grosimii peretelui celular, iar în timp au determinat apariţia de fisuri şi fracturi în suport. Fragilizarea lemnului în urma activităţii insectelor xilofage este o altă cauză importantă a apariţiei acestei degradări. Introducerea în suport a unor elemente de fixare (piroane), a avut ca efect apariţia de fracturi extinse - frize care formează registre compacte cu pictura şi policromia – registrul III şi VI, uşile diaconeşti ale iconostasului

3. Atac de insecte xilofage activ

Microclimatul a favorizat atacul insectelor xilofage, lemnul pierzându-şi rezistenţa mecanică.Atacul insectelor xilofage se observă mai frecvent pe registrul icoanelor de poală, a icoanelor împărăteşti şi parţial pe registrul icoanelor prăznicare, pe registrele Sf. Apostoli şi Sf. Prooroci, datorită microclimatului favorabil dezvoltării şi reproducerii insectelor. Analizând aspectul orificiilor de zbor şi a excrementelor prezente, s-a determinat un atac al insectelor din familia Anobiide (*Anobium punctatum*), lemnul prezentând orificii cu margini deschise la culoare, sugerând un atac xilofag recent, activ (buletinul de analize nr.100/06.06.2018 ataşat proiectului – expertiza fizico-chimică şi biologică privind starea de conservare a iconostasului bisericii "Schimbarea la Faţă", Văratic, Neamţ).

4. Elemente lipsă din suport

Fragilizarea suportului şi şocul mecanic au dus la pierderea unor elemente constitutive ale sculpturii policrome (suportul decoraţiei policrome traforate a uşilor diaconeşti – vrejul sinuos cu frunze şi flori din jurul icoanei centrale şi motivul decorativ traforat cu panglică din zona inferioară; registrul Sf.Proroci–decoraţia policromă traforată – vrejul sinuos cu frunze de acant şi flori stilizate de crin sau bujor ce îmbogăţeşte fiecare icoană în parte).

5. Intervenţii necorespunzătoare – fixări improprii cu cuie, piroane

Fixarea panourilor cu cuie, piroane a dus la modificarea aspectului estetic, la formarea de orificii, fracturi, şi fisuri în suport, la formarea de lacune şi de abraziuni la nivelul stratului pictural (unele rame sculptate policrome ale icoanelor registrului Sf.Apostoli, elemente componente ale frizei decorative policrome ce desparte registrul icoanelor prăznicare de registrul Sf.Apostoli; decoraţia policromă aflată deasupra uşilor împărăteşti – Mahrama Domnului împreună cu elementul decorativ policrom bogat – draperie şi vrej sinuos cu frunze şi flori).

6. Straturi de vopsea suprapuse

Printre intervenţiile necorespunzătoare realizate la nivelul suportului policromiei plane, sculptate, traforate şi la nivelul suportului icoanelor sunt şi straturile suprapuse cu vopsea, aplicate în timp, de nuanţe diferite, dorindu-se o diminuare a aspectului creat de atacul insectelor xilofage şi o reîmprospătare de nuanţă privind policromia plană a iconostasului.

Sondajul stratigrafic al versoului a evidenţiat următoarele straturi de vopsea: 1- stratul de la suprafaţă, de culoare alb-gri; 2- un strat de vopsea gri deschis; 3- un strat de vopsea gri închis; 4- un strat de vopsea gri-verzui; 5- un strat de vopsea gri închis; 6- urme ale unui strat mai închis la culoare şi 7- lemnul cu stratul de baiţ original.

7. Lacune în suport

Pe lângă lacunele din suport determinate de metodele de fixare improprii, o serie de lacune au fost determinate de şocul mecanic suferit în zone unde lemnul era deja fragilizat în timp de atacul insectelor xilofage.

5.3. STAREA DE CONSERVARE A ICONOSTASULUI MIC DE ÎNCHINARE "SF. IOSIF DE LA VĂRATIC"

Tipuri de degradări întâlnite la nivelul iconostasului mic de închinare
Degradări la nivelul suportului policromiei plane, sculptate, traforate:

1. Depuneri aderente şi neaderente
2. Fisuri ale elementelor constitutive
3. Degradări biologice cu pierderi fragmentare de suport şi atac activ al insectelor xilofage
4. Lacune superficiale în suport datorate fragilizării sau şocurilor mecanice
5. Intervenţii necorespunzătoare – fixări improprii cu cuie
6. Fragmente ornamentale desprinse sau pierdute definitiv

Degradări la nivelul stratului pictural policrom:

1. Depuneri neaderente, aderente şi ancrasate
2. Verni îngălbenit, neuniform
3. Lacune produse de insecte xilofage (orificii de zbor) şi strat pictural policrom fragilizat
4. Lacune superficiale şi profunde ale stratului pictural policrom
5. Abraziuni ale foiţei metalice

Degradări la nivelul stratului pictural – icoane (medalioane pictate)

1. Depuneri neaderente şi aderente
2. Verni îngălbenit, neuniform
3. Lacune produse de activitatea insectelor xilofage
4. Repictări pe unele suprafeţe de strat pictural

Descrierea deteriorărilor şi degradărilor

Suportul policromiei plane, sculptate, traforate
Iconostasul mic de închinare

1. Depuneri aderente şi neaderente

Pe suprafaţa iconostasului s-au depus în timp particule de praf.

Particulele organice sunt o sursă de hrană pentru microorganisme, care produc, la rândul lor, un strat lipicios de exopolimeri în care se înglobează praful, formându-se pe suprafaţa iconostasului o peliculă de murdărie aderentă, pe suprafaţa căreia s-au depus noi particule de praf.

2. Fisuri ale elementelor constitutive

Variaţiile de microclimat au dus la modificări ale conţinutului de umiditate al lemnului şi la modificări ale grosimii peretelui celular, iar în timp au determinat apariţia de fisuri în suport. Fragilizarea lemnului în urma activităţii insectelor xilofage este o altă cauză importantă a apariţiei acestei degradări – în zona inferioară - stângă a registrului superior.

3. Atac de insecte xilofage activ

Microclimatul a favorizat atacul insectelor xilofage, lemnul pierzându-şi rezistenţa mecanică. Atacul insectelor xilofage se observă mai frecvent în zona inferioară a registrului de lemn superior al iconostasului. În urma analizelor s-a determinat un atac al insectelor din familia Anobiide (*Anobium punctatum*), lemnul prezentând orificii cu margini deschise la culoare, sugerând un atac xilofag recent, activ (buletinul de analize nr.100/06.06.2018 ataşat proiectului – expertiza fizico-chimică şi biologică privind starea de conservare a iconostasului bisericii "Schimbarea la Faţă", Văratic, Neamţ).

4. Lacune superficiale în suport datorate fragilizării sau şocurilor mecanice

Pe lângă lacunele din suport determinate de metodele de fixare improprii, o serie de lacune au fost determinate de şocul mecanic suferit în zone unde lemnul era deja fragilizat în timp de atacul insectelor xilofage - în zona inferioară - stângă a registrului superior.

5. Intervenţii necorespunzătoare – fixări improprii cu cuie

Fixarea panourilor cu cuie a dus la modificarea aspectului estetic, la formarea de orificii şi fisuri în suport, la formarea de lacune şi de abraziuni la nivelul stratului pictural (menţionăm că acest iconostas prezintă o învelitoare de material textil ornamentat care înveleşte o bună parte din iconostas, acesta fiind prins de suport cu diverse cuie).

6. Fragmente ornamentale desprinse sau pierdute definitiv

Fragilizarea suportului şi şocul mecanic au dus la pierderea unor

elemente constitutive ale sculpturii policrome (elemente ornamentale policrome ce aparţin decoraţiei medalioanelor - frunze).

Strat pictural policrom
Iconostasul mic de închinare

1. Depuneri neaderente, aderente şi ancrasate

În timp s-a format pe suprafaţa stratului pictural policrom o peliculă de murdărie aderentă, pe suprafaţa căreia s-au depus noi particule de praf, ceea ce a condus la o alterare a percepţiei cromaticii la nivelul policromiei, din cauza filmului de verni îmbătrânit şi a depunerilor aderente.

2. Verni îngălbenit, neuniform

Lipsa de uniformitate a verniului se datorează unor tentative nereuşite de "curăţire".

3. Lacune superficiale produse de activitatea insectelor xilofage

Microclimatul a favorizat atacul insectelor xilofage, lemnul pierzându-şi rezistenţa mecanică. Activitatea insectelor xilofage se observă mai frecvent pe elemente ornamentale policrome ce aparţin decoraţiei medalioanelor mici inferioare - frunze.

4. Lacune superficiale şi profunde ale stratului pictural policrom

Desprinderile de strat pictural policrom, neconsolidate la timp, au evoluat în lacune superficiale (pierderea stratului pictural policrom până la grund) sau profunde (pierderea stratului pictural policrom până la suport) - elemente ornamentale policrome ce aparţin decoraţiei medalioanelor mici superioare şi inferioare - frunze.

5. Abraziuni ale foiţei metalice

Intervenţiile de îndepărtare a murdăriei aderente şi superficiale prin mijloace şi cu materiale necorespunzătoare au produs degradări ireversibile: uzuri, slăbirea coeziunii şi adeziunii stratului pictural policrom cu pierderi de materie, în detrimentul aspectului estetic şi al integrităţii picturii - elemente ornamentale policrome ce aparţin decoraţiei tuturor medalioanelor.

Stratul pictural al icoanelor - medalioane pictate

Iconostasul mic de închinare

1. Depuneri neaderente şi aderente

S-au depus în timp, pe suprafaţa stratului pictural, particule aderente de fum şi praf.

2. Verni îngălbenit şi neuniform

Oxidarea răşinii/răşinilor folosite la prepararea verniului a dus la îmbrunarea/îngălbenirea acestuia. Lipsa de uniformitate a verniului se datorează unor tentative nereuşite de "curăţire".

3. Lacune produse de activitatea insectelor xilofage

Microclimatul a favorizat atacul insectelor xilofage, lemnul pierzându-şi rezistenţa mecanică. Activitatea insectelor xilofage se observă în unele zone ale stratului pictural al medalioanelor pictate inferioare.

4. Repictări pe unele suprafeţe de strat pictural

Printre intervenţiile necorespunzătoare realizate la nivelul stratului pictural al medalioanelor mici superioare şi inferioare sunt şi repictările, aplicate în timp, în straturi succesive, de nuanţe diferite, dorindu-se o diminuare a aspectului creat de lacunele produse de activitatea insectelor xilofage sau de eventualele erodări ale stratului pictural în urma "igienizărilor" cu soluţii neadecvate. Se observă că pictura acestor medalioane mici superioare şi inferioare ale iconostasului mic de închinare are un aspect expediat prin comparaţie cu pictura medalionului central. Deci va fi necesară o reanalizare a stratului pictural al acestor medalioane (radiografie).

VI. CERCETARE PRELIMINARĂ

Prelevări probe, teste de curăţire la policromie şi strat pictural, examinare tehnologică a stratului pictural, a preparaţiei policromiei şi a suportului

În urma analizării stratului pictural în lumina razantă s-au constatat desprinderi "în acoperiş" ale stratului pictural, mai ales în cazul icoanelor împărăteşti, a uşilor împărăteşti şi mai ales la nivelul policromiei la nivelul icoanelor praznicare şi a registrului apostolilor şi la nivelul mahramei . Acest fapt va impune intervenţia *in situ*, de urgenţă, asupra lor, prin efectuarea operaţiei de consolidare profilactică , cu o soluţie de clei de peşte 4%, pensulată peste hârtia japoneză.

6.2. Teste de curăţire suport, strat pictural icoane şi policromie

Suport

S-au efectuat teste de curăţare pentru îndepărtarea depunerilor neaderente, folosind soluţii apoase pe bază de alcool etilic, iar pentru indepărtarea straturilor de vopsea adăugate ulterior peste stratul original de baiţ, s-a folosit o soluţie pe bază de diclormetan (Kromofag).

Imagine a testului de curăţire ale straturilor succesive de vopsea de pe versoul suportului, efectuat cu soluţie de Kromofag.

Imagine a testului de curăţire la suport, efectuat cu Kromofag
(uşa împărătească, stânga)

Depuneri aderente şi neaderente (praf) pe versoul iconostasului, curăţate cu soluţie apă şi alcool, în proporţie de 1:1.

Strat pictural al icoanelor

S-au efectuat teste graduale de îndepărtare diferenţiată a depunerilor ancrasate de pe stratul pictural cu mai multe soluţii şi specifici, pe zone unde acesta prezintă o bună aderenţă la suport.

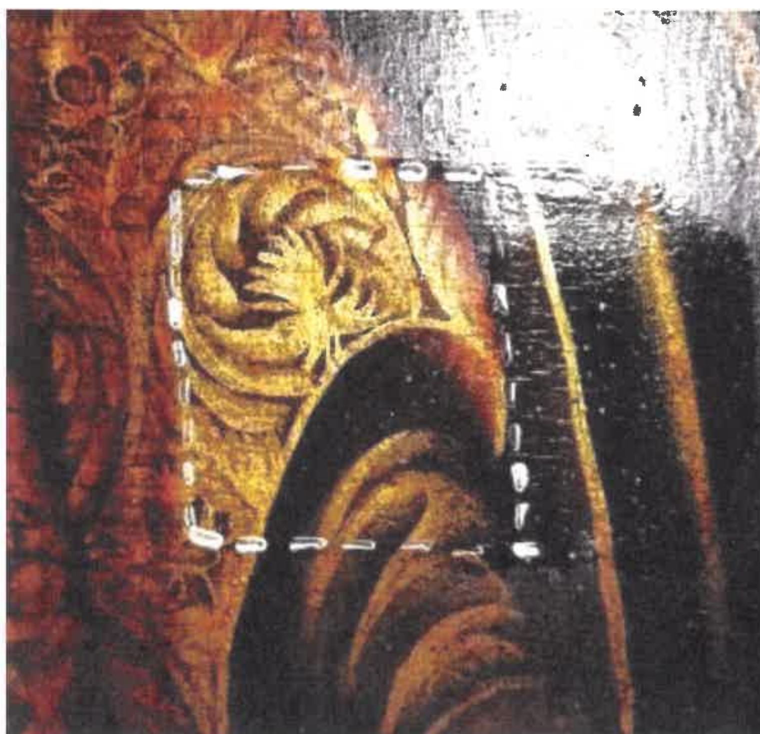
S-a folosit soluţia standard de curăţire III (alcool etilic 200 ml, terebentină 295 ml, ulei de in crud 5 ml) . În scopul subţierii verniului original de pe stratul pictural s-s folosit o soluţie pe bază de alcool etilic absolut şi terebentină în proporţie de 1:1 şi 1:2.

Test de curăţire la icoana împărătească a Mantuitorului,
efectuat cu soluţia standard III

Test de curăţire la icoana impărătească Schimbarea la Faţă,
realizat cu soluţia standard III

Test de curăţire la icoana împărătească Sfânta Eufrosina
cu etanol şi terebentină în proporţie 1:1

Imagini ale testelor de subţiere a verniului original
la icoana împărătească Schimbarea la Faţă

Strat pictural policrom

În scopul stabilirii metodologiei de intervenţie asupra suprafeţelor policrome s-au realizat microteste pentru îndepărtarea depunerilor aderente şi ancrasate – fum, substanţe grase şi stropi de vopsea proveniţi de la utilizarea lumânărilor în cult, cât şi de la peliculizarea neadecvată a policromiei.

În acest sens, la nivelul policromiei poleită cu foiţă de aur şi argint, s-au aplicat în mod repetat comprese îmbibate în diferite soluţii, cu timpi diferiţi de aşteptare 1-3-5 minute, în functie de zonă: Kromofag , white spirit 1p şi alcool izopropilic 1p; izooctan 2p şi izopropanol 1p, pentru zonele oxidate, şi tamponare cu etilenglicol, adresate atât suprafeţelor pe care s-a intervenit cu bronz, cât şi suprafeţelor policrome peliculizate cu verniul original.

Test de curăţire suprafaţă repictată cu bronz, policromie

Test de curăţire cu kromofag pe suprafaţă policromă repictată cu bronz

Test de curăţire coloană din registrul icoanelor împărăteşti:
subţiere verrnis original în două etape, cu soluţie de
n-butanol, acetonă şi etilenglicol în proporţie 2:1:0,5

Test de curăţare cu etanol şi terebentină 1:1 a depunerilor aderente
de pe zona policromă cu glasiu roşu

VII. METODOLOGIA DE INTERVENȚIE

7.1. DIAGNOSTICUL STĂRII DE CONSERVARE A ICONOSTASULUI

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
Suport	Depuneri neaderente (praf)	O parte din particulele de praf au fost aduse din exterior, pe haine şi încălţăminte, de către persoanele care au intrat în biserică, altele au fost generate în biserică, prin arderea de cărbune şi tămâie.	Depozite de praf pe întreaga suprafaţă a iconostasului.	Da	După desprăfuirile *in situ*, versoul se va curăţi mecanic de praf, şi apoi chimic, cu o soluţie de alcool tehnic – amoniac 2: 1.
Suport	Atac de insecte xilofage activ	Microclimatul a favorizat atacul insectelor xilofage, lemnul pierzând rezistenţa mecanică.	Lemn cu aspect spongios –registrul I – icoanele de poală, dar şi registrele II şi III – icoanele împărăteşti şi prăznicare.	Da	Tratamentul de stopare a atacului insectelor xilofage se va face prin injectare si pensulare a unei solutii de Permetrina(PER-XIL) 2%, monitorizând suportul tratat. Ulterior crearea unui micro-

Structură afectată	**Formă de deteriorare/ degradare**	**Cauze**	**Forme de manifestare**	**Formă evolutivă**	**Tratament**
Suport Policromie şi icoane	Fragilizare suport	Fragilizarea accentuată a suportului este cauzată de atacul intensiv al insectelor xilofage, favorizat de UR crescută, lipsa ventilaţiei şi a luminii	Lemn cu aspect spongios – registrul I – icoanele de poală, dar şi registrele II şi III – icoanele împărăteşti şi prăznicare, registrele Sf. Apostoli şi Sf.Proroci.		climat corespunzător, necesar conservării lemnului. Consolidarea unor zone din suprafeţele fragilizate prin impregnare cu o soluţie de Paraloid B72 de 5%, dizolvat în solvenţi specifici (xilen), în scopul refacerii parţiale a stabilităţii mecanice a unor zone din suport ce vor necesita alte tratamente.
Suport	Deplasări ale panourilor şi fragmentelor de	Modificările dimensionale ale panourilor şi grinzilor de lemn determinate de îmbătrânirea	Deplasări ale ramelor şi panourilor din îmbinări. În cazul picturilor şi	Da	Consolidarea suportului pentru a-i reda unitatea şi rezistenţa mecanică; asigu

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
	suport din îmbinări	lemnului şi de variaţiile microclimatului (temperatură, umiditate) au dus la deplasarea acestora din îmbinări şi din locaşurile în care au fost montate.	suprafețelor policrome sculptate, distanțarea elementelor componente ale suportului a dus la fracturarea stratului pictural.		rarea unor condiţii de mediu prielnice pentru o bună conservare.
	Fisuri/fracturi	Microclimatul variabil, modificarea conţinutului de umiditate a lemnului, îmbătrânirea lemnului împreună cu degradarea cleiurilor au modificat dimensional suportul, care au avut drept consecinţă apariţia de fisuri şi desprinderi la îmbinările elementelor componente.	Fisurile / desprinderile nu sunt evoluate, încât să diminueze proprietățile fizico-mecanice în ansamblu ale suportului		Consolidarea zonelor cu fisuri şi desprinderi se va face prin reîmbinarea elementelor componente cu clei de iepure 15-20%, cu folosirea de tacheţi în coadă de rândunică, cepuri din lemn de tei stabilizat, lemn de balsa, prelucrate astfel încât să completeze perfect zona lacunară.

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
Suport	Lacune în suport	Pe lângă lacunele din suport determinate de metodele de fixare improprii, o serie de lacune au fost determinate de şocul mecanic suferit în zone unde lemnul era deja fragilizat în timp de atacul insectelor xilofage.	Zone cu lemn şi strat pictural lipsă, în care se poate observa aspectul spongios al suportului. Elemente care şi-au pierdut simetria prin absenţa unui element component (registrul icoanelor de poală şi registrul Sf.Proroci)	Da	Completarea lacunelor suportului cu chituri de rumeguş din lemn de tei stabilizat, în amestec cu o soluţie de clei de iepure 10-15%. Peste aceste completări se vor aplica chituri din soluţie de clei de peşte 6-8% în amestec cu praf de creta purificată (compatibil cu stratul de preparaţie original). După finisarea chiturilor, lacunele se vor integra cromatic in culori de apa (acuarela), în ton, dând unitate ansamblului.

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
	Elemente lipsă din suport	Fragilizarea suportului și șocul mecanic au dus la pierderea unor elemente constitutive ale sculpturii policrome Șocul mecanic suferit de lemnul fragil sau fisurat a dus la pierderea de lemn pe mici porțiuni sau la pierderea de elemente din sculptura policromă.	Pierderea unor elemente constitutive ale sculpturii policrome (suportul decorației policrome traforate a ușilor diaconești – vrejul sinuos cu frunze și flori din jurul icoanei centrale și motivul decorativ traforat cu pan glică din zona inferioară; registrul Sf. Proroci–decorația policromă traforată – vrejul sinuos cu frunze de acant și flori stilizate de crin sau bujor ce îmbogățește fiecare icoană în parte).		În cazul elementelor de policromie lipsă, acestea vor fi realizate conform originalului, de către un sculptor specialist. Elementele noi vor fi grunduite, finisate și integrate cromatic.
Suport	Lemn carbonizat	Amplasarea sfeșnicelor cu lumânări aprinse în apropierea iconostasului și lipsa de	Lemn înnegrit, pe alocuri cu lacune determinate de ardere sau de pierderea	Nu	Îndepărtarea zonei carbonizate cu ajutorul bisturiului, până când zona res

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		supraveghere.	zonei arse fragilizate.		pectivă nu mai prezintă lemn afectat de temperatura ridicată. Completarea zonei cu chituri de rumeguş, praf de cretă şi clei de iepure 15%.
Suport	Intervenţii necorespunză-toare (fixări im proprii - scotch şi sârme folo site la menţine-rea elementelor policrome în po ziţie, instalaţii de becuri, su-porturi candele, tablă pentru sus ţinere lumâ - nări)	Dorinţa de a fixa panourile icoanelor sau unele elemente policrome ori de a monta suporturi pentru candele sau iluminat.	Fixarea panourilor cu cuie, piroane a dus la modificarea aspectului estetic, la formarea de orificii, fisuri în suport, la formarea de lacune (rame sculptate policro-me ale icoanelor regis trului Sf.Apostoli, deco-raţia policromă afla- tă deasupra uşilor împără-teşti)	Da	Îndepărtarea cuielor şi chi tuirea lacunelor, găsirea u-nor metode de fixare care să nu afecteze icoanele şi poli cromia.
Suport	Straturi de	Printre intervenţiile necores-	Aplicarea unor straturi	Nu	Îndepărtarea straturilor de

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
	vopsea suprapuse	puzătoare realizate la nivelul suportului sunt repictările cu vopsea, aplicate în timp, în straturi succesive, de nuanţe diferite, dorindu-se o dimi-nuare a aspectului creat de atacul insectelor xilofage şi o reîmprospătare de nuanţă privind policromia plană a iconostasului.	cu vopsea în straturi succesive, uniforme, în nuanţe diferite (teste de curăţire), dar şi pe supra faţa policromiei plane		vopsea prin metode fizice (cu ajutorul bisturiului) şi chimice, folosind kromofag.
Policro-mie	Depuneri aderente şi neaderente	Particulele de praf au fost aduse de afară pe haine şi încălţăminte sau prin ventilaţie naturală. Arderea lumânărilor şi tămâiei în biserică a dus la depunerea unui strat aderent de fum, dar şi a unor particule de cărbune. Manipularea neatentă a	Depozite de praf pe suprafaţa stratului pictu ral policrom. O alterare a percepţiei cromaticii la nivelul policromiei, din cauza filmului de verni îmbă-trânit şi a depunerilor, în special la nivelul prime lor registre, de poală şi	Da	După desprăfuirile *in situ* şi demontarea elementelor componente din ansamblu, stratul pictural se va consolida şi se va curăţa chimic de praf, fum şi de stropii de ulei de candelă cu solutii pe bază de white spirit 3p, alcool etilic absolut 1p, amoniac 0,5p,

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		candelelor a dus la murdărirea stratului pictural cu stropi de ulei.	împărăteşti.		etilenglicol 1p; toluen 1p, izopropanol 1p, etilenglicol picături;
Policro-mie	Pete de ceară şi parafină	Folosirea lumânărilor aprinse în preajma iconostasului.	Acumularea pe suprafaţa stratului pictural poli-crom a picăturilor de ceară şi parafină. Pe lângă modificarea aspec tului estetic, aceste de pozite de ceară şi para fină afectează verniul, dar favorizează şi atacul fungic (pete de ceară ro-tunde sau sub formă de picături, distribuite pe a-numite zone policrome).	Da	Îndepărtarea mecanică şi chimică a depozitelor de ceară, protejarea policro-miei.
	Lacune produse de activitatea	Microclimatul (temperatură, umiditate) favorabil dez-	Strat pictural policrom ce prezintă lacune ale	Da	În urma tratării suportului cu soluţie de Permetrină

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
	insectelor xilofage	voltării și reproducerii insectelor.	stratului pictural policrom (ramele policrome ale icoanelor împărătești)		2%, orificiile de zbor vor fi obturate cu chit din praf de cretă și clei.
Policromie	Repictări cu vopsea	Printre intervențiile necorespunzătoare realizate la nivelul stratului pictural policrom sunt și repictările cu vopsea, aplicate în timp, în straturi succesive, de nuanțe diferite, dorindu-se o diminuare a aspectului creat de atacul insectelor xilofage și o reîmprospătare de nuanță a suprafețelor plane ale iconostasului.	Suprafețele panourilor policromiei plane, zonele inferioare ale coloanelor bogat ornamentate ale iconostasului mare și zonele cu policromie plană a ușilor împărătești și diaconești sunt acoperite cu straturi de vopsea albă.	Nu	Pentru îndepărtarea fizico-mecanică a peliculei de vopsea și bronz se vor folosi soluții de kromofag . Se va folosi o soluție pe bază de white spirit 3p, alcool etilic absolut 1p, amoniac 0,5p, etilenglicol 1p sau toluen, izopropanol 1:1, etilenglicol picături prin comprese repetate si curățire mecanică cu bisturiul a stratului emoliat.
	Repictări și stropi de bronz	Intenția de a masca uzura foiței de aur și argint originale, eventualele lacune	Sculptura și unele rame ale icoanelor de la iconostas, o parte din coloa-		Pentru îndepărtarea chimico-mecanică a peliculei de vopsea și bronz se vor fo-

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		superficiale sau profunde ale stratului de preparaţie şi bolus şi de a uniformiza aspectul estetic.	ne au fost repictate cu straturi succesive de bronz, rezultând un film neuniform, de diferite grosimi (registrele I, II, III şi IV – parţial).		losi soluţii pe bază de toluen, izopropanol 1:1, etilenglicol picături. De asemenea, se va folosi o soluţie pe baza white spirit 3p, alcool etilic absolut 1p, amoniac 0,5p, etilenglicol 1p.
Policro-mie	Lacune superficiale şi profunde	Şocurile mecanice suferite de stratul pictural policrom au determinat pierderea acestuia în zonele cu desprinderi oarbe şi în acoperiş.	Zone cu strat pictural policrom absent, în care este evidenţiat grundul sau suportul lemnos. Zone cu lacune de strat pictural policrom, în care se evidenţiază fibra lemnului, zone cu lacune în care se observă grundul sau zone în care straturile superficiale de culoare s-au desprins.	Da	După consolidarea zonelor, chituirea stratificată a lacunelor se va face cu un chit pe bază de clei de peşte 6-8% în amestec cu praf de cretă purificată, urmată de integrarea cromatică în culori de acuarelă, urmată de integrarea în culori de verni (pigment şi verni) în tonul necesar, pentru a da unitate fondului. Completarea sculpturii cu

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
					elemente similare celor pierdute, folosind ca model fragmentele simetrice rămase în iconostas, urmată de grunduire şi integrare cromatică. Consolidarea marginilor lacunelor,curăţirea lor, pensularea lor cu clei animal slab şi chituirea lor cu chit din praf de cretă şi clei de peşte 8%. Chiturile aplicate vor fi finisate şi integrate cromatic.
Policromie	Desprinderi „oarbe" şi "în acoperiş"	Materialele care intră în alcătuirea unui strat pictural policrom reacţionează diferit la modificările de microclimat, creându-se, astfel,	Desprinderile "oarbe" sunt zone ale stratului pictural policrom lipsite de aderenţă la suport, depistate tactil.	Da	Consolidarea desprinderilor oarbe se va face prin injectare cu clei de peşte 8%. Consolidarea desprinderilor în acoperiş se va rea-

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		tensiuni care duc la desprinderi ale acestuia de suport sau numai de stratul de preparaţie (grund). Repictările cu vopsea şi bronz au tensionat stratul pictural subiacent şi au determinat apariţia de desprinderi sub formă de solziri.	Desprinderile "în acoperiş" sunt zone lipsite de planeitate, vi- zibile în urma analizei în lumina razantă a stratului de preparaţie, cu risc de a evolua în lacune superficiale sau profunde (decoraţia uşilor diaconeşti şi împărăteşti)		liza prin pensularea şi injectarea unei soluţii de 8% clei de peşte şi presarea ulterioară a stratului pictural, cu alternarea de comprese cald-rece (spatula electrică, săculeţi cu nisip).
Policromie	Abraziuni Curăţiri improprii	Intervenţiile de îndepărtare a murdăriei aderente şi superficiale prin mijloace şi cu materiale necorespun- zătoare au produs degradări ireversibile:uzuri, slăbirea coeziunii şi adeziunii stratului pictural policrom cu pierderi de materie, în detrimentul aspectului estetic şi al inte-	Abraziuni pe suprafaţa stratului pictural policrom, cu expunerea bolusului sau a grundului (friza decorativă ce desparte registrul icoanelor prăznicare de registrul Sf. Apostoli)	Da	După curăţirea chimică a stratului pictural policrom, abraziunile zgârieturile mai profunde se vor chitui stratificat cu clei de peşte 6-8% şi praf de cretă purificată, integrându-se cromatic în acuarelă (pentru zonele poleite –tip ritocco pentru suprafeţele ce pre-

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		grității picturii.			zintă eroziuni ale peliculei de culoare, iar pentru suprafețele lacunare reconstituibile se vor integra prin metoda tratteggio, zonele lacunare nereconstituibile se vor integra cromatic prin metoda vellatura cu culori de acuarelă).
Policromie	Lemn şi strat pictural policrom carbonizat	Amplasarea sfeşnicelor cu lumânări aprinse în apropierea iconostasului şi lipsa de supraveghere.	Carbonizarea suportului şi a stratului pictural pe anumite zone (icoanele de poală şi o parte din cele împărăteşti).	Nu	Îndepărtarea zonei afectate şi chituirea ei cu praf de cretă şi clei de iepure 8%, urmată de finisarea chiturilor şi integrarea cromatică.
Policromie	Completare cu elemente necorespunzătoare	În scopul prevenirii pierderii altor elemente decorative din iconostas, fragmentele cu risc de desprindere au fost prinse cu bandă scotch, aplicată în mai multe straturi.	Bandă scotch aplicată peste stratul pictural, cu scopul de a menține în poziție elementul decorativ.	Nu	Îndepărtarea benzii scotch, consolidarea suportului şi Fixarea elementului decorativ cu cepuri.

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		În cazul pierderii unor elemente sculpturale din zone accesibile s-au făcut completări cu obiecte de plastic sau cu sculpturi noi, care nu sunt în stilul artistic al iconostasului.	Elemente necorespunzătoare adăugate la nivelul ușilor împărătești, care fac notă discordantă cu restul iconostasului.	Nu	Îndepărtarea elementelor necorespunzătoare şi completarea zonelor respective cu elemente similare celor pierdute, folosind ca model fragmentele simetrice păstrate în iconostas, urmate de grunduire şi integrare cromatică.
Strat pictural icoane	Depuneri aderente şi neaderente	Particulele de praf au fost aduse de afară pe haine şi încălţăminte sau prin ventilaţie naturală. Arderea lumânărilor şi tămâiei în biserică a dus la	Strat pictural original modificat de stratul de murdărie, imagine greu lizibilă (pelicula continuă /discontinuă, transparentă sau opacă, ce modifică	Da	După desprăfuirile *in situ* şi demontarea icoanelor din ansamblu, stratul pictural se va consolida şi se va curăţa chimic de praf, fum şi de stropii de ulei de candelă cu

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		depunerea unui strat aderent de fum.	aspectul general al ansamblului).		soluţii pe bază de white spirit 3p, alcool etilic absolut 1p, amoniac 0,5p, etilenglicol 1p sau soluţii pe bază de alcool etilic şi terebentină.
Strat pictural Icoane	Verni îmbrunat, neuniform, îngălbenit	Procesele de fotooxidare care au loc la nivelul răşinii/răşinilor folosite în prepararea verniului au dus la modificarea culorii acestuia: îngălbenire, îmbrunare. Intervenţiile neprofesioniste de curăţare a murdăriei aderente au dus la subţierea verniului pe anumite zone, în timp ce altele au păstrat verniul îmbrunat la grosimea iniţială.	Verni îmbrunat care scade lizibilitatea imaginii, alternând, în unele cazuri (la unele icoane), cu zone în care este vizibilă culoarea iniţială.	Da	Operaţia de îndepărtare a depunerilor aderente de pe stratul pictural include si uniformizarea stratului de verni original, care înglobase în el murdărie aderentă. Se vor folosi soluţii de curăţire pe bază de acetonă, alcool n-butilic, etilenglicol 2:4:1 (conform testelor prealabile).

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
Strat pictural icoane	Lacune produse de activitatea insectelor xilofage şi strat pictural fragilizat	Microclimatul a favorizat atacul insectelor xilofage, lemnul pierzându-şi rezistenţa mecanică.	Activitatea insectelor xilofage se observă mai frecvent pe registrul icoanelor de poală, a icoanelor împărăteşti şi parţial pe registrul icoanelor prăznicare (III), pe registrele Sf. Apostoli (V) şi Sf. Prooroci (VI),		Consolidarea zonelor cu fisuri se va face după creşterea rezistenţei lemnului prin impregnarea acestuia cu Paraloid B72, prin reîmbinarea elementelor-componente cu clei de oase 15-20% şi cepuri, bucăţele din lemn de Balsa.
	Desprinderi „oarbe" şi „în acoperiş"	Materialele care intră în alcătuirea unui strat pictural al unei icoane reacţionează diferit la modificările de microclimat creându-se tensiuni care duc la desprinderi ale acestuia de suport sau numai de stratul de preparaţie (grund).	Pierderea aderenţei peliculei de culoare şi a preparaţiei la suport se datorează proprietăţilor fizico-chimice ale lianţilor, desprinderile " în acoperiş" fiind vizibile în urma analizei în lumină razantă a stratului pictural, iar desprinderile		Consolidare diferenţiată a desprinderilor stratului pictural – preventivă cu soluţii de clei de peşte 3-5%, după caz, utilizându-se foiţă japoneză şi presă cald-rece. Înlăturarea excesului de consolidant de pe suprafeţele picturale prin tamponare uşoară cu o soluţie de

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
Strat pictural icoane			„oarbe” s-au depistat în urma examinării tactile (registrul icoanelor de poală (I) şi registrul icoanelor împărăteşti (II) - stratul pictural prezintă mici desprinderi “în acoperiş”) – registrul I şi II.		apă alcoolizată. Consolidarea desprinderior oarbe se va face prin injectare cu clei de peşte 8%. Consolidarea desprinderilor în acoperiş se va realiza prin injectarea unei soluţii de 8% clei de peşte şi presarea ulterioară a stratului pictural, cu alternarea de comprese cald - rece (spatula electrică, săculeţi cu nisip).
Strat pictural icoane	Lacune superficiale sau profunde	Îmbătrânirea lianţilor folosiţi la realizarea grundului sau la prepararea culorilor determină şi ei pierderea coeziunii stratului pictural (icoanele din registrul I-III). Tehnica de autor greşită,	Zone în care stratul pictural lipseşte, expunând grundul sau suportul. Acestea apar distribuite pe întreaga suprafaţă a icoanei sau pe marginile acesteia, unde		Suprafeţele lacunare se vor curăţi mecanic şi chimic cu o soluţie de alcool şi apă distilată. Se vor peliculiza cu o soluţie de clei de peşte 5%. Lacunele se vor chitui şi se

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		incompatibilitatea între diferiţi pigmenţi amestecaţi pot determina pierderea peliculei de culoare pe anumite zone.	şocurile mecanice suferite în timp au dus la apariţia unor lacune. Pierdere de strat pictural până la nivelul grundului sau suportului, afectând aspectul imaginii şi integritatea stratului pictural.		vor integra cromatic în culori de acuarelă şi verni cu pigment, în tehnica velatura sau ritocco cu un semiton mai deschis. Vernisarea se face după retuşul cu acuarelă şi apoi se va face integrarea cu culori de verni.
Strat pictural	Lacune produse de activitatea insectelor xilofage	Microclimatul a favorizat atacul insectelor xilofage, lemnul pierzându-şi rezistenţa mecanică.	Activitatea insectelor xilofage se observă mai frecvent pe registrul icoanelor de poală, a icoanelor împărăteşti şi parţial pe registrul icoanelor prăznicare (III), pe registrele Sf.Apostoli (V) şi Sf. Prooroci (VI)	Da	Îndepărtarea materialelor incompatibile cu originalul. Consolidarea stratului pictural existent, curăţarea lacunelor de depuneri aderente şi neaderente, chituirea lor şi finisarea chiturilor, urmată de integrarea cromatică.

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
Strat pictural icoane	Completări neadecvate ale stratului pictural cu materiale incompatibile cu originalul	Unele pierderi definitive a unor fragmente din stratul pictural, în cazul câtorva icoane cu tot cu suport, au dus la "completarea lor estetică" neadecvată cu materiale incompatibile cu originalul în graba de a astupa cât mai repede lipsa.	Zone de strat pictural lipsă (icoanele de poală) completate cu materiale incompatibile cu originalul (chituri dure, care nu sunt la acelaşi nivel cu originalul) sau improprii – hârtie colorată şi lipită peste zona lipsă.		
Strat pictural icoane	Strat pictural carbonizat	Amplasarea sfeşnicelor cu lumânări aprinse în apropierea iconostasului şi lipsa de supraveghere.	Strat pictural înnegrit, cu vezicaţii, pe alocuri lacunar (registrul I – icoane de poală şi registrul II).		Îndepărtarea zonei afectate şi chituirea ei cu praf de cretă şi clei de iepure 8%, urmată de finisarea chiturilor şi integrarea cromatică cu culori de retuş.
Strat pictural	Pete de ceară şi parafină	Folosirea lumânărilor aprinse în preajma iconostasului.	Pete de ceară rotunde sau sub formă de picături, distribuite pe întreaga suprafaţă a icoanelor	Da	Îndepărtarea mecanică şi chimică a depozitelor de ceară, protejarea icoanelor.

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
			sau doar pe anumite zone.		
Strat pictural	Repictări masive pe unele suprafeţe de strat pictural – icoane	Printre intervenţiile necorespunzătoare realizate la nivelul stratului pictural al icoanelor sunt şi repictările, aplicate în timp, în straturi succesive, de nuanţe diferite, dorindu-se o diminuare a aspectului creat de lacunele produse de activitatea insectelor xilofage sau de eventualele erodări ale stratului pictural în urma "igienizărilor" cu soluţii neadecvate.Surprinzător, registrul VI – Sf. Proroci prezintă cea mai extinsă suprafaţă repictată a stratului pictural al icoanelor, fiind schimbată cromatica iniţială a acestor icoane (dându-i un aspect de	La registrul I - icoanele de poală - Adormirea Sf.Cuv.Eufrosina şi Slujba îngerilor întâlnim intervenţii de repictare în zona fondului şi a veşmintelor, la registrul II -icoanele împărăteşti - Iisus Hristos Învăţător şi Maica Domnului cu Pruncul se observă intervenţii în zona chipurilor, veşmintelor şi fondului, iar la icoanele cu Sf. Îngeri de deasupra uşilor împărăteşti fondul icoanelor este repictat împăstat într-o cromatică schimbată faţă de cea a	Nu	Trebuie făcute radiografii pentru a vedea cât din stratul pictural original s-a păstrat pentru a lua o decizie privind îndepărtarea parţială sau totală a repictărilor.

Structură afectată	Formă de deteriorare/ degradare	Cauze	Forme de manifestare	Formă evolutivă	Tratament
		proaspăt pictat). Din această cauză acest registru nu se încadrează cromatic cu restul icoanelor.	stratului pictural original.		

7.2. METODOLOGIA DE INTERVENŢIE

Propuneri privind intervenţia de restaurare la suportul iconostasului, la nivelul stratului pictural al icoanelor şi a policromiei

7.2.1. Restaurarea suportului

Înainte de demontarea icoanelor, se vor face consolidări preventive *in situ* cu o soluţie de clei de peşte 3% asupra stratului pictural al icoanelor şi al policromiei în zonele cu desprinderi "în acoperiş". Aceeaşi operaţie se va aplica şi în zonele cu risc – desprinderi "oarbe". Soluţia de clei se va aplica prin pensulare peste hârtia japoneză, aceasta penetrând în microfisurile stratului pictural. Consolidarea definitivă şi intervenţiile la suport se vor efectua după demontarea icoanelor din catapeteasma bisericii.

Se vor face desprafuiri *in situ*. Se vor îndepărta intervenţiile anterioare necorespunzătoare ce privesc sistemul de prindere, de fixare a elementelor pieselor de mobilier (cuie, sârme,foiţă de metal, folie scotch). După desprăfuirile *in situ*, curăţirea versoului se va face prin metode fizico-chimice cu substanţe stabilite în urma testelor de solubilitate care vor îndepărta praful, şi straturile de vopsea (în număr de şase), care acoperă versoul icoanelor şi a iconostasului, precum şi stratul de vopsea care se găseşte pe versoul crucii şi moleniilor. Se vor folosi solvenţi de tipul Kromofag pentru suprafeţele pe care este aplicată vopsea.

Suprafeţele lacunare se vor curăţi mecanic şi chimic cu soluţie de alcool şi apa distilată şi se vor completa cu chit de rumeguş şi clei de iepure 10%, sau se va realiza un parchetaj din lemn de balsa.

Se vor efectua tratamente biologice cu biocizi pe baza de permetrină (PER-XIL), precum şi tratament pentru fungi şi mucegaiuri cu Preventol, sau Xyloprotect conform buletinului de analize fizico-chimice.

Icoanele se vor remonta la finalul intervenţiilor de restaurare.

7.2.2. Restaurarea policromiei

Înainte de demontarea icoanelor, se vor face consolidări preventive *in situ* cu o soluţie de clei de peşte 3% asupra stratului pictural al icoanelor şi al policromiei în zonele cu desprinderi "în acoperiş". Aceeaşi operaţie se va aplica şi în zonele cu risc – desprinderi "oarbe". Soluţia de clei se va aplica prin pensulare peste hârtia japoneză, aceasta penetrând în microfisurile stratului pictural.

Consolidarea definitivă a desprinderilor "oarbe" se va face cu o soluţie de clei de peşte 8% şi praf de cretă prin injectare, iar consolidarea desprinderilor "în acoperiş" ale policromiei cu o soluţie de clei de peşte 8% prin pensulare şi presarea uşoară cu spatula caldă, alternativ cu presa rece, sau utilizandu-se comprese fierbinţi,care vor duce la o readerare eficientă a stratului de preparaţie la suport.

Consolidarea zonelor cu fisuri si desprinderi se va face prin reîmbinarea elementelor componente cu o soluţie de clei de iepure 10-15%, cu folosirea de tacheţi, cepuri de îmbinare, lemn de balsa de diferite grosimi, chituri compatibile pe baza de clei de iepure 10-15%, în combinaţie cu rumeguş.

Consolidarea panourilor ce compun frizele dintre registrele catapetesmei, se va face cu o soluţie de clei de oase 15%, folosindu-se după caz, cepuri şi tacheţi de îmbinare, menţinând la presă panourile.

Completarea sculpturii cu elemente similare celor pierdute se va face folosind ca model fragmentele simetrice rămase în iconostas, urmată de grunduire, finisarea grundului şi integrare cromatică.

Toate suprafeţele policromiei vor fi desprăfuite prin aspirare locală. Se vor îndepărta mecanic cu ajutorul unor pensule adecvate toate impurităţile depuse.

Straturile de bronz şi murdăria aderentă se vor îndepărta, cu

evidenţierea foiţei de aur, a foiţei de argint şi a stratului de preparaţie original, cu substanţele stabilite in urma testelor de solubilizare: soluţie cu diclormetan (Kromofag) si o solutie pe bază de white spirit, izopropanol 1:2 şi etilenglicol picături, neutralizare cu terebentină, apoi îndepărtarea mecanică a peliculelor emoliate.

Menţionăm că elementele sculptate au fost repictate cu straturi succesive de bronz doar pe ramele icoanelor de poală, împărăteşti şi ale icoanelor praznicare, precum şi pe porţiunea inferioară a coloanelor în zona registrului împărătesc.

Pentru îndepărtarea murdăriei aderente de pe suprafaţa cu foiţă de aur sau argint (praf, fum, subsţante grase, scursuri de vopsea – de pe ramele icoanelor şi a elementelor ornamentale ale iconostasului mic) se vor folosi amestecuri de solvenţi chimici, în diverse concentraţii : alcool n butilic, acetonă, etilenglicol în raport de 2 : 1 :0,5 p; toluen, izopropanol, etilenglicol în raport de 1 : 1: picături.

Subţierea, regenerarea verniului degradat de pe suprafeţele policrome nepoleite se va face cu soluţiile menţionate anterior, utilizand o lupă cu suport pentru observarea în detaliu a suprafeţelor.

Dacă după îndepărtarea repictărilor sau a verniului se constată că aderenţa stratului pictural la suport nu s-a realizat, operaţia de consolidare se va repeta.

Operaţiile succesive grunduirii vor fi integrarea cromatică în culori de apă (acuarelă) prin tratteggio pe formă sau velatura, urmărind imitarea tonului şi volumetriei din jur, pentru a se integra ansamblului. Elementele desprinse se vor refixa cu ajutorul soluţiei de clei de oase 15-20% şi a unor cepuri, tacheţi de imbinare.

Chituirea lacunelor – lacunele profunde se vor completa cu un chit din rumeguş şi clei de iepure 10% până sub nivelul stratului suport original. Lacunele superficiale ale stratului pictural se vor completa prin aplicarea unui

chit dintr-un amestec de praf de cretă si clei de peşte 8 %. Finisarea chiturilor se face prin metode fizice, utilizandu-se după caz, hârtii abrazive cu granulaţii fine şi bisturiul. Pentru zonele de policromie care prezentau solziri şi lacune superficiale (în special zonele cu foiţa de argint), se va aplica, după consolidare şi curăţire, un chit pe bază de clei de peşte 8% în amestec cu praf de cretă purificată, care după finisare se va integra cromatic în culori de verni în tonul necesar, pentru a da unitate fondului.

Integrarea cromatică se va realiza în acuarelă prin metoda tratteggio, ritocco, velatura, aceasta fiind aleasă în funcţie de zona adiacentă, originală. Se va urmări imitarea tonului şi volumetriei din jur, pentru a se integra ansamblului.

Integrare cromatică foiţa aur sau argint. La nivelul suprafeţelor aurite sau argintate se va efectua o integrare cromatică tip vellatura cu ajutorul culorilor de acuarelă.

7.2.3. Restaurarea stratului pictural al icoaelor

Desprinderile stratului pictural impun mai întâi operaţia de consolidare a stratului pictural.

Intervenţia se va efectua în funcţie de zona de consolidare şi de gravitatea degradării, prin injectarea la cald a unei soluţii de clei de peşte 8%, in amestec cu praful de cretă purificat, pentru desprinderile ,"oarbe" sau prin pensularea unei soluţii de 8% clei de peşte şi presarea ulterioară a stratului pictural, prin alternarea de comprese cald – rece (spatula electrică, săculeţi cu nisip), în cazul desprinderilor în acoperiş. Consolidarea preventivă se va face *in situ*, iar după eventualele consolidări ale suportului, unde este necesar, stratul pictural se va consolida definitiv pentru a asigura o cat mai bună aderenţă la suport.

După finalizarea consolidărilor se va înlătura excesul de consolidanţi de

pe suprafeţele picturale prin tamponare uşoară cu o soluţie de apă alcoolizată.

Icoanele prezintă depuneri aderente şi ancrasate, de aceea se impune operaţia de îndepărtare integrală a depunerilor aderente de pe stratul pictural. În urma efectuării testelor de solubilitate pentru îndepărtarea murdariei aderente şi ancrasate s-a constatat faptul ca unele substanţe chimice, în concentraţii şi combinaţii diferite, au dat bune rezultate:soluția standard de curăţire III, alcool etilic 200 ml,terebentină 295 ml,ulei de in crud 5 ml. În scopul subțierii verniului original s-a folosit o soluție pe bază de alcool etilic şi terebentină în proporție de 1:1, 1:2.

Dupa îndepărtarea depunerilor aderente de pe stratul pictural, chituirea lacunelor se poate face în doua etape: pentru lacunele profunde se va aplica un chit de rumeguş fin cu clei de iepure 8 %, iar pentru lacunele superficiale se vor folosi chituri de clei de peste 8 % in amestec cu praful de cretă purificată, aplicate în straturi succesive, însă în prealabil suprafeţele lacunare se vor curăţi mecanic şi chimic cu soluţie de alcool şi apa distilată. Zonele astfel pregătite vor fi peliculizate cu clei de peste 5%.

După finisarea chiturilor, se impune integrarea cromatică în tehnica velatura sau tratteggio în culori de acuarelă, în tonul necesar pentru a da unitate imaginii, suprafaţa fiind apoi vernisată pentru a proteja integrarea cromatică, cat şi stratul pictural în intregime. Aceasta metodă de integrare cromatică in culori de verni este compatibilă cu tehnica originală în care sunt pictate icoanele – ulei pe lemn.

Ferecăturile (aureolele) icoanelor împărăteşti propunem a fi îndepărtate.

7.3. FLUXUL TEHNOLOGIC PE OPERAŢII DE RESTAURARE LA SUPORT, STRAT PICTURAL ŞI POLICROMIE

Intervenţiile de conservare – restaurare se vor efectua urmărindu-se fluxul tehnologic şi metodologic, astfel:

- Montarea schelei, pe faţa şi versoul iconostasului,
- Consolidarea preventivă in situ a stratului pictural în zonele cu risc de pierdere ca şi în zonele de îmbinare a panourilor, înainte de demontare,
- Consolidarea definitivă ca şi intervenţiile la suport va fi efectuate după demontarea lor din catapeteasmă,
- Desprăfuirea in situ a elementelor de policromie,
- Demontarea icoanelor, a elementelor de policromie şi a panourilor
- Desprăfuirea elementelor demontate,
- Transportul şi depozitarea elementelor,
- Tratamentul de stopare a atacului insectelor xilofage, icoane şi policromie,
- Documentaţie fotografică.

a. Suport

- Curăţirea chimica şi mecanică a straturilor de vopsea de pe versoul şi faţa panourilor,
- Restaurarea suportului (fisuri, fracturi, desprinderi,etc),
- Consolidarea suportului fragilizat,

b. Strat pictural al icoanelor

- Consolidarea definitivă a stratului pictural,
- Curaţirea chimică şi mecanică a murdăriei aderente şi ancrasate la nivelul stratului pictural,
- Consolidarea diferenţiată a stratului pictural şi a suportului după

indepărtarea intervenţiilor anterioare necorespunzătoare,

- Subţierea verniului original
- Chituirea lacunelor, finisarea şi izolarea acestora,
- Integrarea cromatică în tehnica velatura si tratteggio
- Vernisarea stratului pictural.

c. Policromie

- Consolidarea definitivă a stratului pictural policrom
- Curăţirea elementelor policrome de praf, murdărie aderentă şi ancrasată,
- Îndepărtarea intervenţiilor anterioare (bronz, vopsea),
- Chituirea, finisarea şi izolarea lacunelor,
- Integrarea cromatică în tehnica trattegio,
- Îmbinarea şi fixarea elementelor lipsă.

Fiecare etapă din fluxul de conservare-restaurare a iconostasului va fi urmărită şi va fi reflectată în documentaţia fotografică şi desenată.

VIII. RECOMANDĂRI PRIVIND CONSERVAREA MONUMENTULUI DUPĂ FINALIZAREA LUCRARILOR DE CONSERVARE-RESTAURARE A CATAPETESMEI

Pentru buna conservare monumentului, facem următoarele recomandări parohiei:

- Reducerea la minim a arderii lumânărilor în incinta lăcaşului de cult, utilizându-se spaţiul special amenajat (în exteriorul bisericii) pentru arderea acestora.
- Revizuirea instalaţiei electrice, schimbându-se traseul acesteia şi evitarea folosirii suprafeţei policromiei catapetesmei ca suport pentru ancorarea diferitelor sisteme de susţinere (cleme, cuie, dibluri) a diferitelor obiecte (candele, etc).
- Constatarea periodică a stării de conservare a picturii şi policromiei şi informarea restauratorului care a efectuat lucrările de restaurare cu privire la orice modificare, ce poate afecta integritatea monumentului (instruirea unei maici cu privire la zonele de risc ce trebuiesc monitorizate).
- Curăţenia în biserică să se facă numai cu aspiratorul pentru a împiedica antrenarea particulelor de praf şi depunerea pe suprafaţa picturii.
- Desprăfuirea electrostatică
- Instalarea unui aparat pentru monitorizarea microclimatului şi a aparaturii necesare pentru menţinerea lui constantă (umidificator, dezumidificator).
- Pe timp de iarnă încălzirea spaţiului să fie constantă

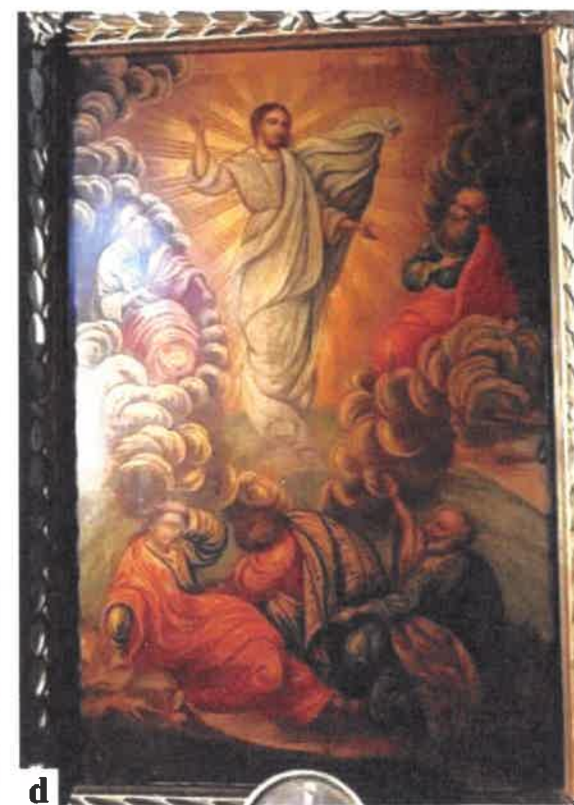

Imagini de ansamblu ale iconostasului: a – față, b – verso

Icoane împărăteşti: a – icoana Maicii Domnului, b – icoana lui Iisus Hristos Pantocrator, c - Icoana Sfintei Eufrosina, d – icoana Schimbării la Faţă

Medalioane de închinare așezate în fața icoanelor împărătești:
a – Maica Domnului Hodighitria, b – Iisus Hristos Pantocrator,
Sfânta Eufrosina, Schimbarea la Față

Icoane de poală: a – Slujba îngerilor, b – Parabola cu cei doi bani ai văduvei, c – Scara lui Iacov, d – Adormirea Sfintei Cuvioase Eufrosina

Uşile diaconeşti:
a – Sfântul Arhanghel Mihail (uşă diaconească stânga),
b – Sfântul Arhanghel Gavriil (uşă diaconească dreapta)

Uşile împărăteşti

a

b

c

d

e

f

Icoane prăznicare:
a – Bunavestire şi Naşterea Domnului, b – Botezul Domnului şi Întâmpinarea Domnului, c – Învierea lui Lazăr şi Intrarea în Ierusalim, d – Învierea Domnului şi Încredinţarea lui Toma, e – Înălţarea Domnului şi Pogorârea Duhului Sfânt, f - Schimbarea la Faţă şi Adormirea Maicii Domnului

Ansamblu iconografic situat deasupra uşilor împărăteşti:
a, b – îngeri pictaţi pe arcada de deasupra uşilor împărăteşti, de o parte şi de alta a Sfintei Mahrame,
c – Sfânta Mahramă, d – Cina cea de Taină

Icoanele Sfinților Apostoli

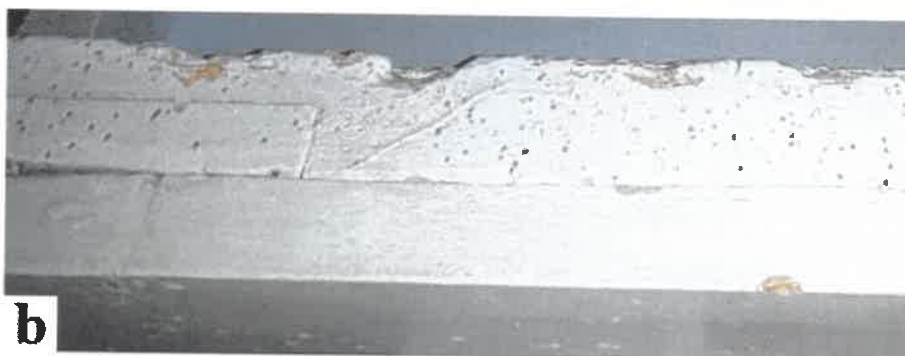
Icoana Mântuitorului, așezată central, în registrul Apostolilor

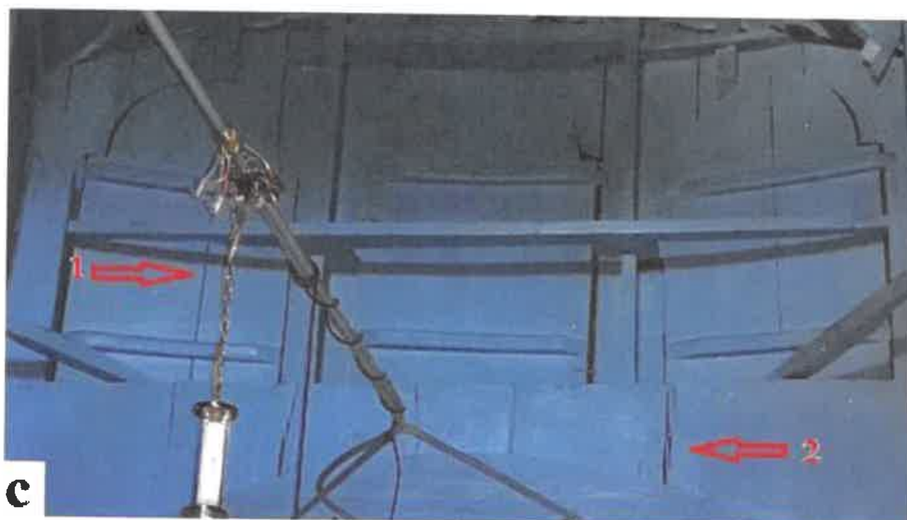

Registrul Prorocilor

Degradări suport: a – atac xilofag, b – lacune în suport cauzate de atacul intens al insectelor xilofage, c – verso pensulat cu vopsea, panouri desprinse pe zonele de îmbinare (1) sau fracturate (2)

Panouri curbate, desprinse pe zona de îmbinare

Fixare a elementelor policrome cu bandă adezivă tip scotch

a

b

c

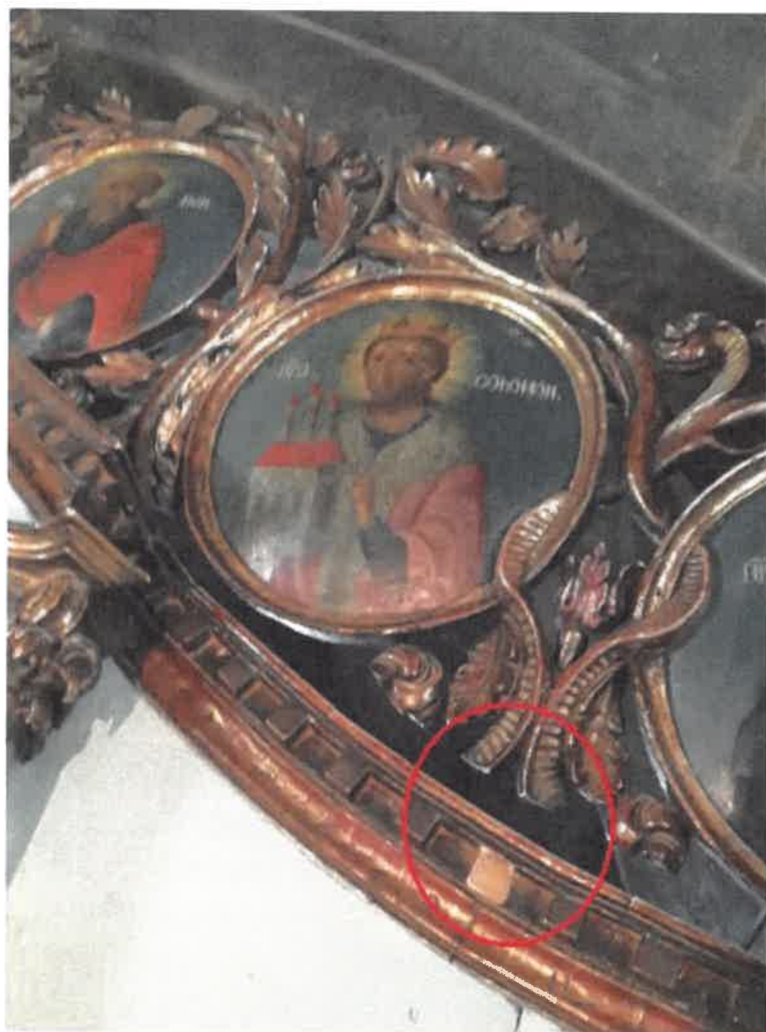

d

Intervenții necorespunzătoare:
a – instalație de becuri montată pe marginea crucii, b – candele, c – tablă montată deasupra icoanei de poală, imagine văzută de sus, d – aceeași tablă montată, văzută frontal

Depuneri aderente şi neaderente,
abraziuni rezultate în urma intervenţiilor necorespunzătoare de curăţare

Elemente sculptate policrome absente

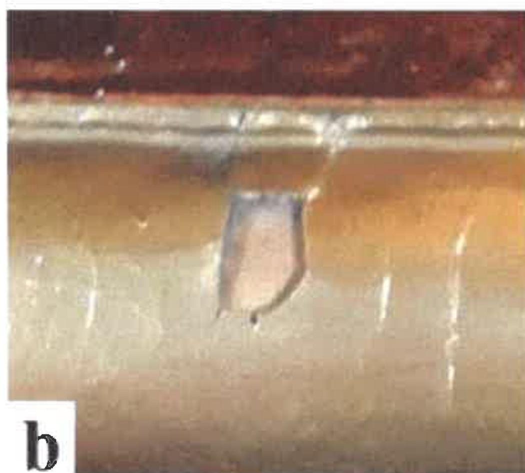

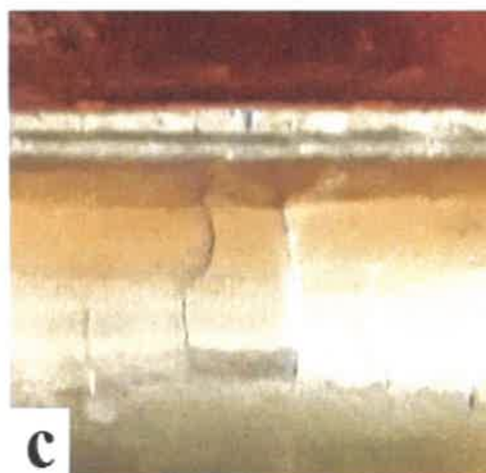
Policromie repictată cu bronz şi vopsea

Suport fisurat, strat pictural policrom cu depuneri aderente şi neaderente, lacune superficiale şi profunde; icoană cu strat pictural craclat, acoperit cu depuneri aderente și neaderente, lacunar pe anumite zone

a- Orificii de zbor ale insectelor xilofage la nivelul policromiei, b, c – lacună, desprinderi în acoperiș,
d – completare necorespunzătoare a unui element lipsă

Suport fracturat, cu blaturi desprinse din îmbinări.
Ramă repictată cu bronz, care prezintă lacune, depuneri aderente şi neaderente, segmente deplasate din îmbinări.
Strat pictural cu vernis îmbrunat neuniform, repictări, orificii de zbor ale insectelor xilofage. Completare necorespunzătoare a stratului pictural cu hârtie colorată în acuarelă.

Blaturi desprinse pe zona de îmbinare.
Depuneri aderente şi neaderente, lacune, chituire cu materiale necorespunzătoare, integrare cromatică a chitului cu repictare pe zonele adiacente acestuia.

a – Strat pictural carbonizat, b – Strat pictural cu eroziuni datorate intervențiilor necorespunzătoare de curățare

Lacune profunde ale stratului pictural

XI. FIŞE DE IDENTIFICARE A DEGRADĂRILOR

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A1		Depuneri aderente şi neaderente

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Fumul din biserică, rezultat din arderea tamâii şi a lumânărilor, a dus la formarea unei pelicule de murdărie aderentă la nivelul lacunelor profunde şi al versoului. De asemenea, praful (pulberi, scame) s-a depus, în timp, pe suprafaţa suportului, o parte din el fiind înglobat în murdăria aderentă.

Forme de manifestare / aspect

Culoare modificată a lemnului din cauza fumului; depuneri de praf pe versoul iconostasului, mai ales în zonele greu accesibile (nişe).

Propuneri de tratament

Îndepărtarea fumului şi prafului prin metode mecanice şi chimice.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A2		Atac al insectelor xilofage

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Microclimatul (temperatură, umiditate) favorabil dezvoltării şi reproducerii insectelor.

Forme de manifestare / aspect

Orificii de zbor ale insectelor xilofage dispuse pe întreaga suprafaţă a iconostasului, unele panouri prezentând un atac xilofag intens, care a avut ca rezultat fragilizarea suportului.

Propuneri de tratament

Tratamente consecutive cu Permetrină 2% în white spirit sau Per-xil şi consolidări ale suportului lemnos cu o soluţie de Paraloid B72 de 3-5%, dizolvat în xilen, în scopul refacerii parţiale a rezistenţei mecanice a unor zone din suport ce vor necesita alte tratamente.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A3		Desprinderi şi deplasări ale panourilor şi fragmentelor pe îmbinare

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Fixarea rigidă a panourilor sau fragmentelor policrome coroborată cu variaţiile dimensionale ale lemnului (uscarea lemnului în timp, contragerea sau dilatarea lui sub influenţa modificărilor de temperatură şi umiditate) dar şi cu îmbătrânirea cleiului, au avut ca rezultat desprinderea şi deplasarea elementelor de lemn din îmbinări.

Forme de manifestare / aspect

Deplasări ale ramelor şi panourilor din îmbinări, cu aspect de fisuri şi fracturi. În cazul picturilor şi suprafeţelor policrome sculptate, distanţarea elementelor componente ale suportului a dus la fracturarea stratului pictural.

Propuneri de tratament

Reaşezarea panourilor şi ramelor în poziţia iniţială, acolo unde este posibil. Completarea distanţărilor dintre panouri cu furnir sau lemn de Balsa, în funcţie de mărimea spaţiului dintre cele două elemente desprinse.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A4		Fisuri/ fracturi

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Fixarea rigidă a panourilor şi modificările dimensionale şi de planeitate ale suportului, apărute sub influenţa variaţiilor de temperatură şi umiditate, au dus la tensionarea lemnului şi la apariţia fisurilor şi fracturilor mai ales în zonele în care lemnul are rezistenţă scăzută, ca urmare a atacului xilofag intens.

Forme de manifestare / aspect

Lemn fisurat în principal pe direcţia fibrei, în zonele de minimă rezistenţă ale suportului.

Propuneri de tratament

Consolidarea zonelor cu fisuri se va face după creşterea rezistenţei lemnului prin impregnarea acestuia cu Paraloid B72, 3-5% în xilen, prin reîmbinarea elementelor componente cu clei de iepure 10-15% şi cepuri, şi completarea cu bucăţi din lemn de Balsa.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A5		Lacune în suport

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Fragilizarea lemnului din cauza atacului xilofag coroborată cu şocul mecanic a dus la pierderea de fragmente din suport.

Forme de manifestare/ aspect

Zone în care lemnul fragil a fost pierdut, expunând lemnul îmbătrânit, plin de galerii şi rumeguş.

Propuneri de tratament

Consolidarea suportului şi completarea lacunelor mici cu chit din rumeguş şi clei de iepure 10%, iar a lacunelor mai mari - cu parchetaje realizate din lemn de Balsa încleiate cu clei de iepure 10%.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A6		Elemente lipsă din suport

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Variaţiile dimensionale ale lemnului, dar şi modificările de planeitate au dus la tensionarea sculpturilor şi la fisurare, urmată de fracturarea lor în zonele de slabă rezistenţă. Un alt factor a fost fragilizarea lemnului prin atac xilofag. Scăderea rezistenţei lemnului, combinată sau nu cu şocuri mecanice, a dus la pierderea unor porţiuni mari din elementele decorative. De asemenea, o altă cauză a dispariţiei din iconostas a unor fragmente policrome este tehnica greşită (cantitate insuficientă de clei) sau îmbătrânirea cleiului, care s-a oxidat, a devenit rigid şi casant, ducând la desprinderea părţilor constitutive ale unui element decorativ şi la pierderea lor.

Forme de manifestare/ aspect

Pierderea aspectului estetic şi a simetriei ansamblului, ca rezultat al dispariţiei elementelor constitutive.

Propuneri de tratament

Completarea sculpturii cu elemente similare celor pierdute, folosind ca model fragmentele simetrice rămase în iconostas, urmată de grunduire, finisarea grundului şi integrare cromatică.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

<table>
<tr><th>Nr. Crt.</th><th>Simbol grafic</th><th>Denumirea tipului de degradare</th></tr>
<tr><td>A7</td><td></td><td>Pierderea planeităţii panourilor</td></tr>
<tr><th colspan="2">Imagine fotografică</th><th>Reprezentare grafică</th></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td></td></tr>
<tr><th colspan="3">Descrierea cauzelor procesului de degradare</th></tr>
<tr><td colspan="3">Modificările conţinutului de umiditate al blaturilor care intră în componenţa unui panou au determinat curbarea acestora, din cauza comportamentului diferit al celulelor din plan radial (conţinut mai mare de lignină, se contractă şi se dilată mai puţin) faţă de cele din plan tangenţial (lemn târziu cu celule cu pereţi groşi, care se contractă dublu faţă de celulele din plan radial). Această curbare a determinat apariţia unor forţe de tensionare, compresie şi forfecare ce au dus la desprinderea panourilor pe zona de îmbinare.</td></tr>
<tr><th colspan="3">Forme de manifestare/ aspect</th></tr>
<tr><td colspan="3">Panouri cu formă ondulată, desprinse pe zonele de îmbinare.</td></tr>
<tr><th colspan="3">Propuneri de tratament</th></tr>
<tr><td colspan="3">Din cauza dimensiunilor şi amplasamentului panourilor, acestea nu vor putea fi aduse în plan orizontal. Fisurile şi fracturile dintre ele vor fi obturate cu lemn de Balsa şi furnir, şi vor fi consolidate cu cepuri din lemn de tei.</td></tr>
</table>

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A8		Straturi de vopsea suprapuse

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
Aplicarea, în timp, a mai multor straturi de vopsea cu scopul de a împiedica atacul insectelor xilofage şi de a acoperi orificiile de zbor ale acestora.

Forme de manifestare/ aspect
Straturi de vopsea neuniforme aplicate pe verso, care obturează unele orificii de zbor, în timp ce la altele vopseaua acoperă doar marginile.

Propuneri de tratament
Îndepărtarea stratului de vopsea prin metode chimice (folosind soluţie pe bază de diclormetan şi metanol) şi mecanice.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A9		Metode de fixare improprii
Imagine fotografică		Reprezentare grafică
Descrierea cauzelor procesului de degradare		
În scopul prevenirii pierderii altor elemente decorative din iconostas, fragmentele cu risc de desprindere au fost prinse cu bandă scotch, aplicată în mai multe straturi.		
Forme de manifestare / aspect		
Bandă scotch aplicată peste stratul pictural, cu scopul de menţine în poziţie elementul decorativ.		
Propuneri de tratament		
Îndepărtarea benzii scotch, consolidarea suportului şi fixarea elementului decorativ cu cepuri din lemn de tei.		

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul suportului iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
A10		Intervenţii necorespunzătoare (fixarea în lemn a unor elemente improprii – instalaţii de becuri, suporturi candele, table)

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

În scopul înfrumuseţării sau ataşării în iconostas a unor obiecte liturgice (candele) s-au montat în suport instalaţii de becuri şi suporturi pentru candele.

Forme de manifestare/ aspect

Instalaţie de becuri montată la nivelul crucii din partea superioară a iconostasului, suporturi de candele fixate deasupra icoanelor praznicare.

Propuneri de tratament

Îndepărtarea instalaţiei de becuri şi a suporturilor de candele, în vederea executării unor intervenţii complete şi corecte de conservare – restaurare.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
B1		Depuneri aderente şi neaderente

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Arderea tămâii şi a lumânărilor în biserică a dus la depunerea unui strat de fum pe suprafaţa icoanelor în care s-au înglobat în timp particule de praf. De asemenea, particulele organice sunt o sursă de hrană pentru microorganismele care produc, la rândul lor, un strat lipicios de exopolimeri în care se înglobează praful.

Forme de manifestare / aspect

Culoare modificată a policromiei din cauza fumului şi prafului.

Propuneri de tratament

Îndepărtarea fumului şi prafului prin metode chimice şi mecanice.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
B2		Orificii de zbor datorate atacului insectelor xilofage

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
Activitatea intensă a insectelor xilofage favorizată de microclimat (temperatură, umiditate) a dus la apariţia orificiilor de zbor la nivelul stratului pictural policrom.

Forme de manifestare / aspect
Strat pictural policrom ce prezintă orificii de zbor, dar în număr mai mic decât la nivelul versoului.

Propuneri de tratament
În urma tratării suportului cu Permetrină 2% în white spirit sau cu Per-xil, orificiile de zbor vor fi obturate cu chit de clei şi praf de cretă.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
B3	X X X X X X X X X X X	Completare cu elemente necorespunzătoare

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
În cazul pierderii unor elemente sculpturale din zone accesibile s-au făcut completări cu obiecte de plastic sau cu sculpturi noi, care nu sunt în stilul artistic al iconostasului.

Forme de manifestare / aspect
Elemente necorespunzătoare adăugate la nivelul uşilor împărăteşti, care fac notă discordantă cu restul iconostasului.

Propuneri de tratament
Îndepărtarea elementelor necorespunzătoare şi completarea zonelor respective cu elemente similare celor pierdute, folosind ca model fragmentele simetrice rămase în iconostas, urmate de grunduire şi integrare cromatică.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

<table>
<tr><th>Nr. Crt.</th><th>Simbol grafic</th><th colspan="2">Denumirea tipului de degradare</th></tr>
<tr><td>B4</td><td></td><td colspan="2">Desprinderi oarbe şi în acoperiş</td></tr>
<tr><th colspan="2">Imagine fotografică</th><th colspan="2">Reprezentare grafică</th></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><th colspan="4">Descrierea cauzelor procesului de degradare</th></tr>
<tr><td colspan="4">Modificările dimensionale ale suportului, sub influenţa variaţiilor de umiditate şi temperatură, la care s-a adăugat îmbătrânirea liantului (clei animal) au dus la pierderea aderenţei stratului pictural policrom la suport şi la apariţia desprinderilor în acoperiş.</td></tr>
<tr><th colspan="4">Forme de manifestare / aspect</th></tr>
<tr><td colspan="4">Pe suprafaţa policromiei se pot observa zone în care planeitatea stratului pictural este modificată.</td></tr>
<tr><th colspan="4">Propuneri de tratament</th></tr>
<tr><td colspan="4">Consolidarea stratului pictural prin aplicarea/injectarea de clei cald de peşte 5-8% şi aducerea în plan cu ajutorul spatulei electrice, reglată la o temperatură corespunzătoare.</td></tr>
</table>

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
B5		Lacune superficiale şi profunde

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
Pierderea aderenţei grundului la suport, a stratului de culoare la grund sau a straturilor de culoare între ele ca urmare a îmbătrânirii lianţilor, dilatării şi contragerii diferite a grundului faţă de stratul de culoare sau a tehnicii greşite a dus la apariţia de lacune. O altă cauză este şocul mecanic suferit de policromia craclată.
Forme de manifestare / aspect
Zone cu lipsuri de strat pictural, în care se evidenţiază fibra lemnului, zone cu lacune în care se observă grundul sau zone în care straturile superficiale de culoare s-au desprins.
Propuneri de tratament
Consolidarea marginilor lacunelor acolo unde este necesar, curăţarea lacunelor, pensularea lor cu clei de iepure slab (4-5%) şi chituirea lor cu chit din praf de cretă şi clei de iepure 8%. Chiturile aplicate vor fi finisate şi integrate cromatic.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
B6		Abraziuni

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
Curăţarea necorespunzătoare a policromiei, precum şi expunerea anumitor elemente policrome unui contact frecvent cu mâinile şi hainele diferitelor persoane au dus la apariţia de abraziuni pe suprafaţa stratului pictural, cu expunerea bolusului sau a grundului.

Forme de manifestare / aspect
Zone lacunare ca rezultat al eroziunii.

Propuneri de tratament
Curăţare a zonelor erodate, urmată de integrare cromatică.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
B7		Repictări cu bronz

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
În scopul refacerii aspectului auriu uniform al policromiei, suprafaţa sculpturii a fost repictată cu bronz în zonele accesibile.

Forme de manifestare / aspect
Peliculă aurie pe bază de bronz, care îşi schimbă culoarea în timp.

Propuneri de tratament
Îndepărtarea prin metode chimice şi mecanice a stratului de bronz.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

<table>
<tr><th>Nr. Crt.</th><th>Simbol grafic</th><th>Denumirea tipului de degradare</th></tr>
<tr><td>B8</td><td></td><td>Repictări cu vopsea</td></tr>
<tr><th colspan="2">Imagine fotografică</th><th>Reprezentare grafică</th></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td></td></tr>
<tr><th colspan="3">Descrierea cauzelor procesului de degradare</th></tr>
<tr><td colspan="3">Pe suprafeţele plane, dar şi pe unele suprafeţe volumetrice ale policromiei s-au aplicat, în timp, mai multe straturi de vopsea, cu scopul de a reînnoi aspectului iconostasului.</td></tr>
<tr><th colspan="3">Forme de manifestare / aspect</th></tr>
<tr><td colspan="3">Peliculă de vopsea aplicată pe zone de policromie plană sau volumetrică.</td></tr>
<tr><th colspan="3">Propuneri de tratament</th></tr>
<tr><td colspan="3">Îndepărtarea prin metode chimice şi mecanice a straturilor de vopsea până la nivelul peliculei de culoare originală.</td></tr>
</table>

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

<table>
<tr><th>Nr. Crt.</th><th>Simbol grafic</th><th>Denumirea tipului de degradare</th></tr>
<tr><td>B9</td><td></td><td>Stropi de ceară şi parafină</td></tr>
<tr><th colspan="2">Imagine fotografică</th><th>Reprezentare grafică</th></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td></td></tr>
<tr><th colspan="3">Descrierea cauzelor procesului de degradare</th></tr>
<tr><td colspan="3">Neatenţia în manipularea lumânărilor aprinse a dus la stropirea policromei cu picături de ceară şi parafină.</td></tr>
<tr><th colspan="3">Forme de manifestare / aspect</th></tr>
<tr><td colspan="3">Stropi de ceară dispuşi pe policromia din zonele accesibile credincioşilor.</td></tr>
<tr><th colspan="3">Propuneri de tratament</th></tr>
<tr><td colspan="3">Curăţarea stropilor de ceară şi parafină prin metode chimice şi mecanice.</td></tr>
</table>

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural policrom al iconostasului bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
B10		Pete de vopsea

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Aplicarea neglijentă a vopselei pe versoul uşilor sculptate sau la nivelul policromiei plane au dus la stropirea şi pensularea cu vopsea a foiţei de aur de la nivelul policromiei.

Forme de manifestare / aspect

Şiroiri, urme de pensulare pe suprafaţa policromă.

Propuneri de tratament

Curăţarea petelor de vopsea prin metode mecanice şi chimice (folosind soluţie pe bază de diclormetan şi metanol pentru emolierea şi îndepărtarea vopselei).

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C1		Depuneri aderente şi neaderente

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Arderea tămâii şi a lumânărilor în biserică a dus la depunerea unui strat de fum pe suprafaţa icoanelor în care s-au înglobat în timp particule de praf. De asemenea, particulele organice sunt o sursă de hrană pentru microorganismele care produc, la rândul lor, un strat lipicios de exopolimeri în care se înglobează praful.

Forme de manifestare / aspect

Stratul pictural prezintă o pelicula continuă sau discontinuă, transparentă sau opacă, ce modifică aspectul general al ansamblului.

Propuneri de tratament

Îndepărtarea lor prin metode chimice şi mecanice.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C2		Orificii de zbor datorate atacului insectelor xilofage

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Activitatea intensă a insectelor xilofage favorizată de microclimat (temperatură, umiditate) a dus la apariţia orificiilor de zbor la nivelul stratului pictural al icoanelor.

Forme de manifestare / aspect

Strat pictural ce prezintă orificii de zbor.

Propuneri de tratament

În urma tratării suportului cu soluţie de Permetrină 2% în white spirit sau Per-xil, orificiile de zbor vor fi obturate cu chit de clei şi praf de cretă şi integrate cromatic cu acuarelă şi culori de retuş, după vernisare.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C3		Vernis îmbrunat şi neuniform

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Fenomenul se datorează proceselor de degradare oxidativă a verniului sub influenţa factorilor microclimatici variabili şi a factorilor microbiotici. Lipsa de uniformitate a verniului se datorează şi unor încercări de curăţare a icoanelor de către persoane neavizate.

Forme de manifestare / aspect

Vernis îmbrunat, neuniform care modifică tonul original al culorilor.

Propuneri de tratament

Uniformizarea vernis-ului se va face folosind o soluţie de etanol şi terebentină 1:1 sau 2:1.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C4		Desprinderi oarbe şi în acoperiş

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Variaţiile de umiditate şi temperatură au dus la modificări dimensionale ale suportului şi stratului pictural; aceste modificări coroborate cu îmbătrânirea liantului au dus la desprinderi ale stratului pictural.

Forme de manifestare / aspect

Strat pictural lipsit de aderenţă pe anumite zone, cu risc de pierdere.

Propuneri de tratament

Consolidarea stratului pictural cu clei de peşte 8%, pensulat şi injectat pe suprafaţa desprinsă, urmat de aducerea în plan cu ajutorul spatulei calde. Menţinerea stratului pictural în plan cu ajutorul săculeţilor de nisip.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C5		Lacune superficiale şi profunde

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
Diferenţele de contragere şi dilatare ale lemnului faţă de stratul pictural, dar şi şocul mecanic au determinat apariţia de lacune superficiale şi profunde la nivelul acestui strat.

Forme de manifestare / aspect
Pierdere de strat pictural până la nivelul grundului sau suportului, afectând aspectul imaginii şi integritatea stratului pictural.

Propuneri de tratament
Consolidarea stratului pictural existent, curăţarea lacunelor de depuneri aderente şi neaderente, chituirea lor şi finisarea chiturilor, urmată de integrarea cromatică.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă”, Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C6		Strat pictural carbonizat

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Aşezarea sfeşnicelor cu lumânări aprinse în apropierea iconostasului a dus la carbonizarea parţială a stratului pictural.

Forme de manifestare / aspect

Porţiuni de strat pictural îmbrunate/ înnegrite, cu vezicaţii casante.

Propuneri de tratament

Curăţarea mecanică şi chimică a zonei afectate, chituirea ei şi integrarea cromatică a chitului finisat.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C7	XXX XX	Eroziuni datorate intervenţiilor necorespunzătoare

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
Curăţarea stratului pictural, dar şi a ferecăturilor metalice prin metode neadecvate şi folosind soluţii necorespunzătoare a dus la eroziunea stratului pictural pe anumite zone ale unor icoane.
Forme de manifestare / aspect
Strat pictural cu zone albite sau modificate cromatic.
Propuneri de tratament
Curăţarea zonei afectate şi integrarea cromatică cu culori de retuş.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C8		Stropi de ceară şi parafină

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare

Arderea lumânărilor de către credincioşi a dus la formarea de depozite de ceară şi parafină pe stratul pictural.

Forme de manifestare / aspect

Stropi de ceară dispuşi pe suprafaţa icoanelor, mai ales în zona icoanelor de poală.

Propuneri de tratament

Curăţarea depozitelor de ceară şi parafină prin metode mecanice şi chimice.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C9		Repictări

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
Apariţia craclurilor sau îmbrunarea vernis-urilor au modificat aspectul icoanelor şi, în dorinţa de a le readuce la aspectul anterior, s-a recurs la repictări, mai mult sau mai puţin reuşite.

Forme de manifestare / aspect
Repictări ale icoanelor pe suprafeţe mai mici sau mai mari.

Propuneri de tratament
Realizarea de radiografii ale icoanelor repictate, cu scopul de a vedea cât se mai păstrează din pictura originală. Îndepărtarea repictărilor prin metode chimice (white spirit şi izopropanol 1:1) şi mecanice, în cazul în care se păstrează un procent mare din pictura originală sub stratul de culoare adăugat ulterior.

Fişă de identificare a degradărilor de la nivelul stratului pictural al icoanelor din iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Neamţ

Nr. Crt.	Simbol grafic	Denumirea tipului de degradare
C10		Intervenţii necorespunzătoare asupra stratului pictural

Imagine fotografică	Reprezentare grafică

Descrierea cauzelor procesului de degradare
Pierderea de suport şi strat pictural a dus la pierderea aspectului estetic, acest lucru fiind mai vizibil în registrele inferioare (icoane de poală). Ca urmare s-au realizat intervenţii de către persoane neautorizate, cu materiale incompatibile cu originalul (chit dur, hârtie colorată).

Forme de manifestare / aspect
Intervenţii necorespunzătoare cu chit sau hârtie colorată cu acuarele, aplicate în partea inferioară a icoanelor de poală, pentru a masca lipsa de strat pictural şi suport.

Propuneri de tratament
Îndepărtarea acestor improvizaţii, consolidarea suportului prin impregnare cu Paraloid B72 3 – 5% în xilen şi prinderea fisurilor cu cepuri de tei, completarea cu parchetaje din lemn de Balsa şi chit din rumeguş cu clei de iepure 10%, curăţarea lacunelor, chituirea lor cu chit din clei de iepure 8% şi praf de cretă. După finisarea chiturilor se va integra cromatic cu acuarelă şi culori de retuş.

XIII. ANTEMĂSURĂTORI ŞI EVALUAREA GENERALĂ A DEGRADĂRILOR

Antemăsurători ale iconostasului

Evaluarea generală a degradărilor

Suprafeţe catapeteasmă			
Suprafaţă suport versou		38	m^2
Suprafaţă policromie plană, sculptată, traforată şi poleită		48	m^2
Suprafaţă icoane pictate		17	m^2
Suprafaţă totală iconostas		**103**	m^2
I. **Degradări suport versou**			
Depuneri aderente şi neaderente	100%	38	m^2
Deplasări ale panourilor (fragmentelor de suport) din îmbinări şi distanţări între elementele componente (frize, ancadramente)	1%	0,38	m^2
Fisuri / fracturi ale elementelor ornamentale (coronament, frize)	1%	0,38	m^2
Degradări fiziologice cu pierderi fragmentare de suport	4%	1,52	m^2
Atac xilofag	80%	30,4	m^2
Modificări dimensionale ale suportului unor frize şi pierderea planeităţii	2%	0,76	m^2
Intervenţii necorespunzătoare – fixări improprii cu piroane, cuie	0,5%	0,19	m^2
Fragmente ornamentale desprinse sau pierdute definitiv	2%	0,76	m^2
Peliculizări masive cu mai multe straturi de vopsea	100%	38	m^2
Lacune superificiale în suport datorate fragilizării şi şocurilor mecanice (suport icoane)	12%	2,04	m^2
Lacune profunde în suport datorate fragilizării şi şocurilor mecanice (suport icoane)	10%	1,7	m^2
Atac xilofag activ (suport icoane)	50%	8,5	m^2
Pete de ceară şi parafină (suport versou)	0,2%	0,076	m^2
II. **Degradări la nivelul stratului pictural policrom şi la nivelul stratului pictural icoane (suprafeţe pictate)**			
Depuneri aderente şi neaderente ancrasate	100%	65	m^2
Verni îmbrunat neuniform	100%	65	m^2
Degradări biologice – atac activ al insectelor xilofage şi strat pictural policrom fragilizat	85%	40,8	m^2

Desprinderi oarbe şi în acoperiş, fisuri multiple	5%	2,4	m^2
Peliculizări masive cu mai multe straturi de bronz (stratul policrom)	50%	24	m^2
Lacune superficiale şi profunde (strat policrom)	3%	1,44	m^2
Desprinderi până la lemn cu pierdere definitivă a straturlui policrom	1%	0,48	m^2
Pete de ceară şi parafină, vopsea (scursuri) – strat policromie	1%	0,48	m^2
Abraziuni şi fixări improprii (cuie, scotch) – strat policromie	5%	2,4	m^2
Exfolieri ale glasiurilor colorate de pe foiţa metalizată (strat policrom)	2%	0,96	m^2
Atac activ al insectelor xilofage (strat pictural)	50%	8,5	m^2
Strat pictural carbonizat	0.8%	1,36	m^2
Desprinderi oarbe şi în acoperiş, fisuri cu tendinţă de desprindere (strat pictural)	15%	2,55	m^2
Abraziuni ale peliculei de culoare, arsuri chimice datorate intervenţiilor asupra ferecăturii aureolelor	15%	2,55	m^2
Repictări masive pe unele suprafeţe ale stratului pictural	20%	3,4	m^2
Completări neadecvate ale stratului pictural cu materiale incompatibile cu originalul	5%	0,85	m^2
Lacune ale stratului pictural datorate fragilizării sau şocurilor mecanice	10%	1,7	m^2
Pete de ceară şi parafină, vopsea (scursuri) – strat pictural	1%	0,17	m^2

XIII. BIBLIOGRAFIE

1. Dietemann, P.; Higgitt, C.; Kälin, M.; Edelmann M. J.; Knochenmuss, R.; Zenobi, R.; (2009), *Aging and yellowing of triterpenoid resin varnishes - Influence of aging conditions and resin composition*, **Journal of Cultural Heritage, 10**, pp. 30-40.
2. Feller, R. L., (1994), **Accelerated aging. Photochemical and Thermal Aspects,** The Getty Conservation Institute, p.78.
3. Gomoiu, I.; Mohanu, D.; Serendan, C.; Mohanu, I.; Apostol, V.; Bâlici, Ş., (2014), *Ceara: suport organic pentru biodeteriogeni în monumente istorice şi arheologice*, **Restitutio, 8**, pp. 22-28.
4. Lloyd, H.; Grossi, C. M.; Brimblecombe, P., (2011) *Low-technology dust monitoring for historic Collections*, **Journal of the Institute of Conservation, 34** (1), pp. 106 – 116.
5. Nazaroff, W. W.; Ligocki, M.P.; Salmon, L.G., Cass, G.R.; Fall, T.; Jones, M. C.; Liu, H.I.H.; Ma,T., (1993), **Airborne Particles in Museums**, The Getty Conservation Institute, p.17.
6. Romero-Noguera, J.; Martín-Sánchez, I.; del Mar López-Miras, M.; Ramos-López, J. M.; Bolívar-Galiano, F., (2010), *Biodeterioration patterns found in dammar resin used as art material*, **Electronic Journal of Biotechnology**, **13**(3), DOI: 10.2225/vol13-issue3-fulltext-7
7. Scott, G., (1993), **Atmospheric oxidation and antioxidants**, vol.I, Elsevier Science Publishers, BV. Amsterdam.
8. Stoicescu, N., **Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova, Direcţia Patrimoniului Cultural Naţional**, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, Bucureşti, 1974.
9. Tarnowski, A. L.; McNamara, C. J.; Bearce, K. A.; Mitchell, R., (2004*), Sticky Microbes and Dust on Objects in Historic Houses,* **Objects Specialty Group Postprints, 11**, The American Institute for Conservation of Historic & Artistic Works, pp. 11-28.
10. Unger, A.; Schniewind A. P.; Unger, W., (2001), **Conservation of Wood Artifacts. A Handbook**, Springer-Verlag.
11. Yoon, Y. H.; Brimblecomb, P., (2000), *Dust at Febrigg Hall*, **The National Trust View, 32**, pp.31-32.
12. Lista monumentelor istorice 2015, Judeţul Neamţ.
13. http://www.cimec.ro/Monumente/ListaMonumentelorIstorice/LMN/Neamt/ntb.pdf

ANEXE

LEGENDĂ RELEVEE

A.	Degradări suport	
1.	Depuneri aderente și neaderente	
2.	Atac al insectelor xilofage	
3.	Desprinderi și deplasări ale panourilor și fragmentelor pe îmbinare	
4.	Fisuri,fracturi	
5.	Lacune în suport	
6.	Elemente lipsă în suport	
7.	Pierderea planeității panourilor	
8.	Straturi de vopsea suprapuse	
9.	Metode de fixare improprii	
10.	Intervenții necorespunzătoare	

B.	Degradări ale stratului pictural policrom	
1.	Depuneri aderente şi neaderente	
2.	Orificii de zbor datorate atacului insectelor xilofage	
3.	Completare cu elemente necorespunzătoare	
4.	Desprinderi oarbe şi în acoperiş	
5.	Lacune superficiale şi profunde	
6.	Abraziuni	
7.	Repictări cu bronz	
8.	Repictări cu vopsea	
9.	Stropi de ceară şi parafină	
10.	Pete de vopsea	

C.	Degradări ale stratului pictural de pe suprafața icoanelor	
1.	Depuneri aderente și neaderente	
2.	Orificii de zbor datorate atacului insectelor xilofage	
3.	Vernis îmbrunat și neuniform	
4.	Desprinderi oarbe și în acoperiș	
5.	Lacune superficiale și profunde	
6.	Strat pictural carbonizat	
7.	Eroziuni datorate intervențiilor necorespunzătoare	
8.	Stropi de ceară și parafină	
9.	Repictări	
10.	Intervenții necorespunzătoare	

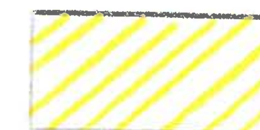
Elena Giosanu

Semnat digital de Elena Giosanu
Data: 2018.10.18 11:48:18 +03'00'

Releveu strat pictural icoane

Iconostasul bisericii ,,Schimbarea la Față"

Tipul degradării: C1

Depuneri aderente și neaderente

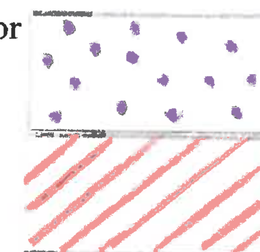
Releveu strat pictural icoane

Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față”

Tipul degradării: C2, C3

Orificii de zbor datorate atacului insectelor xilofage

Vernis îmbrunat și neuniform

Releveu strat pictural icoane

Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față”

Tipul degradării: C4, C5, C6

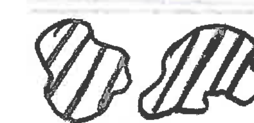
Desprinderi oarbe și în acoperiș

Lacune superficiale și profunde

Strat pictural carbonizat

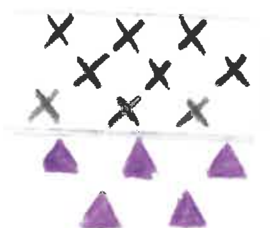
Releveu strat pictural icoane

Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față”

Tipul degradării: C7, C8

Eroziuni datorate intervențiilor necorespunzătoare

Stropi de ceară și parafină

Releveu strat pictural icoane

Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față"

Tipul degradării: C9,C10

Repictări

Intervenții necorespunzătoare

Releveu strat pictural policrom

Iconostasul bisericii „ Schimbarea la Față"

Tipul degradării: B1

Depuneri aderente și neaderente

Releveu strat pictural policrom

Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față"

Tipul degradării: B5, B6

Lacune superficiale și profunde

Abraziuni

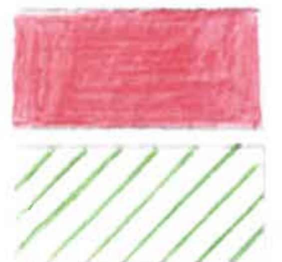
Releveu strat pictural policrom

Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față"

Tipul degradării: B7, B8

Repictări cu bronz

Repictări cu vopsea

Releveu versou si strat pictural policrom
Iconostasul bisericii „Schimbarea la Faţă"
Tipul degradării:B9, B10, A7

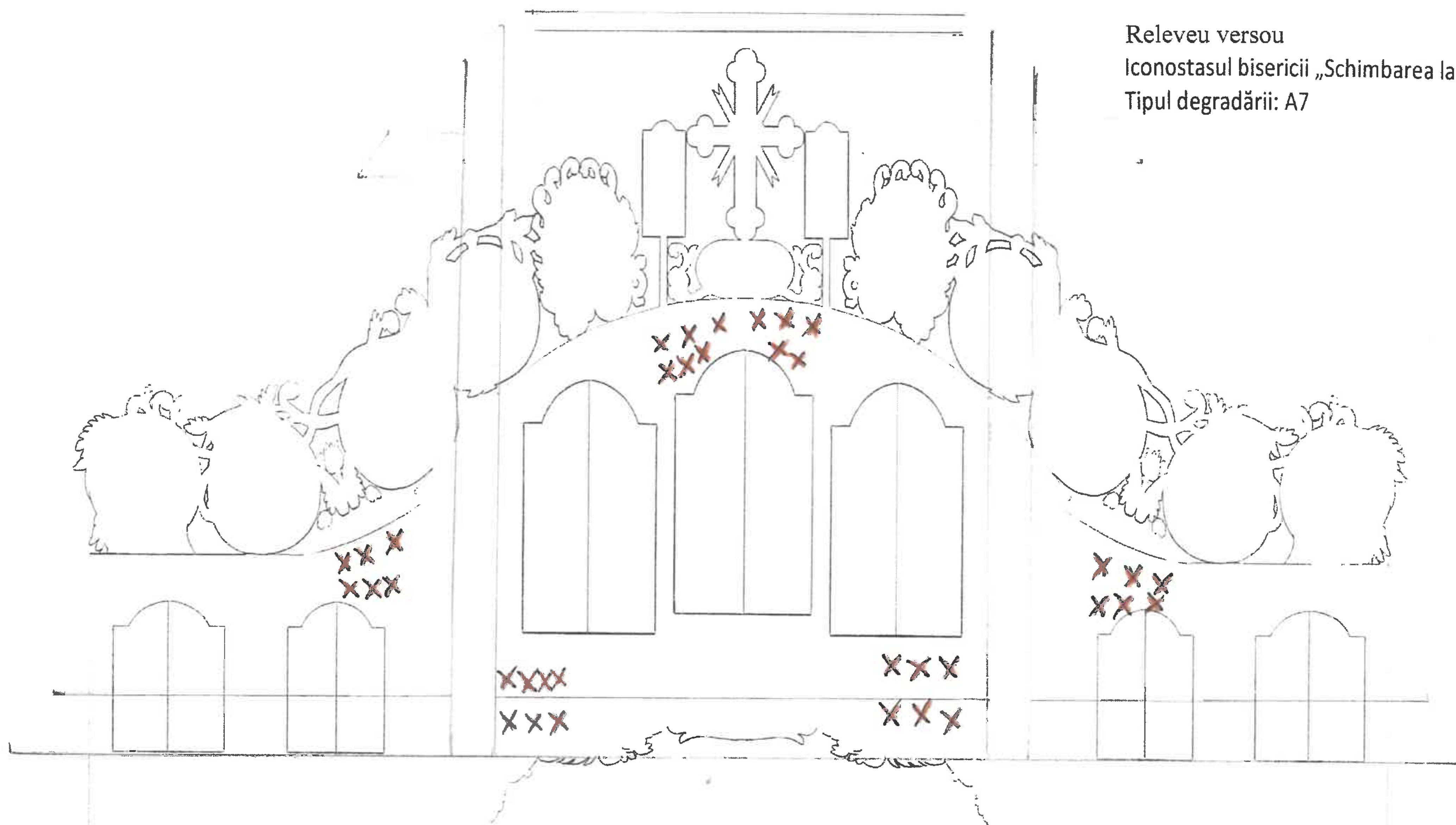
Stropi de ceară şi parafină

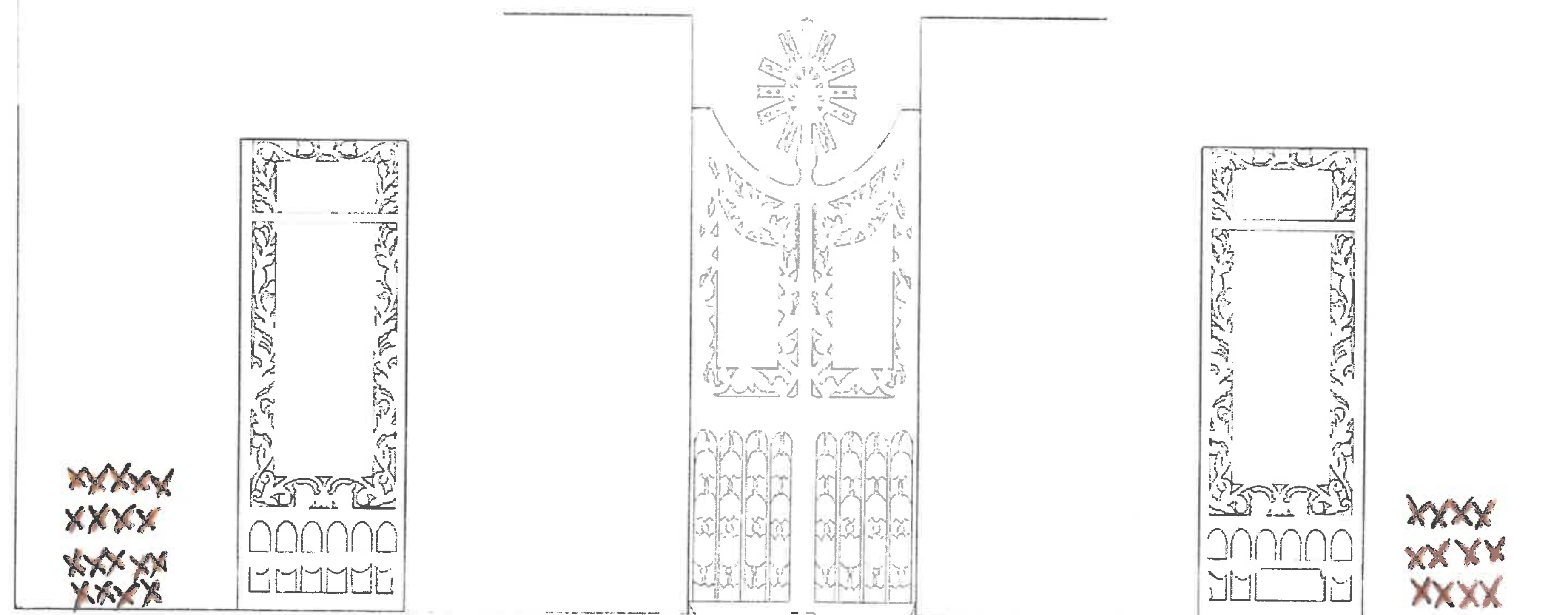
Pete de vopsea

Pierderea planeităţii panourilor

Releveu versou
Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față"
Tipul degradării: A7

Pierderea planeității panourilor

Releveu versou

Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față”

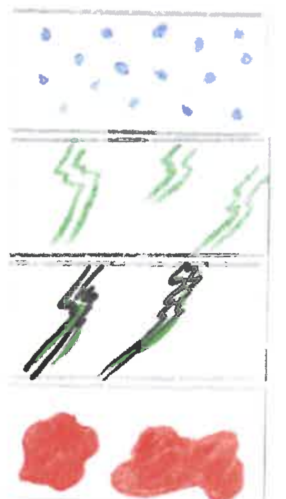
Tipul degradării: A2, A3, A4, A5

Atac xilofag

Desprinderi și deplasări ale panourilor și fragmentelor pe îmbinare

Fisuri,fracturi

Lacune în suport

Releveu versou

Iconostasul bisericii „Schimbarea la Față"

Tipul degradării: A8

Straturi de vopsea suprapuse

Elena Giosanu

Semnat digital de Elena Giosanu
Data: 2018.10.18 11:48:46 +03'00'

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI
CENTRUL MITROPOLITAN DE CERCETARI
T.A.B.O.R

Str.Closca nr. 9 IASI - cod 700066 – ROMANIA Telefon/Fax: 0232.214011 E-mail: cmctaboriasi@yahoo.com

100/06.06.2018

RAPORT DE EXPERTIZĂ FIZICO-CHIMICE ŞI BIOLOGICE PRIVIND STAREA DE CONSERVARE A ICONOSTASULUI BISERICII SCHIMBAREA LA FAŢĂ, VĂRATIC, NEAMŢ

Obiectul expertizei: Expertiză fizico-chimică si biologice privind starea de conservare a iconostasului bisericii schimbarea la faţa, Văratic, Neamţ	
Datare:	mijlocul secolului XIX
Tehnică:	ulei
Autor:	Anonim
Deţinător:	Biserica Schimbarea la faţă, Mănăstirea Văratic, localitatea Văratic, com.Agapia, Neamţ
Locaţie:	Localitatea Văratic, com.Agapia, Jud. Neamţ
Beneficiar:	

Mănăstirea Vărătic,Jud. Neamţ		
Analize solicitate de:	Mănăstirea Vărătic, Jud. Neamţ	**Data:** 05.06.2018
Probe prelevate de:	Expert CS I dr.habil.Nicoleta Vornicu	**Data:** 05.06.2018
Tipuri de analize efectuate:	– macroscopice, microscopice, XRF, biologice	

I. Constatări

1.1. Generalităţi asupra monumentului

Scurt istoric

Biserica „Schimbarea la Față” a fost construită în perioada 1845-1847, prin strădania stareței Eufrosina Lazu, fiind sfințită la 2 noiembrie 1847. Construcția acestei biserici a avut loc ca urmare a extinderii așezării mănăstirești spre sud și sud-vest.

Acest lăcaş de cult are o catapeteasmă veche, care datează de la jumătatea secolului al XIX-lea. Biserica a fost pictată abia în anul 1965 de către Eremia Profeta (1914-2002). Icoanele sunt pictate în tehnica ulei pe suport de lemn. Policromia este simplă cu motive vegetale.

Iconostas biserica „Schimbarea la Faţă", Mănăstirea Văratic, Judetul Neamţ

II. METODOLOGIA DE LUCRU

Se referă la principalele metode de investigare a iconostasului, icoanei Maica Domnului Miluitoarea Crestinilor și icoana Iisus Hristos binecuvântând de la biserica „Schimbarea la Fața", mănăstirea Văratic, comuna Agapia, judetul Neamţ.

INVESTIGAŢII ŞI MĂSURĂTORI ÎN LABORATOR

Microscopie optică

După pregătire probele prelevate au fost studiate la un microscop de tip Olympus SZX 160, corelat cu programul compatibil Quick Capture Pro 2.0 și microscop digital U500X.

Spectoscropia XRF

Spectroscopia cu fluorescenţă de raze X s-a realizat cu un spectometru tip INNOV X în scopul identificării compoziţiei stratului de preparaţie, pigmenţi.

Analize biologice

- conform standard (SR-EN 1275:2006) și instrumentar specific

III. REZOLVAREA OBIECTIVELOR EXPERTIZEI

Specificaţia elementului sau componentei analizate	Metoda/tehnica de analiza, testul	Rezultatul Analizei
Strat de preparaţie	studii microscopie Analiza XRF	S-au pus în evidenţă următoarele elemente: **proba 1** - Ca^{2+}; K, S, Fe, Pb – gips; **proba 6** - Ca^{2+}; K, S, Fe, Pb – gips;
Pigmenţi	Analiza XRF	**Elemente identificate:** **Proba 1** - Ca^{2+},K, S,Hg, Pb - roșu

		cinabru **Proba 2**- Ca^{2+}, K, S,Pb **–**alb de plumb **Proba 3** – Ca^{2+}, S, K, Fe - pământ verde **Proba 4**- Ca^{2+}, S, K **,** Ba, Fe**-** pigment pământ verde **Proba 5** – Ca^{2+}, S, K, Fe- shellac **Proba 6** – Ca^{2+}, S, K, Fe, Ti, Pb,Au-aur **Proba 7-** Ca^{2+}, S, K, Fe,Pb- pământ verde **Proba 8** - K, Fe,Pb,Ba,Cu - ocru brun **Proba 9** –Fe,Cu Au – aur **Proba 10**-Au, Zn-alb de zinc **Proba 11**- Ca^{2+}, S, K, Au – aur **Proba 12** - Cr, Zn,Ba- verde pe bază de crom, lithophone **Proba 13-**P, Fe,Hg-rosu cinabru **Proba 14** - P, Fe, Au- pigment auriu-aur **Proba 15**- Ca^{2+}, S, K,Pb-alb de plumb **Proba 16**-Au-aur **Proba 17**- Ca^{2+}, S, K,Fe - pământ verde **Proba 18**-Ti,Pb,Fe,Au- alb de titan, aur **Proba 19** –Fe,Cu,Pb,Hg- roșu cinabru **Proba 20** –Fe- roșu oxid **Proba 21**- Ti, Fe,Hg- roșu cinabru **Proba 22**- Cu, Zn,Ba, Au-bronz auriu, lithophone, aur **Proba 23 -** Fe, Pb, Cr - oxid verde de crom

Icoana Schimbarea la faţă

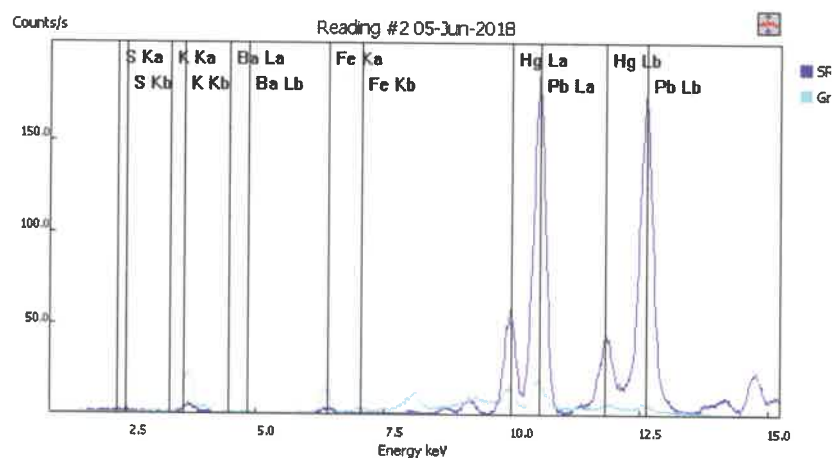

Fig.1 Spectrul XRF preparaţie, pigment roșu, himation Sf.Ilie proba 1

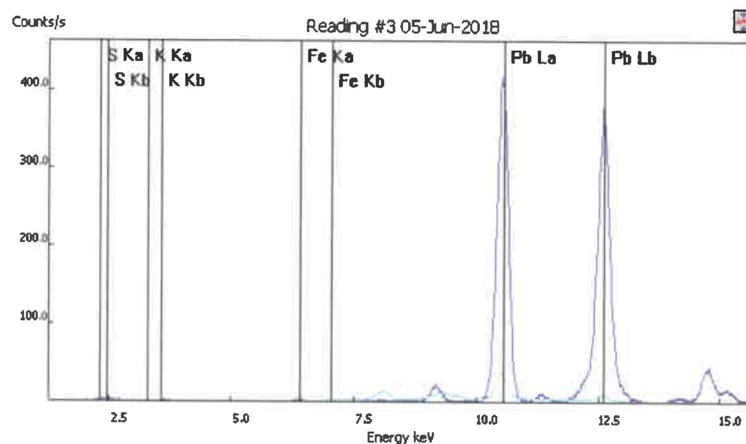

Fig.2 Spectrul XRF pigment alb, himation, Iisus, proba 2

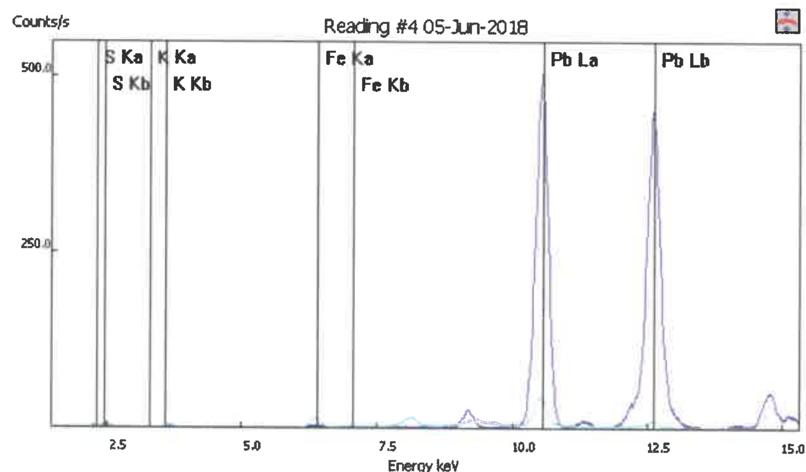

Fig.3 Spectrul XRF pigment verde fond, proba 3

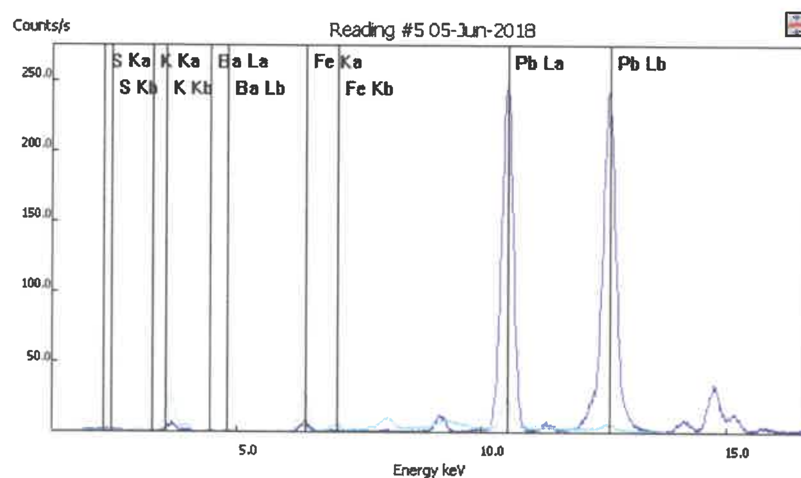

Fig.4 Spectrul XRF pigment verde, hiton Sf.Ap.Ioan, proba 4

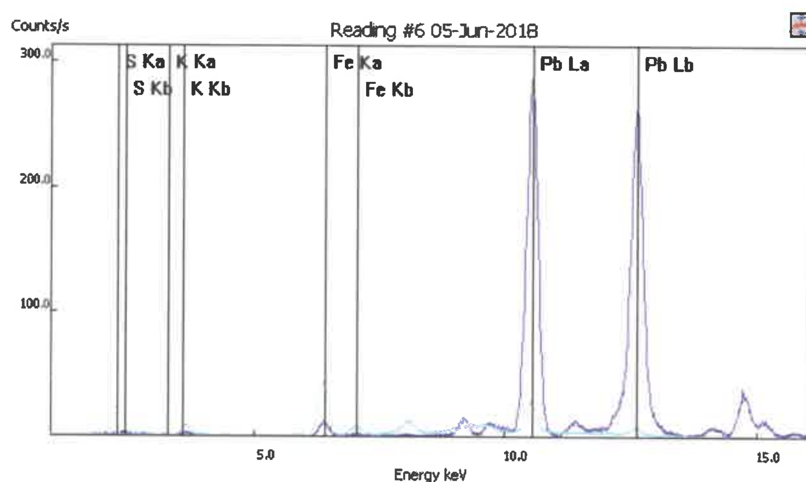

Fig.5 Spectrul XRF pigment auriu, nor, proba 5

Ornamentaţie stâlp

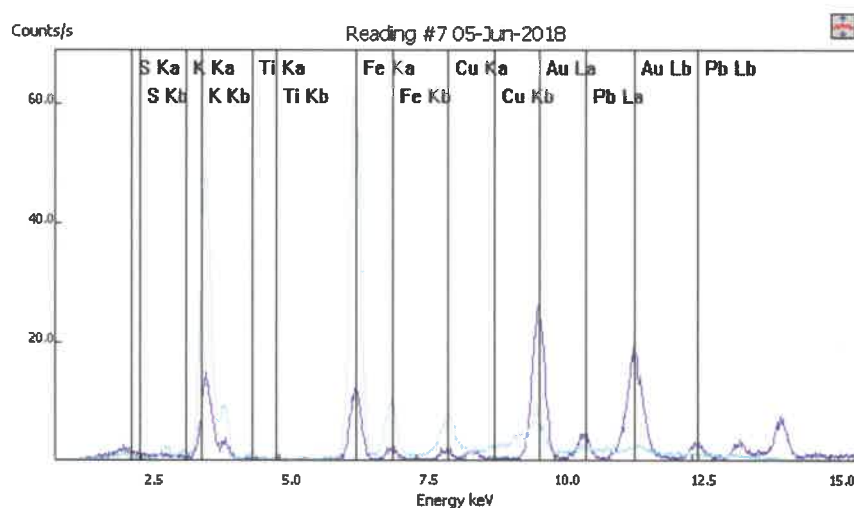

Fig.6 Spectrul XRF pigment auriu, ornament, proba 6

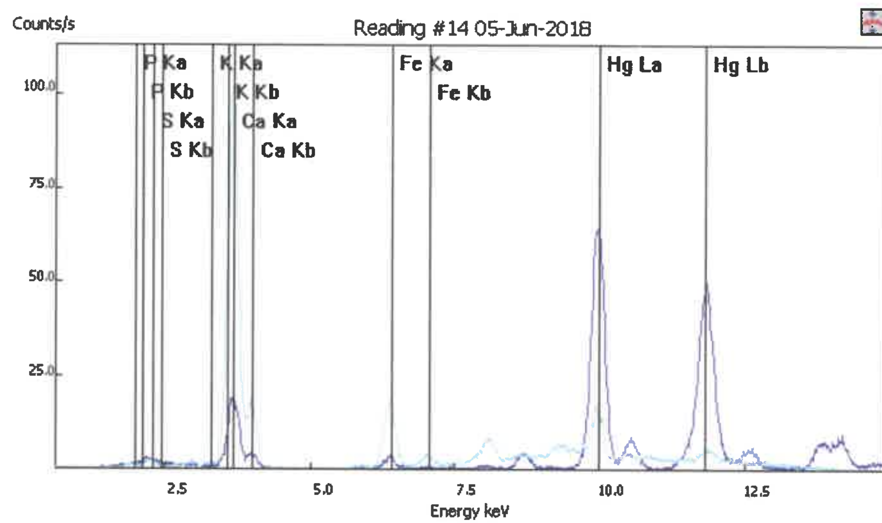

Fig.7 Spectrul XRF pigment roșu, fond stâlp, proba 13

Icoana Maica Domnului cu Pruncul Iisus

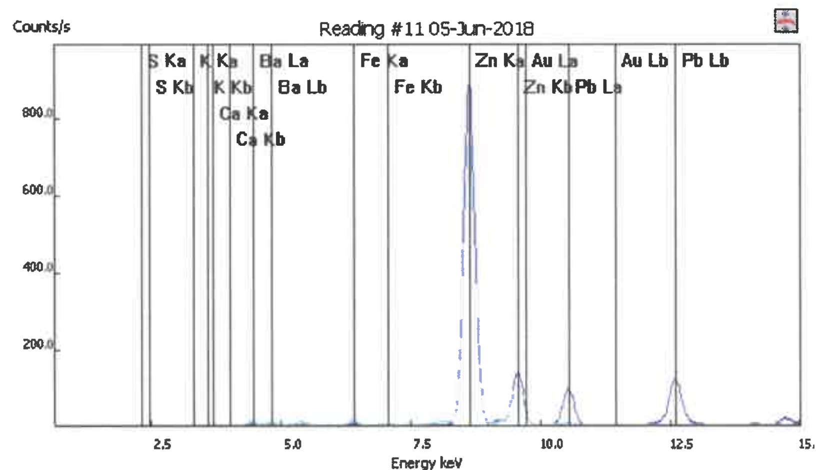

Fig.8 Spectrul XRF pigment verde, himation MD, proba 7

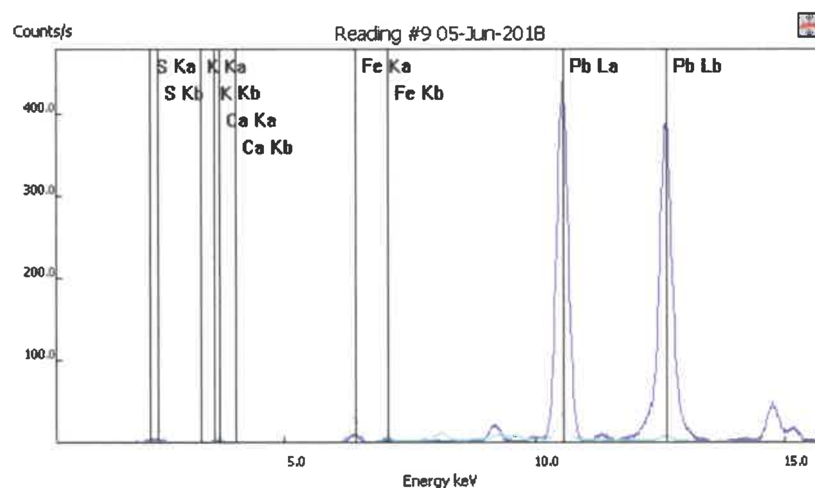

Fig.9 Spectrul XRF pigment ocru, gât MD, proba 8

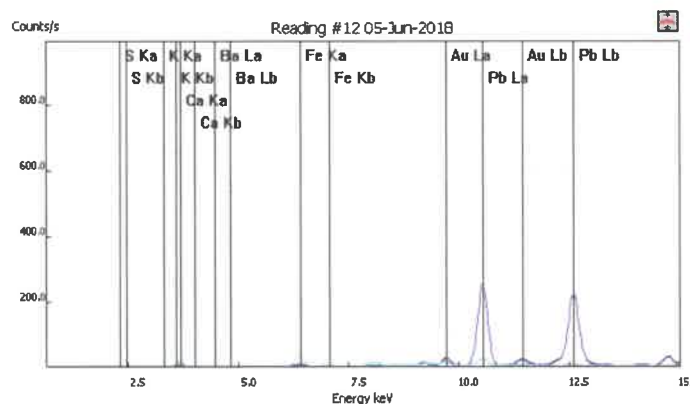

Fig.10 Spectrul XRF pigment auriu, ramă icoana MD, proba 9

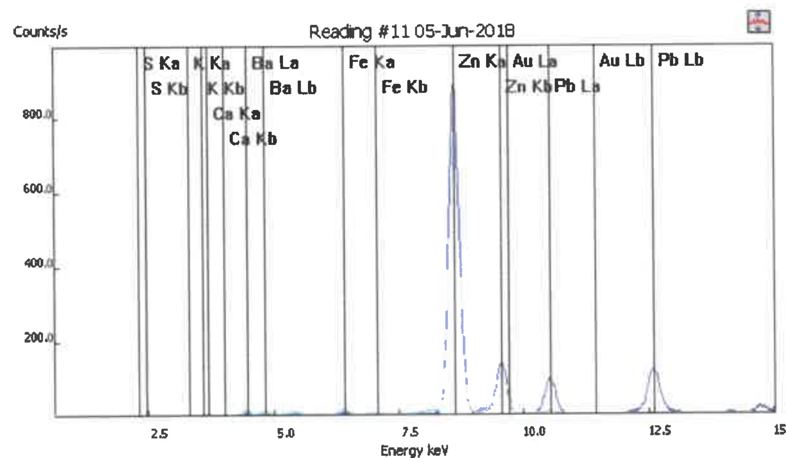

Fig.11 Spectrul XRF pigment alb, scris, proba 10

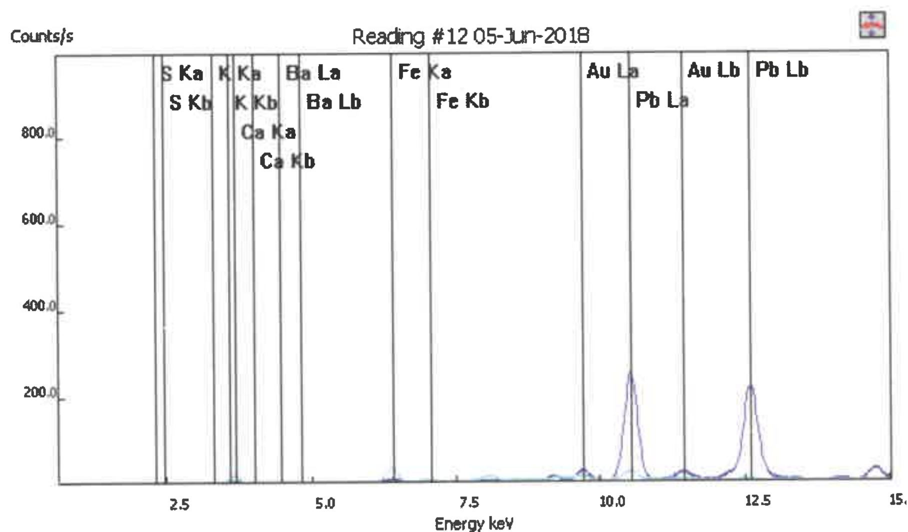

Fig.12 Spectrul XRF pigment auriu, broderie hiton, proba 11

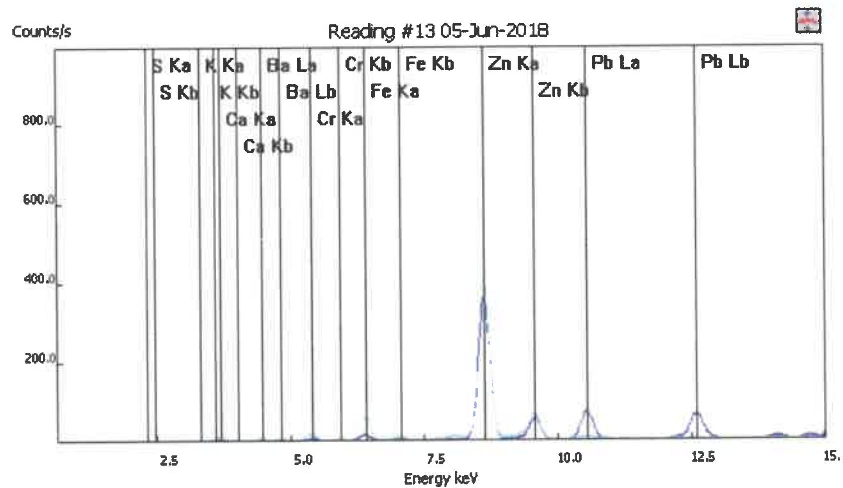
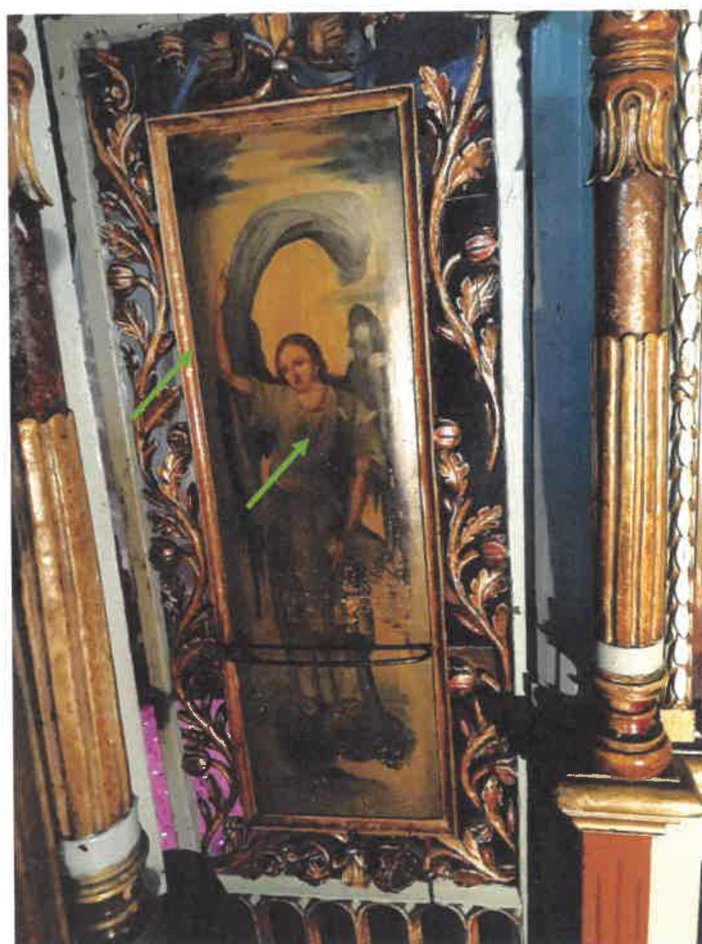

Fig.13 Spectrul XRF pigment albastru, medalion MD mic, hiton , proba 12

Uşa diaconească, ramă Sf.Arh Mihail

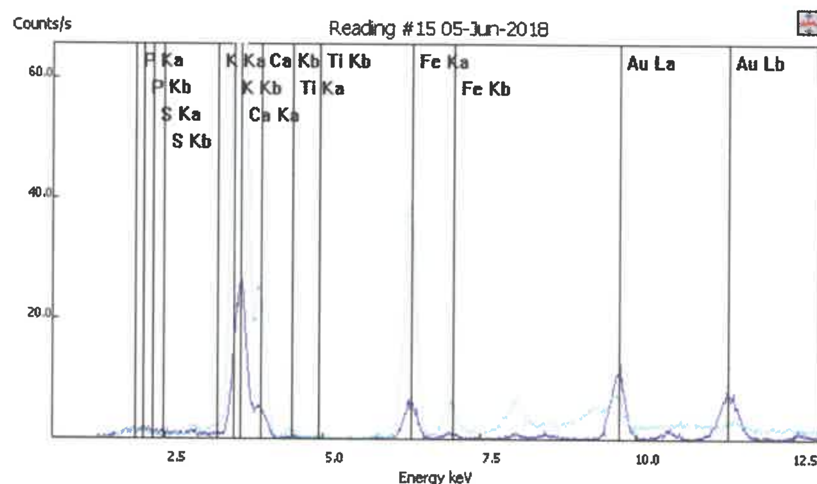

Fig.14 Spectrul XRF pigment auriu, ușa diaconească, ramă Sf.Arh.Mihail, proba 14

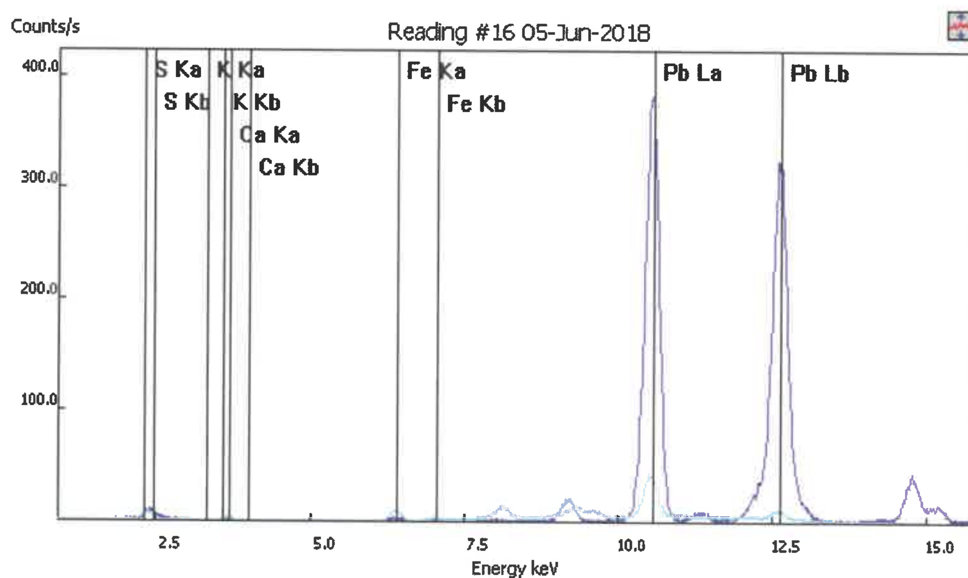

Fig.15 Spectrul XRF pigment alb, ușa diaconească, Sf.Arh.Mihail, proba 15

Sf.Mc.Eufrosina

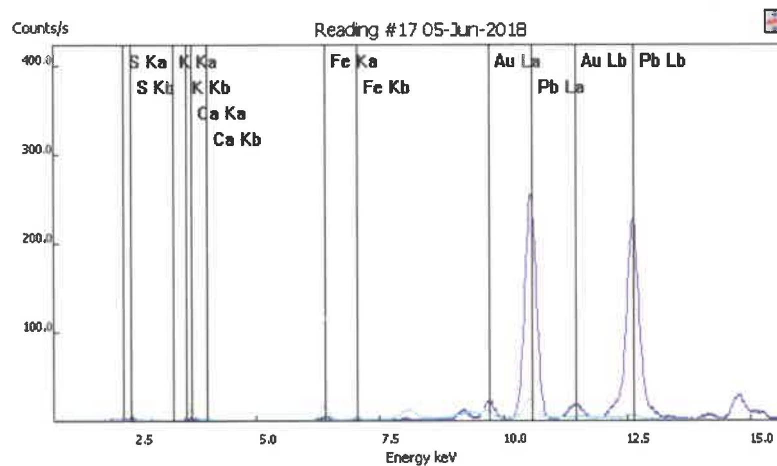

Fig.16 Spectrul XRF pigment auriu, veșmânt Sf.Eufrosina, proba 16

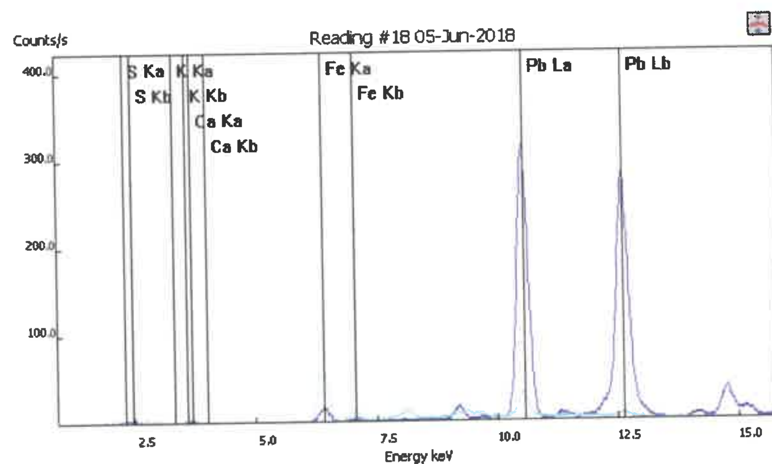

Fig.17 Spectrul XRF pigment verde, creangă, proba 17

Medalion Sf.Treime

Fig.18 Spectrul XRF pigment auriu, ornamentaţie medalion, proba 18

Icoana Iisus Hristos

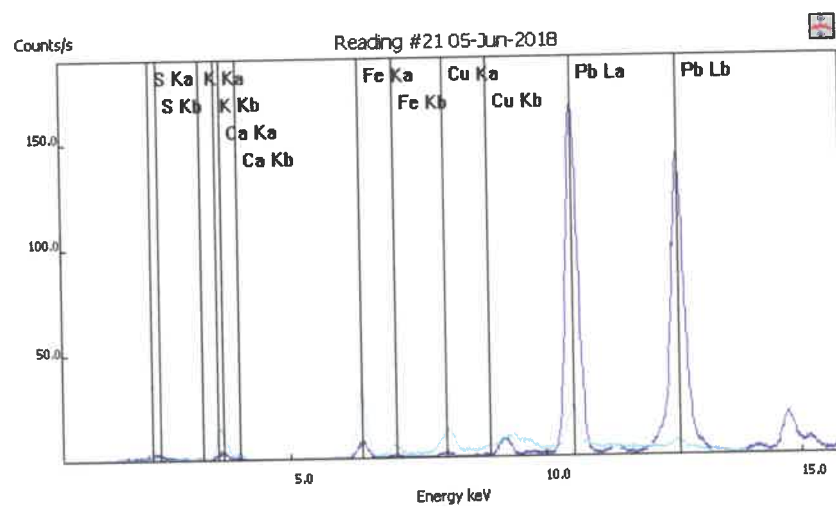

Fig.19 Spectrul XRF pigment roșu, hiton Iisus, proba 19

Policromie

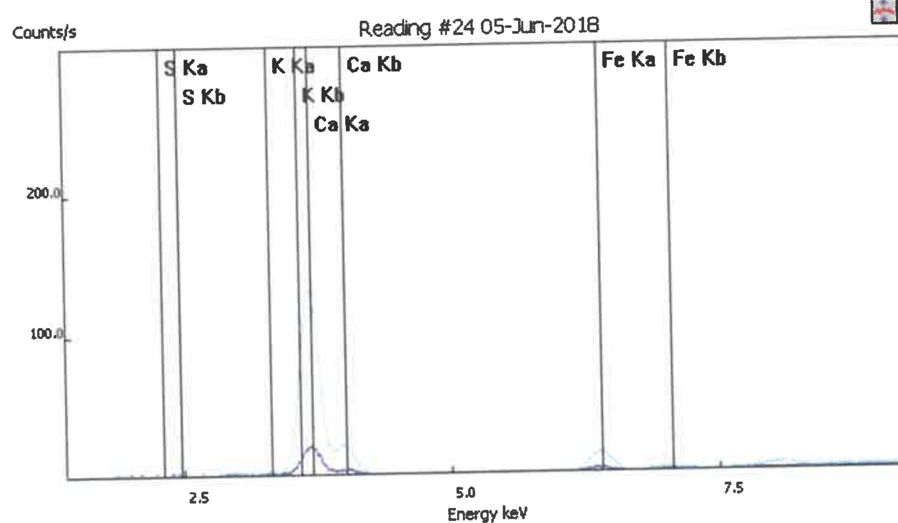

Fig.20 Spectrul XRF pigment roșu, floare policromie, proba 20

Medalion Cina cea de taină

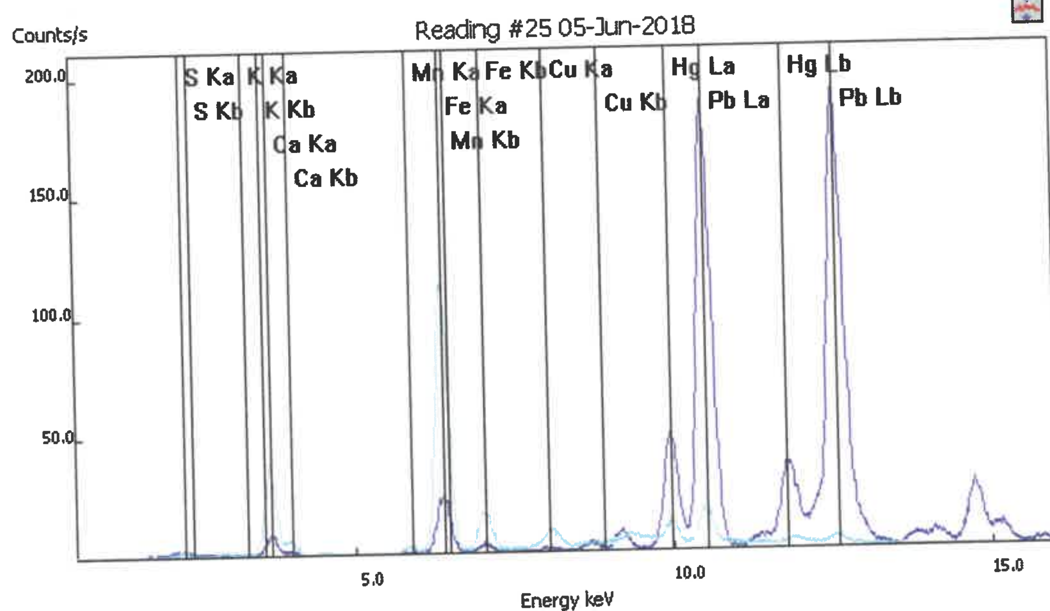

Fig.21 Spectrul XRF pigment roșu, himation apostol, proba 21

Serafim

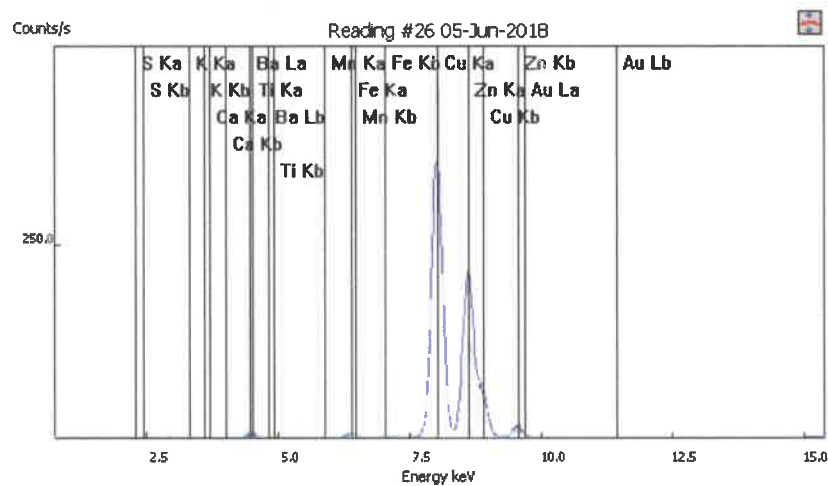

Fig.22 Spectrul XRF pigment auriu, Serafim, proba 22

Sf. Arh.Gavriil, ușa diaconească

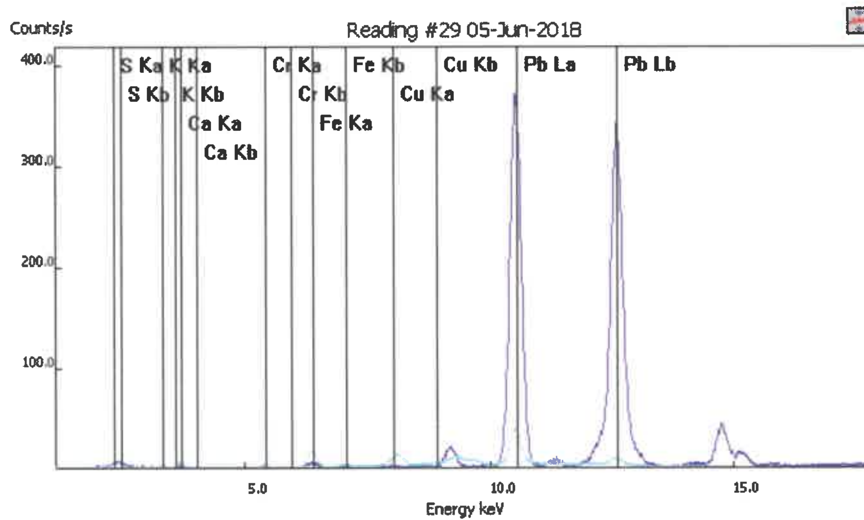

Fig.23 Spectrul XRF pigment verde, floare, proba 23

Icoana Maica Domnului Miluitoarea Creștinilor, 1873

Specificaţia elementului sau componentei analizate	Metoda/tehnica de analiza, testul	Rezultatul Analizei
Strat de preparaţie	studii microscopie Analiza XRF	S-au pus în evidenţă următoarele elemente: **proba 1** – Ca^{2+}; K, S, Fe, Pb – gips;
Pigmenţi	Analiza XRF	**Elemente identificate:** **Proba 2**- Ca^{2+}, K, S,Cu–pigment albastru pe bază de cupru **Proba 3** – Hg,Au – cinabru, aur **Proba 4**- Ca^{2+}, S, K **,** Pb, Fe **-** pigment roșu oxid **Proba 5** – Ca^{2+}, S, K, Cr- pigment verde pe bază de crom **Proba 6** – Pb- alb de plumb **Proba 7-** Au – aur

Maica Domnului miluitoarea creștinilor

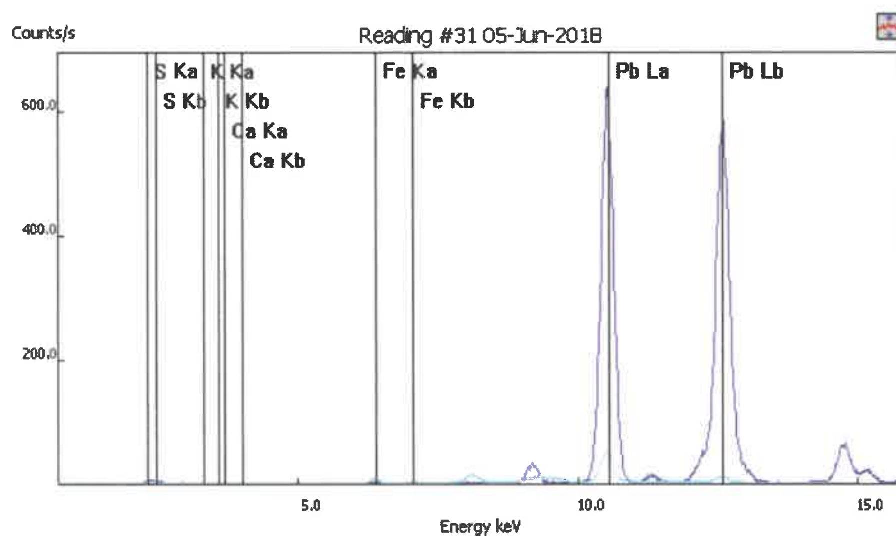

Fig.24 Spectrul XRF pigment albastru, himation Prunc, proba 2

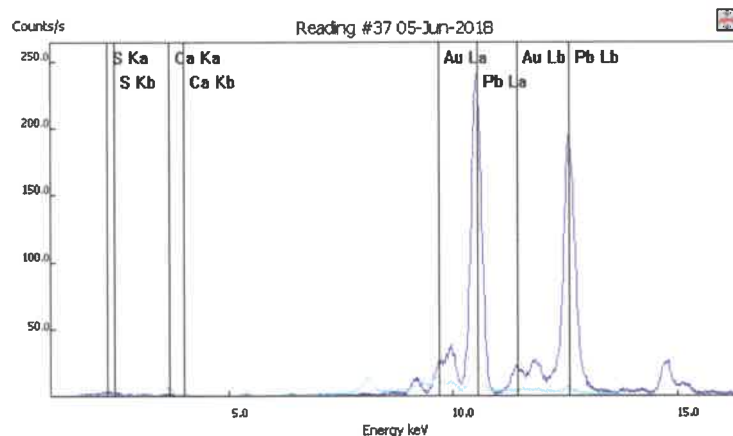

Fig.25 Spectrul XRF pigment roșu, auriu, marforion MD, proba 3

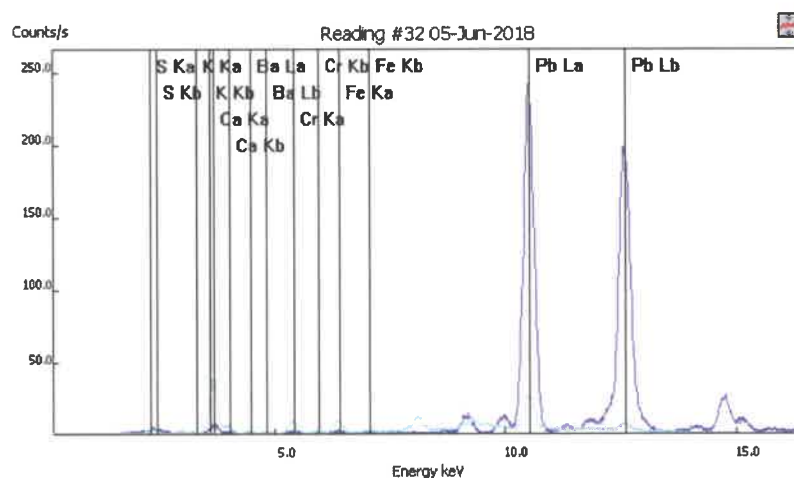

Fig.26 Spectrul XRF pigment roșu, înger, proba 4

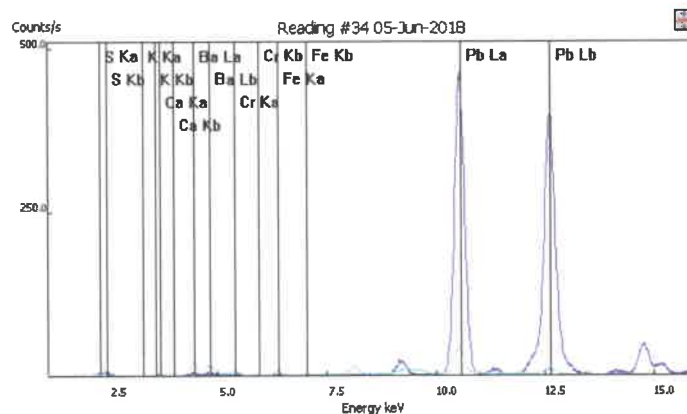

Fig.27 Spectrul XRF pigment verde, înger, proba 5

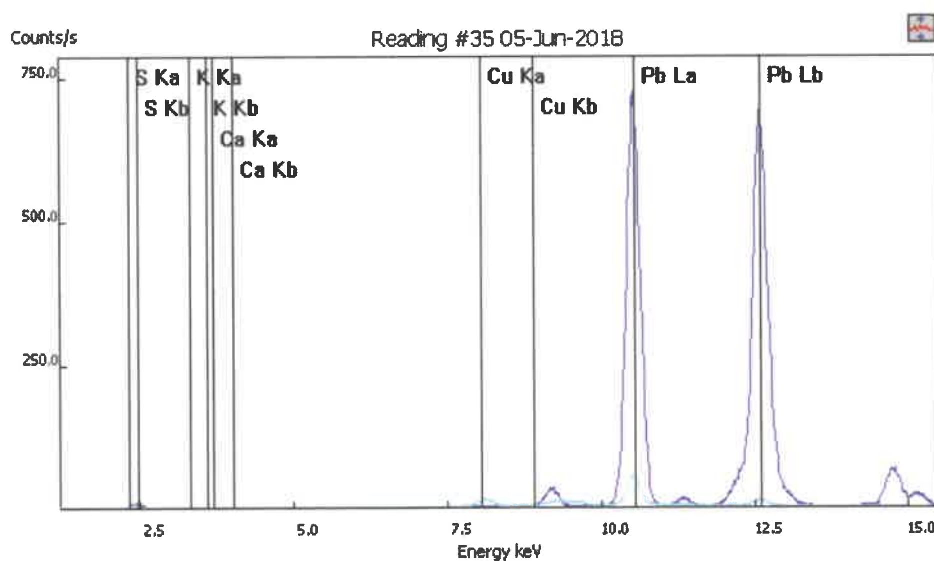

Fig.28 Spectrul XRF pigment alb, document scris, proba 6

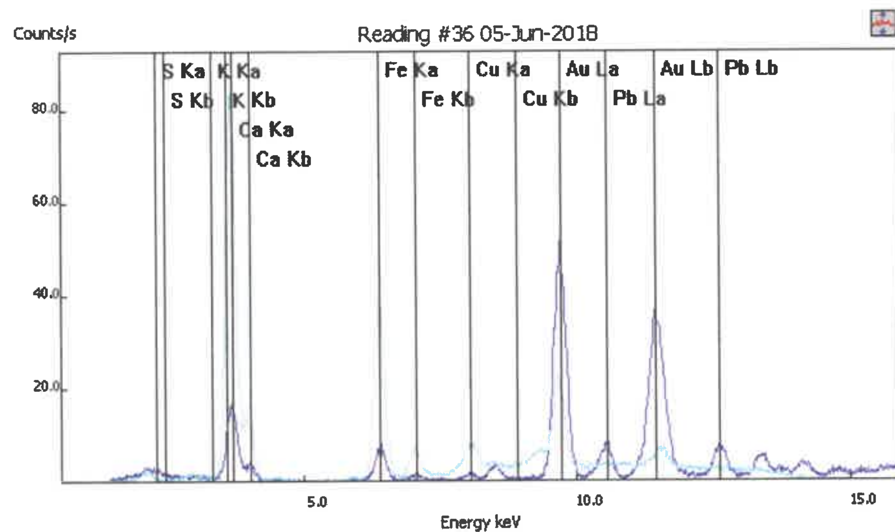
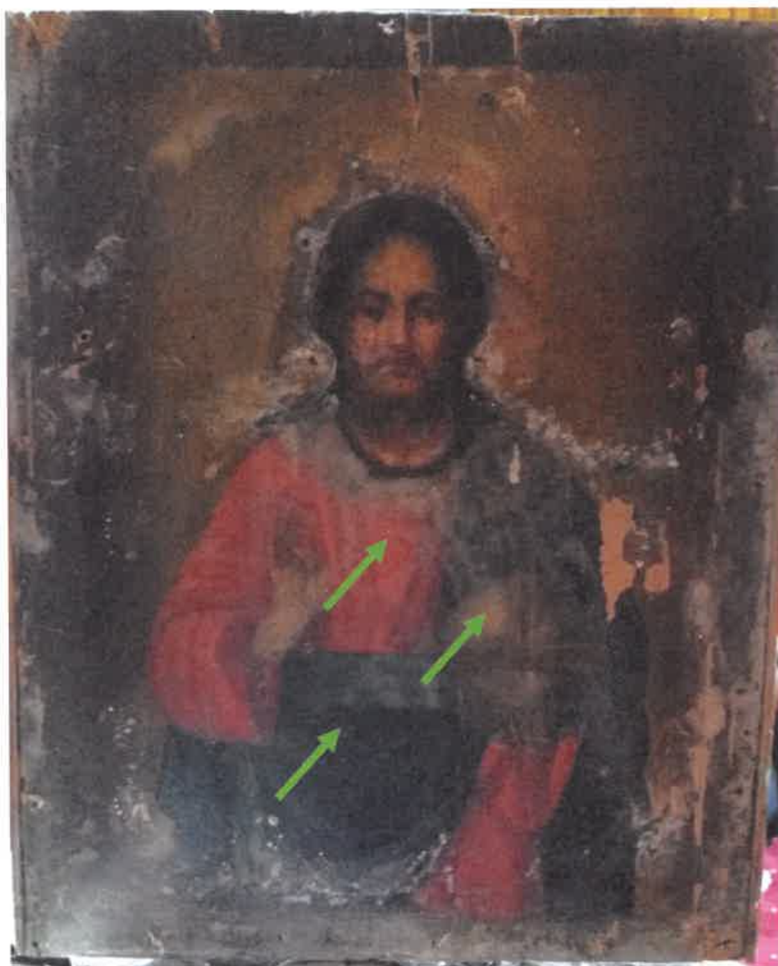

Fig.29 Spectrul XRF pigment auriu, aureola MD, proba 7

Icoana cu ferecătură Iisus binecuvântând

Specificaţia elementului sau componentei analizate	Metoda/tehnica de analiza, testul	Rezultatul Analizei
Pigmenţi	Analiza XRF	**Elemente identificate:** **Proba 1**- Hg,Pb-cinabru, alb de plumb **Proba 2** – Ca,S,Fe - pământ verde **Proba 3** - Pb- alb de plumb

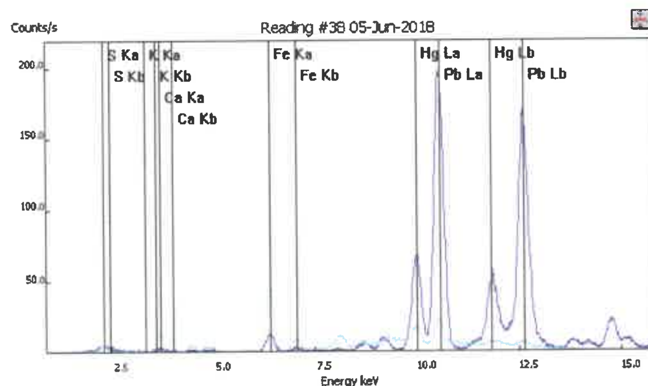

Fig.30 Spectrul XRF pigment roșu , Iisus, proba 1

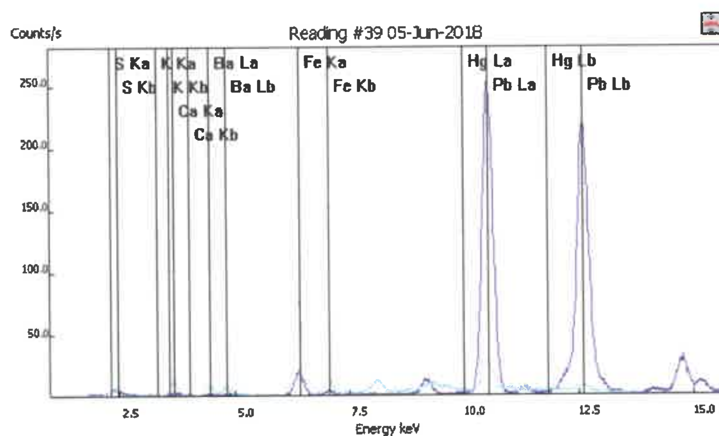

Fig.31 Spectrul XRF pigment verde, Iisus, proba 2

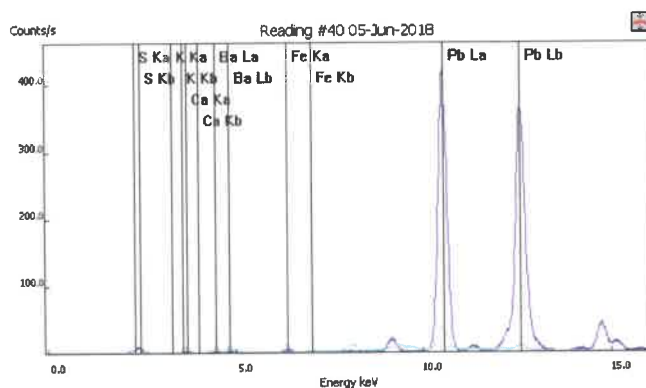

Fig.32 Spectrul XRF pigment alb, Iisus, proba 3

Pigmenţii sunt degradaţi în proporţie de 86%, starea de conservare a picturii și policromiei este precară, atacul chimic de suprafaţă, deplasările cromatice ale pigmentului și fragilizarea suportului va îngreuna operaţiile de restaurare.

Restaurarea iconostasului va solicita intervenţii complexe .

Expert	Expert
CS I dr.habil.Nicoleta Vornicu	CS II dr. Cristina Bibire

Suportul lemnos al iconostasului și icoanelor a fost perforat de insecte xilofage, urmele atacului fiind identificate prin:

- orificii de eclozare de diferite forme şi dimensiuni, indicând diferite stadii de dezvoltare. Intensitatea mare a atacului, în medie 14 gauri/cm^2 , a condus la, scăderea rezistenţei mecanice a lemnului, patrunzând pe unele locuri pană la stratul pictural.

-zone în care sunt galerii vizibile la suprafaţă, formate după direcţii neregulate, predominând cele în sensul fibrei lemnului, pline cu rumeguş fin.

Atac Anobium punctatum, icoana cu ferecatură, Iisus Hristos, lemn de brad

---

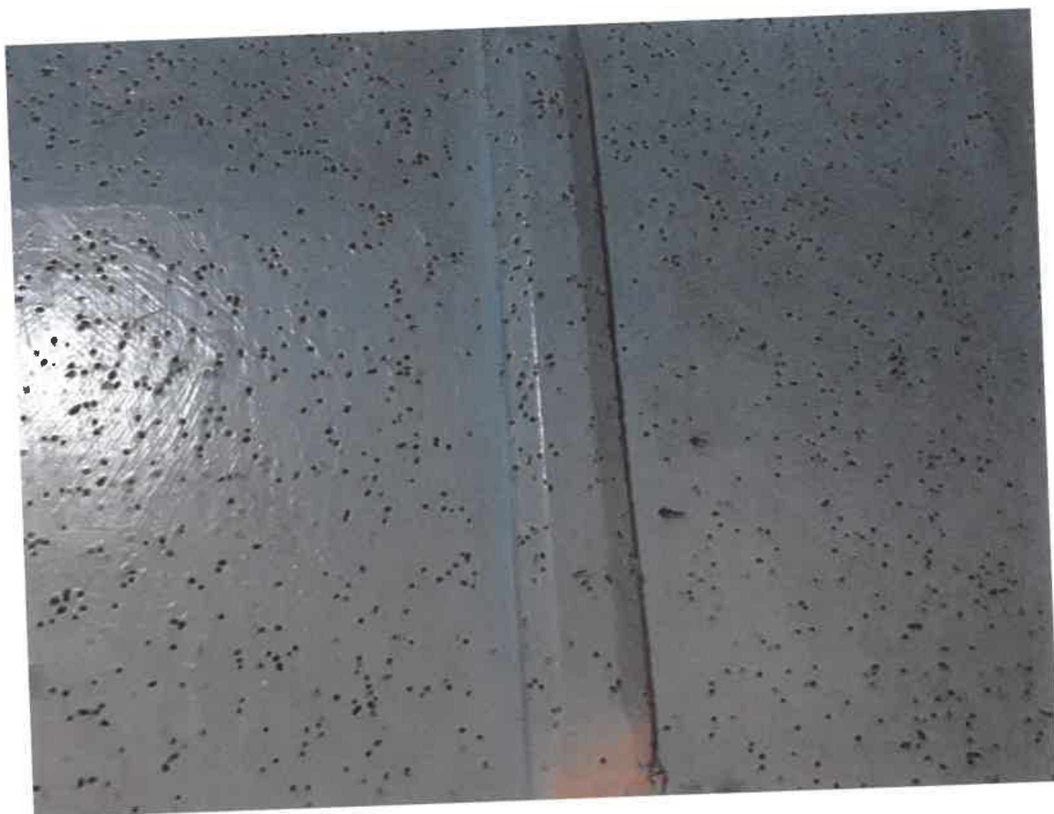
Atac Anobium punctatum, icoana Maica Domnului Miluitoarea creștinilor

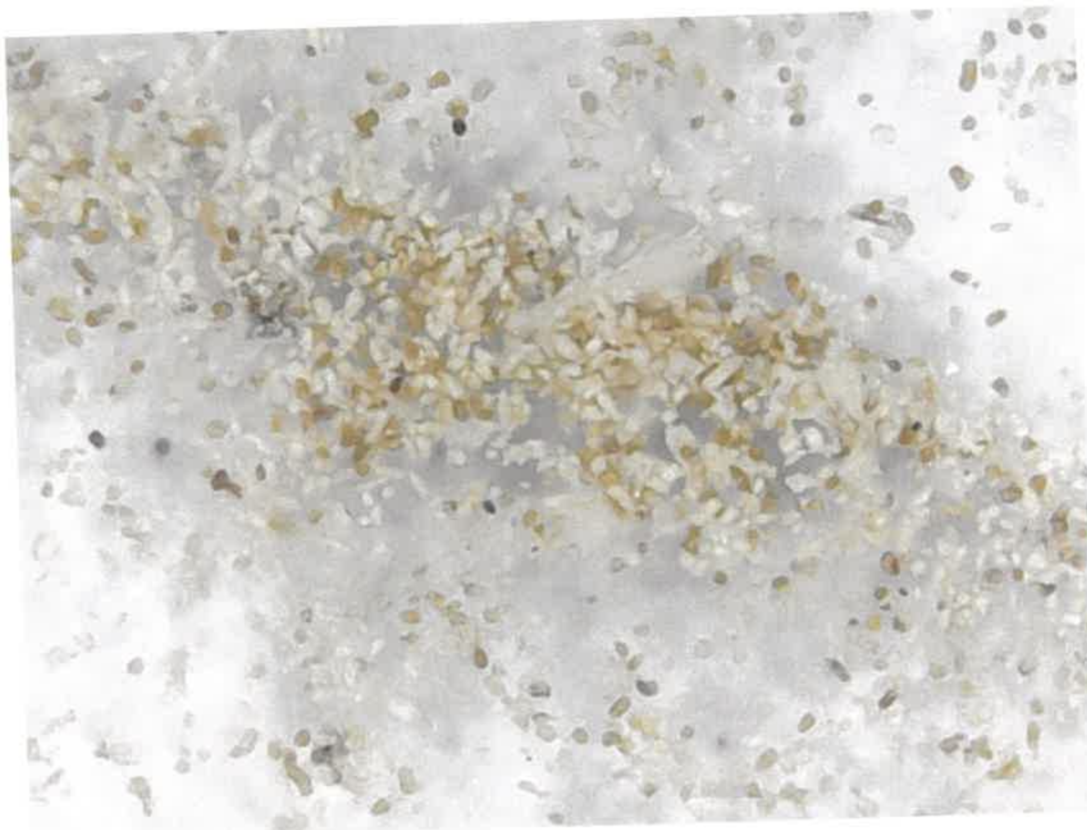
Atac insecte xilofage lemn iconostas

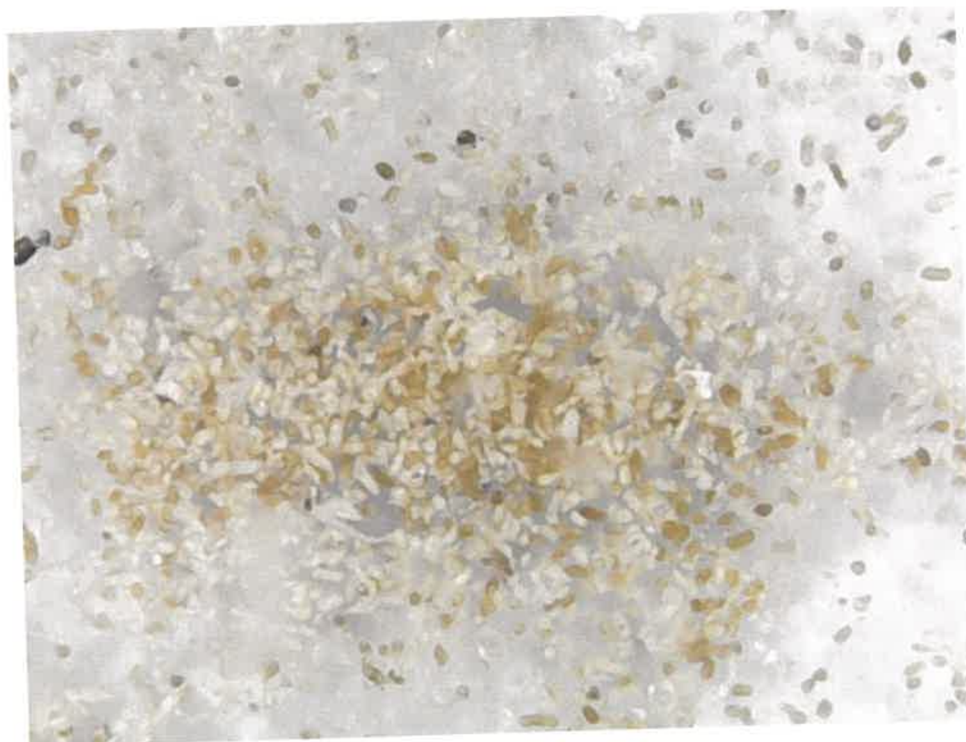

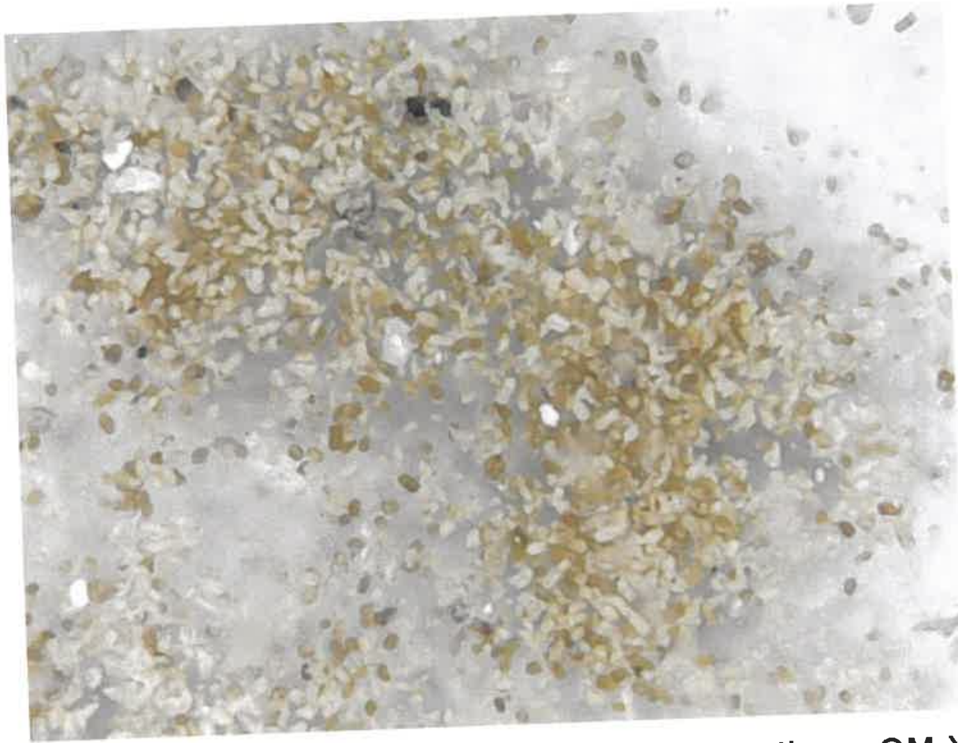
Atac Anobium punctatum, verso icoane iconostas

Rumeguș și ouă Anobium punctatum, OM X500

Rumeguș și ouă Anobium punctatum, iconostas, OM X500

Rumeguș și ouă Anobium punctatum, icoana Iisus, OM X500

Obiectivul	Structura	Starea de conservare
Lemn iconostas, icoane	Lemn tei Lemn de brad	Atac insecte xilofage activ

Metode de investigaţie

Macro şi microscopie	Izolări	Purificări	Creşteri
	Medii de cultură	Medii	Medii Temp.
microscopice; stereomicroscopice			
Agent biodeteriorator	Stad. de dezv.	Mod de atac	Date bioecologice
Atac insecte xilofage **Anobium punctatum**	Adult Larvă	- orificii sferice cu ϕ = 1-- 2 mm; - rumeguş în cantitate mare - densitate găuri 14/cm^2	

Recomandări

Preventive	Curative			
Tratamente anterioare	Mecanice	Fizice	Chimice	Biologice
Nu se cunosc alte intervenţii	Se va efectua o aspirarea suprafeţelor cu atac de insecte		Tratament de aseptizare cu Xyloprotect. Se vor face 2 tratamente la interval de 7 zile. Tehnicile de aplicare-pensulare, injectare	

Expert,

CS I dr.habil. Nicoleta Vornicu

